

EURASIAN JOURNAL OF MEDIA

COMMUNICATION AND CULTURE STUDIES

Avrasya Medya İletişim ve Kültür Araştırmaları Dergisi

VOLUME : 2

ISSUE : 2

2024

EMEDIA

EURASIAN JOURNAL OF MEDIA, COMMUNICATION AND CULTURE STUDIES (EMC)
Avrasya Medya, İletişim ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Publisher / Yayıncı

*İzmir Kâtip Çelebi University Media and Communication Studies Application and
Research Center*
(İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi)

Editors / Editörler

*Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN
Doç. Dr. Mehmet Emin SATIR
Dr. Öğr. Üyesi Ümit AYDOĞAN*

***16.12.2024- Cilt:2 Sayı:2
Volume:2 Issue: 2***

Publishing Board / Yayın Kurulu

*Prof. Dr. Yasin BULDUKLU
Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR
Prof. Dr. Alev Fatoş PARSA
Prof. Dr. Muhacir Murat YEŞİL
Doç. Dr. Yavuz BAYRAM
Doç. Dr. Aslı ERCİYEŞ*

*İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Selçuk Üniversitesi
Ege Üniversitesi
İstanbul Ticaret Üniversitesi
Trabzon Üniversitesi
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

E-ISSN : 3023-4115

Advisory Board / Danışma Kurulu

Prof. Dr. Amira Turbić-Hadžagić	Tuzla University
Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Nazım ANKARALIGİL	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Elif Korap ÖZEL	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşegül ALAYBEYOĞLU	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol GÜLNAR	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Cem ÇETİN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BİREKUL	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KOŞTUMOĞLU	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mete KAZAZ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Agah TEKİNDAL	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ŞEKER	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nimet ÖNÜR	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Redzep Skrijelj	State University of Novipazar Serbia
Prof. Dr. Şükrü BALCI	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Zühal ÖZEL SAĞLAMTİMUR	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Armend MEHMEDİ	The University of Prishtina
Doç. Dr. Dimitar ATANASSOV	Sofia University
Doç. Dr. Enes BAL	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Memli KRASNIQI	The University of Prishtina
Doç. Dr. Nuri Paşa ÖZER	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Ruhi Can ALKIN	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Suzana Zdravkovska	American University of Ras Al Khaimah
Doç. Dr. Korhan MAVNACIOĞLU	Medipol Üniversitesi
Dr. Tamil Selvi NATARAJAN	Purdue University Northwest

COMMUNICATION INFO / İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adress : İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Medya Merkezi, Çiğli Yerleşkesi / Merkezi Derslikler D-Blok, Balatçık Mahallesi Havaalanı Şosesi No:33/2 Balatçık 35620 Çiğli İZMİR
E-mail : medyamerkezi@ikcu.edu.tr
Tel : +90(232) 329 35 35/1943
Fax : +90(232) 386 08 88

Journal Type / Yayın Türü : Peer Review Journal / Ulusal Hakemli, Süreli Yayın.
Language / Dili : English & Turkish / İngilizce & Türkçe
Publication Period / Yayın Tarihleri : Spring & Fall / İlkbahar & Sonbahar
E-ISSN : 3023-4115

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Research Articles / Araştırma makaleleri

İçindekiler

DIGITALIZATION OF THE JUSTICE SYSTEM AND NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES: A REVIEW ON THE VISUAL INTERFACE OF THE NATIONAL JUDICIARY INFORMATICS SYSTEM (UYAP)	118
ADALET SİSTEMİNİN DİJİTALLEŞMESİ VE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ: ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ (UYAP)'NİN GÖRSEL ARAYÜZÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME	118
NEWS LITERACY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE LITERATURE	133
HABER OKURYAZARLIĞI: ALANYAZINA YÖNELİK BİBLİYOMETRİK ANALİZ	133
BETWEEN LEGITIMIZING AND CRIMINALIZING BOMBING CIVILIANS DURING WARS: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF WESTERN AND EASTERN MEDIA	157
SAVAŞ SIRASINDA SİVİLLERİ BOMBALAMANIN MEŞRULAŞTIRILMASI VE KRİMİNALLEŞTİRİLMESİ ARASINDA: BATI VE DOĞU MEDYASININ ELEŞTİREL BİR SÖYLEM ANALİZİ	157
THE IMPACT OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON POLITICS: THE USE OF SOCIAL MEDIA BY POLITICAL PARTIES IN KAZAKHSTAN	182
YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SİYASET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KAZAKİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI	182
ANALYSING THE FILM "COLD EYES" (GAM-Sİ-JA-DEUL) IN THE CONTEXT OF SURVEILLANCE SOCIETY	205
GÖZETİM TOPLUMU BAĞLAMINDA "GİZLİ TAKİP" (GAM-Sİ-JA-DEUL) FİLMİNİN ANALİZİ	205

DIGITALIZATION OF THE JUSTICE SYSTEM AND NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES: A REVIEW ON THE VISUAL INTERFACE OF THE NATIONAL JUDICIARY INFORMATICS SYSTEM (UYAP)

ADALET SİSTEMİNİN DİJİTALLEŞMESİ VE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ: ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ (UYAP)'NİN GÖRSEL ARAYÜZÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ferit YILMAZ*

DOI: <https://doi.org/10.69999/emedi.1483041>

MAKALE BİLGİLERİ

Araştırma Makalesi
Research Article

Article / Makale:

Send / Gönderim: 13.05.2024

Appraisal / Değerlendirme: 15.05.2024

Accept / Kabul Tarihi: 12.06.2024

Sayfa: 118-132 / Page: 118-132

Anahtar Kelimeler:

Adalet, Ulusal Yargı Ağı Projesi, İletişim Teknolojileri, Portal, Mahkeme, Vatandaş

Key Words:

Digitalization of the Justice System and New Communication Technologies: A Review on the Visual Interface of the National Judiciary Informatics System (UYAP)

ÖZET

İletişim teknolojilerinin dijitalleşmesiyle birlikte gündelik hayat oldukça kolaylaşmıştır. Bu dijitalleşmeye paralel olarak devlet kurumları da iş ve işlemlerini yürütürken bazı değişimler yapmak zorunda kalmıştır. Bu değişimlerin başında e-devlet sistemi gelmektedir. Bu sisteme Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'nın dijital ortama taşınmış bilgi sistemi olan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) entegre edilmiştir. Proje ile öncelikle Adalet Bakanlığı'na bağlı mahkeme, cezaevi gibi birimler ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı kolluk birimleri sisteme dahil edilmiştir. UYAP kurulduğu günden itibaren başta Adalet Bakanlığı personeli olmak üzere diğer meslek kullanıcıları ve vatandaşlara önemli kolaylıklar getirerek işlevselliğini artırmaktadır. Bu çalışma veri tabanı sistemi ile kaydedilen bilgilere, hızlı ve kolayca ulaşılabilmesini sağlayan UYAP sistemin kullanıcılarına getirdiği kolaylık ve etkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Farklı portallar aracılığıyla hizmetlerin zaman ve mekân ayrımı olmaksızın kolay, hızlı ve güvenli bir şekilde ulaştırılmasını sağlayan UYAP'ı inceleyen nitel yöntemin benimsendiği bu çalışma derleme bir çalışma niteliği taşımaktadır. Çalışma sonuçta iletişim teknolojilerinin adalet sistemine büyük kolaylıklar getirdiğini, maliyeti azalttığını, hızı ve şeffaflığı artırdığını ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

With the digitalization of communication technologies, daily life has become much easier. In parallel with this digitalization, government institutions have also had to make some changes while conducting their business and transactions. The e-government system is at the forefront of these changes. The National Judiciary Informatics System (UYAP), which is the digitalized information system of the Ministry of Justice of the Republic of Turkey, has been integrated into this system. With the project, first of all, units such as courts and prisons affiliated to the Ministry of Justice and law enforcement units affiliated to the Ministry of Internal Affairs were included in the system. Since its establishment, UYAP has been increasing its functionality by bringing significant convenience to the Ministry of Justice personnel, other professional users and citizens. This study aims to reveal the convenience and impact that the UYAP system brings to users, which allows quick and easy access to the information recorded with the database system. This study, in which the qualitative method is adopted to examine UYAP, which enables services to be delivered easily, quickly and safely, regardless of time and place, through different portals, is a compilation study. The study ultimately reveals that communication technologies bring great convenience to the justice system, reduce costs, and increase speed and transparency.

* İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID: 0009-0009-8033-9103, ferityilmahukuk@gmail.com

Dünyanın farklı bölgelerinde devletler hizmetlere ulaşılmasında kolaylık sağlamak amacıyla bilgi teknolojilerini kullanmaktadırlar (Melitski & Holzer, 2007, s. 1). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle e-devlet uygulamaları etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. İnternet aracılığıyla önce tek taraflı vatandaşın erişimine açılan bilgiler, daha sonra iki yönlü iletişime geçilerek kamu hizmetlerinin farklı alanlarda sunulması sağlanmaktadır (Yıldırım, 2011, s. 6). Farklı ülkelerde yeni teknolojilerin vatandaşlar tarafından kullanılmasına bağlı olarak ilgili kurumlara gitmeden, internet aracılığıyla vergi ödemeleri, tapu kayıt vb. bilgileri öğrenmek, çeşitli başvuruların gerçekleştirilmesi günün her saatinde yapabilmektedir (Batır, 2013, s. 2). E-devlet uygulamalarındaki amaç, kamu kurumlarının birbirleriyle ve vatandaşla bilgi paylaşımını sağlayarak, kaliteli ve daha az maliyetli hizmetler sunmaktır.

Türkiye’de nüfusun artmasıyla birlikte kamu kurum ve kuruluşlarında da paralel olarak iş yükü artmıştır. Artan iş yüküne karşı çalışan sayısında istenilen artışın sağlanamaması nedeniyle vatandaşın hizmetleri alması da gecikmeye başlamıştır. Bu durum birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu problemler ve ağır işleyişin vatandaş tarafından hissedildiği bir alan da yargı hizmetlerinin yürütülmesi olmuştur. Bu durum devlet kurumlarında bulunan ve kendini sürekli yenilemesi gereken sistemlerin gelişip geniş bir alana yayılan bilişim teknolojilerine entegre olmasını mecburi kılmıştır. Yeni teknolojinin entegre edilmesiyle birlikte yargı personelinin eğitim ihtiyacı da karşılanarak sistemin daha verimli çalışmasına olanak sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin dijitalleşme alanında attığı ilk adım elektronik devlet kapsamında Ulusal Yargı Ağı Projesi’dir (UYAP). İhtiyaçları tespit etmek amacıyla yapılan fizibilite çalışmaları sonunda hazırlanan rapora göre, projenin kısa bir sürede bitirilemeyeceği anlaşıldığından proje merkez ve taşra olarak iki aşamada yıllara yayılarak pilot ve test birimleri şeklinde gerçekleştirilmiştir (Songur, 2015, s. 45).

Anayasamızın 141’inci maddesinin son fıkrasında; “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.” hükmü yer almıştır. Adalete her vatandaşın eşit bir şekilde ulaşmasını sağlamak, Anayasayla devlete verilen önemli ve vazgeçilmez bir kamu görevidir (Milli Güvenlik Konseyi, 1982, s. 390).

Bu bağlamda devletin gerekli önlemleri almada hassasiyet göstermesi de vatandaşın devletten beklediği haklı bir beklentidir. Ülkemizde de vatandaşların adli hizmetlere hızlı, güvenilir bir şekilde ulaşması ve hak arama hürriyetinin sağlanması Adalet Bakanlığı’na verilen asli bir görevdir. Dijitalleşme konusunda 1998 yılında otomasyon çalışmalarına başlayan Adalet Bakanlığı bünyesinde 1999 yılında Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

2000 yılında başlayan UYAP Bilişim Sistemi projesinde, 2001 yılında Adalet Bakanlığı Merkez Birimlerinin otomasyonu sağlanmış, 2005 yılında adli ve idari yargı birimleri, adli tıp birimleri, ceza tevkif evlerinin otomasyonu tamamlanmıştır. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı tarafından vatandaşların yargıya elektronik ortamda en hızlı şekilde ulaşmalarını sağlamak, faydalanabilmelerine yardımcı olmak için oluşturulan UYAP vatandaş portalı sistemi 3 Aralık 2009 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Hizmetlere erişimi kolaylaştırmak ve işlem hızını artırmak amacıyla e-devlet üzerinden Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) bilişim sistemi entegre edilerek vatandaşın yargıya ulaşımına yeni bir boyut getirilmiştir. Bu yönüyle sistem dijitalleşmeye yönelik en önemli çalışmalardan birisidir (www.uyap.gov.tr, 06.05.2024).

UYAP bağlı birimler arasındaki iletişim kolaylaştırılarak kolluk birimlerine ulaşım da suç ve suçun önlenmesi amacıyla önemli mesafe kaydedilmiştir. Daha sonra sisteme avukat, bilirkişi gibi çeşitli kullanıcılara göre portallar eklenerek farklı mahkemelere ulaşım evrak gönderme veya uzaktan inceleme gibi kolaylıklar getirilmiştir. En son olarak da vatandaş portalı ile tüm vatandaşların sisteme girebilmesi sağlanmıştır. Bu özellikle de hizmetin asıl unsuru olan vatandaşın adalet sistemine ulaşımı kolaylaştırmıştır. UYAP farklı kullanıcıların kendi işlemlerini yapmasını kolaylaştırarak işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesine de imkân sunmuştur. Bunun yanında maliyet, zaman ve emek tasarrufu sağladığı önemli bir gerçektir. UYAP portalları sayesinde vatandaş tüm adli işlem ve geçmişini görebilmektedir. UYAP avukat, bilirkişi ve arabulucu gibi yargı hizmeti verenler için sağladığı kolaylıkların yanı sıra arşiv hizmeti de görmektedir. Bu yönüyle kullanıcılar zaman ve mekân ayrımı gözetmeksizin web, akıllı telefon, tablet gibi teknolojiler aracılığıyla online olarak bitmiş işlemlerini görebilmektedirler. Aynı şartlarda evrak üreterek bu evrakları e-imza veya mobil imza ile gönderebilmektedirler. UYAP SMS sistemi ile vatandaşa bilgi alma ve bilgi gönderme işlemleri de yapılabilmektedir. Resmi kurumların kayıtlı elektronik posta adreslerine tüm adli tebligatlar yapılabilmektedir (www.uyap.gov.tr, 06.05.2024).

UYAP yıllardır süren dava dosyalarının dijital ortama aktarılmasını sağlamış, getirdiği arayüz sayesinde diğer devlet kurumlarıyla entegrasyon kurularak evrakların anında online sistem ile iletilmesine imkân vermiştir. Yargının baş aktörleri hakim ve savcılara sistem üzerinden araştırma, geçmiş yargı kararları ve içtihatlarla anında ulaşma imkanını da sağlamıştır. Çok basit olarak bir hakimin tapu sistemi üzerinden bir vatandaşın üzerinde taşınmaz mal olup olmadığını anında görerek denetleyebilmesi yargılamanın hızı bakımından bu projenin ne kadar önemli olduğunun ispatıdır. Bu entegrasyon kurulmadan önce taşınmazın bulunduğu bölgedeki ilgili tapu dairesine yazı yazılması, cevaplarının beklenmesi ve eğer zamanında cevap gelmediyse duruşmanın ertelenerek yeni bir duruşma tarihi verilmesi zorunluluğu dikkate alındığında sadece yargı yerleri ve ilgili kurumların zaman, emek ve maliyet kaybı değil adalet

arayan vatandaşın da bu süreç içinde nasıl bir külfet altına girdiği anlaşılmaktadır (www.uyap.gov.tr, 06.05.2024).

Devlet vatandaşları için vardır ve varlığını sürdürmesi için birtakım görevler ve hizmetleri de zamanında yerine getirmesi muhakkaktır. Bu görevler içinde en önemlisi de kuşkusuz adalet sisteminin tesis edilmesidir. UYAP sistemi de öncelikle vatandaşın adalete hızlı, kolay ve en az masrafla ulaşmasını sağlamak üzere anayasanın verdiği görev bilinciyle oluşturulmuştur. Aksi halde hızla artan nüfusa paralel olarak suç oranlarının da aynı şekilde artması yargı mensuplarını kalın dosyalar içinde çaresizce boğuşan görevliler haline getirecektir.

UYAP Bilişim sistemine, adli ve idari yargı kollarındaki ilk derece mahkemelerinin yanı sıra istinaf mahkemeleri ile Yargıtay ve Danıştay da sisteme dahil edilmiştir (Oğlakçılıoğlu, 2008, s. 20). UYAP Bilişim Sistemi başta yargı çalışanları olmak üzere, avukatlar, bilirkişiler, vatandaşlar, kamu kurumları ve ticari şirketlerin kesintisiz yargıya erişimini sağlamak için birçok yenilikleri kullanıcıların hizmetine sunmuştur. Kullanıcı dostu yeni arayüz, esnek yapı ve akıllı uyarılar sayesinde; işlemler daha çok daha hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmektedir. UYAP sistemi içinde birbirinden farklı özel portallar üzerinden giriş yapılarak kullanıcıların yetki ve amaçlarına göre kullanımları gerçekleştirilebilmektedirler. Sistemde yer alan portallar: Vatandaş Portal, Avukat Portal, Kurum Portal, e-Satış Portal, Bilirkişi Portal, Arabulucu Portal'dır.

Bugün itibariyle Adalet Bakanlığı'na bağlı tüm yargısal ve idari işlemler UYAP sistemi üzerinden yürütülebilmektedir. Vatandaşa sağladığı kolaylık yanında özellikle hukuk mahkemelerinde duruşmaların e-duruşma olarak yapılabilmesine imkân sunması sağladığı konforun yanında zaman tasarrufu da sağlamaktadır. UYAP arayüzünde bulunan farklı portallara ait tüm kullanıcılar için evrak kaybolma riskini sıfıra indirmesi yanında şeffaflık da sağlaması vatandaşların yargıya olan güvenini ve memnuniyetini de artırmıştır.

Dijital Adaletin Yükselişi: İletişim Teknolojileri, Katılım ve Adalete Erişim

İletişim teknolojilerinin gelişimi birçok alanda yeni uygulamaları beraberinde getirmiştir. Özellikle enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler arasında, internet ayrı bir öneme sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde ilk önce askeri amaçlarla kullanılan internet 1980'lerde araştırmacılar ve akademisyenler tarafından da kullanılmaya başlanmış, hızlı ve kolay bilgi alışverişi için bir ortam yaratmıştır. Yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak internet çoklu ortam uygulamaları açısından uygun bir platforma dönüşmüştür. 1990'larda World Wide Web'in ortaya çıkışı web aracılığı ile farklı türlerde içeriğin sunulabilmesiyle mevcut iletişim ortamı tamamen değişmiştir. Dünyada binlerce bilgisayar ağını birbirine bağlayan bir ağ olan internet, iletişim pratiğini büyük ölçüde dönüşüme uğratmıştır (Başaran, 2010).

İletişim teknolojilerinin gelişmesi yeni medya kavramını beraberinde getirmiştir. Yeni iletişim teknolojilerinin iletişim pratiğini değiştirmesi sonucu üretici ve tüketici arasındaki sınırlar ortadan kalkmıştır. Tüketici içerik üreticisi olarak yani “üre-tüketici” olarak iletişim ortamına katılmaya başlamıştır. Bu durum toplumsal, siyasal, hukuki, ekonomik alanlarda birçok dönüşümü beraberinde getirmiştir. The Language of New Media adlı çalışmasında Lev Manovich (2002) yeni medyanın ilkelerini, “dijital kodlardan oluşması ve yeniden programlanabilir olması, modüler yapısı, otomasyon, değişkenlik ve kod çevrimi” şeklinde sıralamaktadır. Kullanıcıların yeni medyada iletişimi istediği zaman başlatabilme, bitirebilme, dondurabilme olanağı vardır. Bu durum kullanıcının iletişimin zaman ve uzamı üzerinde kendi denetimine olanak sunmaktadır. Genel olarak yeni medyanın geleneksel medyadan ayrılan özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır: “dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçimselliği, kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık ile ortaya çıkan mevcudiyet” hissidir.

İletişim teknolojileri sonucunda meydana gelen yenilikler hukuki alanda da önemli gelişmeler yaratmıştır. Adalet sistemi bu teknolojilerin sunduğu olanaklardan büyük ölçüde faydalanmaya başlamıştır. Bu durum adalet sisteminin hızlı bir şekilde işlemlerini ve şeffaflığı beraberinde getirmiştir. Donoghue (2017) Robin Widdison’un yayınladığı eski tarihli bir makalede “Bundan çeyrek yüzyıl sonra hukuk uygulaması nasıl olacak?” sorusuyla bilgi teknolojilerinin dünyayı nasıl dönüştüreceğini tahmin etmeye çalıştığını belirtmektedir. Widdison, geleceğin avukatlarının avukatlık yapma şeklini “hukuk pratiği en sonunda bilgi devrimi tarafından kapsanacak ve başkalaştırılacaktır” biçiminde tanımlamaktadır. Widdison’un bu öngörüsünün üzerine teknolojik olarak birçok yenilik yaşanmıştır. Elektronik belgelerin kabulü, dijital davalar, diğer hukuki uygulamalar, dosyalar ve vaka yönetimi sistemleri; ses/video bağlantılarının uygulanması ve konferanslar; çevrimiçi savunma sistemlerinin geliştirilmesi ve büyümesi, sanal hukuki danışmanlık gibi yenilikler teknoloji sayesinde mümkün hale gelmiştir (Donoghue, 2017, s. 995-996). Lanzara ve Patriotta (2001) teknolojinin ilerlemesi ve yaygınlaşmasının bir sonucu olarak hukuki süreçlerde maliyetin azaltıldığını belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle teknoloji maliyeti azaltmakta ve verimliliği artırmaktadır. Bu durum bu teknolojilerin hukuk sistemi içerisinde giderek önemli hale gelmesini ve kullanım alanının genişlemesini sağlamaktadır.

UYAP Portalı ve Kullanıcı Etkileşimi

UYAP sistemi Adalet Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatına bağlı kuruluşlarının, adli ve idari tüm yargı ve yargı destek birimlerinin donanım ve yazılım olarak iç otomasyonunu ve bilgi otomasyonu sistemlerini kurmuş kamu kurum ve kuruluşları ile dış birim entegrasyonunu sağlayan bir bilişim sistemidir” (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi 06.05.2024). Dava dilekçesi UYAP sistemine ulaştığı andan itibaren elektronik ortamda Cumhuriyet Savcılığı tarafından yürütülen hazırlık soruşturması esnasında yüklenen bilgiler kovuşturma aşamasında da tekrar sisteme girilmeyecektir. Yargılamanın

ileri safhaları olan istinaf ve temyiz aşamalarındaki dosya inceleme, kesinleşme, ilamat cezanın infazı ve adli sicile intikali işlemleri de elektronik ortamında gerçekleştirilmektedir (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi 06.05.2024). Bu durum sayesinde mahkemede görevli başta hakim ve katipler olmak üzere ilgili adliye görevlileri eş zamanlı olarak dosyanın her aşamasında evraklara ulaşabilmektedir. Karar verici hakimlerin dosya envanterine daha kolay ulaşmalarını sağlayarak aynı anda ilgili dava dosyasının birden fazla evrağını inceleme olanağı ortaya çıkmaktadır. Yapılan iş ve işlemlerde daha çabuk hareket edebilme imkânı sağlayan bu kolaylık ise hata yapma riskini en aza indirerek daha motive bir şekilde çalışma olanağı sağlamaktadır.

Avukatlar açısından bakıldığında en büyük kolaylıklardan biri duruşma günlerini duruşma yapılacak mahkeme, gün ve saat olarak sorgulayabilmeleri ve bunları sistem üzerinden takip edebilmeleridir. Öyle ki aynı gün içinde bir mahkemede duruşması olan avukat an itibarıyla kendi duruşmasından önce sıranın kimde olduğunu kendi duruşma zamanının ileriye doğru sarktığını dahi görebilmektedir. Özellikle hukuk davalarında gün hesabı yapılması ve hak kaybına neden olabildiğinden dilekçelere cevap verme sürelerinin çok önemli olması sistem üzerinden bu sürelerin takibinin yapılabilmesi hukuki bir kaybın da direkt olarak önüne geçebilmektedir.

Vatandaşlar kendileriyle ilgi bilgi ve evrağa çok hızlı bir şekilde sistem üzerinden ulaşmaktadırlar (Yüçetürk, 2002, s. 2). Vatandaş için en önemli özelliklerden birisi avukat bulundurma imkânı olmasa dahi e-devlet üzerinden UYAP sistemine giriş yaparak daha önceki tarihli işlemi tamamlanarak kapatılmış dosyalar da dahil olmak üzere hali hazırdaki açık dava dosyalarını anında görebilmeleridir. Bu ise vatandaşın hak kaybının büyük ölçüde önüne geçmekte olduğu gibi hukuki yararın yanında zaman ve evrak tasarrufu da sağlamaktadır.

UYAP sistemi genel itibarıyla bilgiye doğru ve en kısa zamanda ulaşılmasına imkân vermesinin yanında, kararların doğru bir biçimde alınmasını sağlayarak işlevselliği artırmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın kâğıt kullanmaksızın elektronik ortamda gerçekleştirdiği işlemler hata payını en aza indirmektedir. Veri tabanında tutulan bilgi ve belgelerin sorgulanması hızlı ve güvenilir bir şekilde yapılabildiğinden tarafların da hukuka ve mahkemelere güveni tesis edilmektedir. Üst dereceli mahkemelere ilgili dosyanın gönderilmesi veya dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi işlemleriyle ilgili haberleşmeler de sistem üzerinden yapıldığından hukuki süreç kısaldığı gibi dosyaların kaybolması veya işlem yapılmaksızın bekletilmesinin de önüne geçilmektedir. Yargılamadaki usul hatalarının önüne geçmek üzere hakimler "Karar Destek Sistemleri" yardımıyla duruşma anında güncel mevzuata ve içtihatlarla ulaşabilmektedir. Avukatların UYAP üzerinden dava açma, dilekçe verme, icra takibi, temyiz gibi birçok işlemleri yapabilmeleri, dosyaları incelemeleri sağlanmaktadır. Vatandaşlar dava dosyalarının aşamalarını takip edebilmektedir. Yakalama ve gözaltı süreleri sistem üzerinden kontrol edilerek hak kaybı ve insan hakları ihlalleri önlenmektedir. UYAP'ın devlet kurumlarından başta

yüksek mahkemeler Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay, bakanlıklardan İçişleri Bakanlığı ile bünyesindeki Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Gümrükler Genel Müdürlüğü, Valilikler ve Kaymakamlıklar ile Maliye Bakanlığı ile Noterler, Barolar, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü gibi birçok kurumla entegrasyonu sağlanarak iş ve işlemlerin güvenilir ve hızlı bir şekilde yapılması sağlanmıştır. (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.05.2024)

İcra ve iflas daireleri ile satış memurluklarınca İcra ve İflas Kanununa göre satışı yapılacak mallara ait teklif verme de dahil olmak üzere tüm işlemler e-satış portalından yapılabilmektedir. Bir İcra Dairesi tarafından satılan malın tüm vatandaşlar tarafından görülebilmesi satışı artırdığı gibi devlete mali bir getiri sağlamakta ve dosya sayısını da azaltmaktadır (Albayrak, 2021, s. 47). Vatandaşlar hangi ilde olursa olsun bir ihalede pey sürme hakkına sahip olmaktadır. Bu yönüyle ihaleler şeffaf bir ortamda gerçekleşmekte ve yargıya güven de artmaktadır.

İcra takibinin en önemli aşamalarından olan hacizde ödeme emrinin kesinleşmesiyle alacaklının talebi ile borçlunun mallarına el konulması için alacaklı vekili, haciz talebini UYAP sistemine e-imzalı olarak yükleyebilecektir. Talep üzerine icra dairesi haciz işlemi gerçekleştirmek zorundadır (Kuru, 2013, s. 410).

UYAP sisteminin kullanıcılara sağladığı teknolojik kolaylık yanında bir bilişim ekosistemi olarak tanımlanabilmektedir (Kıyak, 2020, s. 84).

UYAP sistemi zaman, işgücü ve maliyet olmak üzere üç ana unsurda verimliliği artırarak yargının işlevselliğini, tutarlılığını ve hızını artırmış, usulsüzlükleri önlemiş, asıl hizmet alan vatandaşa büyük kolaylıklar sağlamıştır. UYAP SMS Bilgi Sistemi ise, anında bilgilendirme yaparak, bir nevi ajanda işlevi görmektedir. Emek tasarrufunun yanında kağıt tüketimini de en aza indirgeyerek ağaçların kesilmesini ve doğadaki tahribatı da önlemiştir.

UYAP sisteminin getirdiği belgelere ulaşım, anında evrak görebilme ve evrak gönderebilme özelliği tüm kullanıcılara hayatı kolaylaştırmasının yanında özellikle sistemin getirdiği standardizasyon olası bir takım usulsüz uygulamaların önüne geçerek hukuk devletinin tüm işlemlerinde yürütmesi gereken şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesinin kapılarını da açmıştır.

Ara Yüz ve Ara Yüze Erişim

İki sistemin veya bir kullanıcının bir sistemle entegre olarak iletişimini sağlayan arayüz birim veya donanım birimi olarak tanımlanmaktadır. UYAP bilgi sistemi ülkemizin ilk e-devlet projelerinden birisi olarak tamamen yerli ve milli imkanlarla geliştirilmiş bir projedir. Proje kapsamında gereken güncellemeler bakanlık içinde yer alan mühendislik ekibi tarafından yapılmaktadır. Sistem yargı mensubu hâkim, savcı, mahkeme katibi gibi Adalet Bakanlığı personelinin yanı sıra zaman içinde geliştirilerek avukat, bilirkişi, arabulucu gibi hukuk hizmeti veren meslek sahiplerine ayrı portallar ile

açılmıştır. Bu meslek sahipleri kendi mesleki portalını cihazlarına yüklemek ve Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesinden şifre almak suretiyle sisteme girerek kendi menülerinden işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler. Vatandaşlarda e-devlet sistemine girdikten sonra UYAP vatandaş portal taraması ile sisteme girebilmekte ve takiplerini yapabilmektedirler.

UYAP, Adalet Bakanlığı kullanıcıları için; UYAP-I bakanlık merkez birimlerini, UYAP-II ise taşra birimlerini içine alacak şekilde düzenlenmiştir (Güneş, 2012, s. 58). Uygulamanın bakanlık, merkez ve taşra birimlerine entegre edilmesiyle birlikte avukat portalından başlayarak diğer portallar yürürlüğe konulmuş, arabuluculuk kurumunun yeni kanunlarla daha işlevsel hale gelmesiyle son olarak arabuluculuk portalı da eklenmiştir.

Avukatlar, icra takiplerini avukat portal içerisinde takip talebi oluşturup e-imza ile icra dairesine elektronik ortamda göndermek suretiyle ya da özel programlar vasıtasıyla elektronik ortamda oluşturulan takip talebini, icra dairesine bir veri taşıyıcısı ile ulaştırıp, UYAP sistemine işleyerek başlatabilmektedir (Kaya, 2006, s. 131).

UYAP projesi ile güvenilir bir yargıya ulaşabilmek amacıyla etik değerlerin tartışılmadığı, kırtasiyeciliğin minimum seviyede ve doğru bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır. Sistem üzerinde özellikle vatandaş veya avukatın yeni evrak girmesi, ilgili portalda yönlendirmelerle ve seçimlerle olmaktadır. Bu yüzden sisteme yanlış, imzasız veya eksik evrak girilse dahi sadece mahkemede çalışan hâkim veya katip değil aynı zamanda karşı davalı veya davacı da evrağı yüklendiği anda görebileceğinden sistem, zahmetsiz, şeffaf ve adil bir şekilde yargılamaya hizmet edecektir.

UYAP sisteminin sağladığı kolaylıklardan biri de cep telefonuna SMS yolu ile bilgi vermesidir. Örneğin; “Ankara 28. İcra Müdürlüğü’nde 2008/15 Sayılı Dosyası’na taraf olarak eklendiniz” veya “İzmir 1. İdare Mahkemesi’nin 2008/5 Esas Sayılı Dosyası’nda YD kararı verilmiştir” şeklindeki bir mesajla ilgili kişiye bilgi verilmektedir. Sistem tarafından yapılan ilk bilgilendirmeden ücret alınmamaktadır (www.sms.uyap.gov.tr, 05.05.2014). Kullanıcılar, sisteme kaydolmak suretiyle mevcut dava dosyalarında yeni yapılan işlem hakkında SMS alabilmektedirler (Songur, 2015, s. 58).

Sistem özellikle hukuki bilgisi yeterli olmayan vatandaşların dava dosyasına yeni giren bilirkişi raporu gibi belgelerden haberdar olmasını sağlamaktadır. SMS aracılığı ile vatandaş duruşma gün ve saatini de öğrenebilmektedir.

UYAP Vatandaş Portalından sadece Türk vatandaşları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık numarası ile yargı birimlerindeki davalarını takip edebilirken, e-imzaya sahip olanlar ayrıca dava açabilmekte ve harç vb. ödeyebilmektedirler.

UYAP vatandaş portalına; e-Devlet şifresi, e-imza veya mobil imza ile giriş sağlanmaktadır. E-Devlet şifreleriyle giriş yapan vatandaş online dava dosyalarına ve icra takiplerine ulaşabilmekte, açmak istediği bir dava ile ilgili ödemesi gereken harç ve masrafi hesaplayabilmekte, duruşmalarını takip edebilmekte,

Anayasa Mahkemesine Bireysel başvuru durumunu sorgulayabilmekte ve gizlemek istediği dosyası varsa sistem üzerinde gözlem yapabilmekte, son olarak adres, iletişim ve e-tebligat adresi bilgilerini güncelleyebilmekte ve UYAP sisteminden alınan kare kodlu evrağın doğrulamasını yapabilmektedir. Elektronik imzaya sahip olan vatandaş ayrıca hukuk ve idari dava açabilmekte, İcra Ceza Mahkemelerine dava açabilmekte, Sulh Ceza Hâkimliği kararları ile trafik ve idari para cezalarına itiraz edebilmekte, arabuluculuk için başvuru yapabilmekte, dava dosyalarına evrak gönderebilmekte ve Cumhuriyet Başsavcılıklarına dilekçe gönderilebilmektedir.

Avukatlar, keşif yapılması hariç olmak üzere tüm işlemlerini UYAP avukatlık portalı üzerinden yapma imkanına sahipler (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 55). Portallar içinde en aktif şekilde kullanılan Avukat Portalı sayesinde, avukatlar tüm işlemlerini gerçekleştirebildikleri gibi e-imza vasıtasıyla sisteme evrak kaydedebilmektedirler (UYAP Bilişim Sistemi, 05.12.2010). Avukatlar UYAP sisteminden mazeretleri nedeniyle katılmayacakları duruşmalar için mazeret dilekçesi verebilmektedirler. Böylece aynı gün farklı adliye veya mahkemelerde aynı gün veya saate denk gelen duruşmaları organize edebilmektedirler (Karakimseli, 2018, s. 325). Sistemin avukatlara sunduğu diğer bir kolaylık ise müvekkillerinden aldığı noter onaylı vekaletnameyi tarayıcıda taratmak suretiyle sisteme yükleyebilmeleridir. Bu sayede ilgili mahkeme hangi şehirde olursa olsun söz konusu dava dosyasında vekil kaydı yapabiliyor ve dosyanın tüm evraklarına ulaşma imkanına sahip olabiliyorlar.

Bilirkişi portalı bilirkişi olarak görevlendirilen alanında uzman kişileri mahkemeye gitmeden sistem üzerinden verilen görevi tamamlayıp, e-imza ile görevlendirildikleri mahkemeye raporlarını gönderebildikleri ve hesaplamaları dahi portal üzerinden yapabildikleri bir sistemdir (Adalet Bakanlığı, UYAP Bilirkişi Portal, :1). Bilirkişiler yazdıkları raporlar ile ilgili hak edişlerini sistem üzerinden alabildiklerinden adliyeye hiç gitmeden sistem üzerinden çalışabilmektedirler.

2019'da meydana gelen pandeminin getirdiği zorunluluk nedeniyle hakim ve savcılarının kullandığı UYAP arayüzüne Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) eklenmiştir. Bu sistem sadece hükümlü ve başka bir ilde olduğu için talimat yoluyla ifade alınması gereken vatandaşlar için kullanılmaktadır. Sistemin pandemi döneminde sağlık açısından çok yararı olduğu gibi günümüzde avukatlar da bu sistem üzerinde duruşmalara katılabilmektedirler.

Adalet Bakanlığı bünyesinde 2010 yılında çalışanlara uygulanan anket sonucu UYAP sisteminin zaman kaybını önleyerek daha hızlı işlem gerçekleştirildiğine dair katılanların yarısından fazlasının görüş bildirdiği ortaya çıkmıştır (Özerk, 2010, s. 63). Sistemin yeni başladığı yıllarda anketin yapıldığı dikkate alındığında özellikle manuel işlem yapmaya alışmış kıdemli memurlara bu sistemi hemen benimsetmek kolay değildir. Buna rağmen yıllar içinde dijital iletişime yatkın yeni memurların görev başı yaptığı dikkate alındığında 2024 yılı itibariyle özellikle adliyelerde sisteme alışmayan memur kalmadığı

gerçektir. Bu yönüyle günlük dosyadaki işlemleri yürüten yeni memurların eskiden bu işleri nasıl yapıyorlarmış şeklindeki söyleyişleri verimlilik ve hızın diğer bir kanıtı olmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada veri tabanı sistemi ile kaydedilen bilgilere, hızlı ve kolayca ulaşılabilmesini sağlayan UYAP sisteminin Adalet Bakanlığı işleyişine getirdiği dinamik çerçevesinde sistemi kullanan Adalet Bakanlığı personeli, avukatlar, bilirkişiler vatandaşlar olmak üzere kullanıcılara getirdiği kolaylık ve etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

UYAP sistemine bağlı olarak çalışan farklı portallarla verilen hizmetlerin zaman ve mekân ayrımı olmaksızın kesintisiz bir şekilde kolay, hızlı ve güvenli bir şekilde ulaştırılması sağlanmaktadır. Sağladığı faydalar yanında, sistemin kullanıcılara getirdiği yeniliklerin neler olduğunu ortaya koymak açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Yasal teknolojik dönüşümü tartışan bu çalışmada UYAP projesi çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Teknolojinin genel olarak hukuk alanı üzerindeki etkisini ve yarattığı dönüşümü ele alan çalışma nitel yöntemi benimseyen derleme bir çalışmadır. Çalışmada UYAP projesinin getirdiği yeniliklerin hukuki uygulamalar ve prosedürler konusunda yaratacağı kolaylık ve hız ortaya konmaya çalışılmıştır. Teknolojik yeniliklerin hukuki sistemin işleyişini temelden etkileyecek yenilikler getirdiğini tartışan bu çalışmada kolektif olarak verimlilik sağlayan yeni iletişim teknolojilerinin maliyeti azalttığı, vatandaşın katılımını artırdığı ortaya konmaktadır. UYAP projesi ile adalete erişilebilirliğe imkânların artması, adalete erişimin iyileştirilmesi konusunda demokratik bir açılım sözü konusu olsa da dijital teknolojilere herkesin eşit bir biçimde ulaşamaması bir paradoks yaratmaktadır. Bir yandan adalete erişimi tüm taraflar için mümkün kılmakta diğer yandan iletişim teknolojilerine erişim konusunda var olan eşitsizlik/dijital uçurum katılım konusunda tam eşitliğin sağlanması konusunda engel oluşturmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma sadece UYAP sistemine bağlı portalların işleme başladığı 2009 yılından bu yana sistemi kullanan yargı personeli, avukat, bilirkişi ve vatandaşları kapsamaktadır. Bunun dışındaki değişkenler yok sayılmıştır. 2009 yılından önceki dava dosyaları sistem de olmadığı için 2009 yılı öncesi araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni adaleti sağlamaya yönelik dijital platformlar, araştırmanın örnekleme hâkim, savcı, avukat, mahkeme katibi, bilirkişi, vatandaş tarafından kullanılan UYAP sistemine bağlı platformlar olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Soruları

UYAP sistemi hukukçulara yönelik ve vatandaşlara yönelik kullanım kolaylığı sağlamakta mıdır?

UYAP sistemi belge yükleme, belge iletme, belge arşivleme gibi bürokratik işlemler için ne gibi kolaylıklar sunmaktadır?

UYAP sistemi teknik olarak ara yüz tasarımında ihtiyaçlara yönelik ne gibi kolaylıklar sunmaktadır?

Araştırmanın Verilerinin Toplanması

Araştırma doküman inceleme, belge inceleme, arayüz inceleme sonucunda ortaya çıkan verileri kullanmıştır. Bu bağlamda UYAP sistemi arayüzüne farklı nitelikteki cihazlardan erişim sağlanmış (mobil, web, akıllı ekran vs.) soruların cevaplanmasına yönelik verilere ulaşılmıştır.

Araştırma Verilerinin Analizi

UYAP incelendiği zaman aşağıda yer verilen kategoriler oluşturulmuştur;

Vatandaş Portalı: E-devlet şifresi veya güvenli elektronik imza ile vatandaşların erişebildiği bir portaldır.

Vatandaşlar bu sistemi adli ve idari yargıda bulunan dava dosyalarına erişmek için kullanabilmektedir.

Avukat Portalı: Avukatlar online olarak E-imza veya M-imza ile UYAP Avukat Portala bağlanarak müvekkilerinin vekaletnamelerini sunmalarını sağlayarak dava ve icra takibi (e-takip) işlemlerini yapabilmektedir. Bunun yanı sıra avukatların sistemde vekâleti bulunan açık ve kapalı dosyaları inceleyebildikleri portaldır.

Kurum Portalı: Özel şirketlerin veya kamu kurumlarının Türkiye içindeki adli ve idari mahkemeler ile icra dairelerinde tarafı oldukları dava dosyalarını internet üzerinden online takip edebildikleri portaldır.

E-Satış Portalı: Tüm vatandaşların icra dairelerince ve satış memurluklarınca ihale usulüyle yapılan satışlarda, E-satış portal üzerinden elektronik ortamda teminat yatırma ve teklif verme suretiyle verilen en yüksek teklif üzerinden fiziki ihalenin başlatılarak satış işlemlerinin gerçekleştirildiği portaldır.

Bilirkişi Portalı: Yargıda bilirkişi olarak görev alan uzmanların adliyeye gitmeden dosyaları ile ilgili işlemlerini elektronik ortamda takip edebildikleri portaldır.

Arabulucu Portalı: Adalet Bakanlığı siciline kayıtlı arabulucular tarafından kullanılabilen, özel hukuk uyuşmazlıklarına konu anlaşmazlıklarda alternatif çözüm yolu sağlamak için mahkeme öncesi, mahkeme aşaması ve mahkeme sonrasında uygulanabilen arabuluculuk çözüm yöntemine ait sürecin takip ve sonlandırma işleminin yapıldığı portaldır.

Bulgular

Araştırma kapsamında farklı platformların analizi sonucu elde edilen bulgular aşağıda maddeler hâlinde yer almaktadır.

- UYAP sisteminin Adliye personeli arasında kolaylık sağladığı ve Adalet Bakanlığı tarafından personele verilen hizmet içi eğitim sonrası kısa sürede personelin sisteme adapte olduğu görülmüştür.

- UYAP sisteminde kullanıcılar adliyedeki fiziksel dosyalarda boğulmak yerine sistem üzerinde evrakı görmek suretiyle yeni evrak ve form üretmektedir. Buradan hareketle sistemin zaman tasarrufu sağladığı ve verimliliği de arttığı da gözlemlenebilmektedir.
- Arşivleme işlemleri de sistem üzerinden yapıldığından değerli evrak hariç olmak üzere sistem üzerinden çıktıların alınabildiği saptanmıştır.
- Mahkeme dışında hukuk işlerini yürüten avukat, bilirkişi, arabulucu gibi meslek sahiplerinin zaman ve mekân ayırımı yapmadan işlemlerini yürütebildikleri görülmüştür.
- Adliyelere mesai bitimi saat 17:00'a kadar evrak teslim edilirken sistem üzerinden son gün olsa dahi saat 24:00'a kadar evrak yüklenebildiği görülmüştür.
- E-devlet sistemini kullanabilen her vatandaşın sistem üzerinden takip yaparak bilgi alabildiği saptanmıştır.
- UYAP SMS sisteminin bilgilendirici özelliğinin vatandaşlar tarafından ajanda mahiyetinde olumlu karşılandığı saptanmıştır.
- E-satış sistemi üzerinden süresi içinde farklı ildeki ihalelere pey sürebilme imkanının sağlanmasının ihalelerde şeffaflık sağladığı gibi katılımı da artırdığı saptanmıştır.
- Avukatlar tarafından aynı gün içinde bir mahkemede kendilerinden önceki duruşmaların başlangıç ve bitiş sürelerini takip edebilmelerinin zaman ve verimliliği artırdığı saptanmıştır.
- UYAP sistemini tüm portallarının özellikle kağıt tasarrufu sağlaması sebebiyle çevreyi koruma amaçlı kağıt üretiminde kullanılan iş gücü ve su tasarrufu yanında bir çok ağacın kesilmesini önlediği de tespit edilmiştir.
- UYAP sisteminin en çok kullanılan elektronik devlet projelerinden biri olarak yargıya şeffaflık ve denetlenebilirlik getirdiği gibi maliyet, emek ve zaman tasarrufu da sağladığı saptanmıştır.
- Örneklemedeki tüm platformlarda tanımlı kullanıcılara içerikleri kendi hesaplarından izleme ve geçmişe erişim yetkisi verdiğinden sistemin kişisel verilerin saklanması açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.
- Yargılama sırasında hâkim tarafından şüpheli veya tanığa ait nüfus bilgilerine anında erişilmesi olası yanlışlık ve hilelerin de önüne geçebileceği saptanmıştır.
- İyi niyetli olmayarak birden fazla dava açılmasının önüne geçtiği saptanmıştır.
- Yargılanan bir kişinin önceki dosyalarının anında görüntülenebilmesi özellikle ceza davalarında hâkim kanaatinin oluşmasına yardımcı olduğu saptanmıştır.
- Avukatlar da olduğu gibi mobil imzası bulunan vatandaşların da zaman ve mekân gözetmeksizin dava açabilmelerinin hizmet almada önemli bir yenilik ve konfor olduğu saptanmıştır.
- Harç ve masrafların sistem üzerinden ödenmesinin işlemleri hızlandırdığı gibi davanın açılma zamanının belirlenmesinde kolaylaştırıcı olduğu saptanmıştır.

- İnfaz hesaplama menüsü ile özellikle cezaevlerinin tutuklu ve hükümlülerin gün hesabının doğru ve eksiksiz yapıldığı ve anayasal hak ihlallerinin de önüne geçildiği saptanmıştır.
- Portallarda kullanıcılara yönelik tanıtımların ve yönlendirmelerin de olmasının sistemin daha anlaşılır olmasını sağladığı saptanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Teknolojik gelişmelere paralel olarak devamlı dijitalleşen ve küreselleşen dünyada devlet denilen dev mekanizmanın da kendisini bu değişimden ayrı tutması düşünülemez. Bu bağlamda çok ağır ilerlediği gerekçesiyle devamlı olarak vatandaş tarafından şikâyet ve tekitlere maruz kalan adalet sistemi de bu dijitalleşmeye ayak uydurarak UYAP sistemini kullanmaya başlamıştır. Tüm yargı mensuplarına ve hukuk mesleği icra eden avukat, arabulucu ve bilirkişiler ile asıl hizmetin verilmekle mükellef olunan vatandaşın hizmetine belirli yetkiler dahilinde ayrı portallar halinde açılmıştır. UYAP sistemi, arayüzü anayasal bir hak olan adalete erişebilme kolaylığını zaman ve mekân ayırımı yapmaksızın sağlamıştır.

Dijitalleşmeye paralel olarak başta akıllı telefonlar olmak üzere diğer mobil cihazlar vasıtasıyla 2019 yılında başlayan pandemi ile birlikte değişen yaşam biçimleri dijitalleşme ve medya okuryazarlığının önemini artırmış ve elektronik devlet sistemi üzerinden verilen hizmetlerin kalitesi ve önemi de artmıştır. Bu bakış açısıyla UYAP sisteminin sağladığı yeniliklere paralel olarak çok önemli bir diğer yenilik de hukuk davalarındaki birçok duruşmanın e-duruşma şeklinde yapılmasıdır. Ceza davaları dışında kişilerin talebi üzerine birçok mahkemede başlayan e-duruşma UYAP sisteminin getirdiği konfor ve kolaylığın geldiği boyutu sergilemesi açısından önemlidir. Aynı şekilde tutuklu bir kimsenin bulunduğu cezaevinden UYAP sistemi aracılığıyla kendi duruşmalarına katılabilmesi, tutuklunun fiziki olarak duruşma salonunda hazır bulundurulması için harcanacak güvenlik hizmeti, araç yakıtı gibi konularla birlikte düşünüldüğünde devlete sağladığı tasarruf da yadsınamaz.

Araştırmada “UYAP sistemi hukukçulara yönelik ve vatandaşlara yönelik kullanım kolaylığı sağlamakta mıdır?” sorusuna başta tüm adliye çalışanları olmak üzere öncelikle de kamu görevi yürüten savunmanın vazgeçilmez unsuru avukatlara zaman ve mekân ayırımı yapmaksızın büyük kolaylıklar getirdiği bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra sistemin vatandaş açısından da adalete ulaşmanın önündeki engelleri kaldırdığı araştırmanın bulguları arasındadır.

“UYAP sistemi belge yükleme, belge iletme, belge arşivleme gibi bürokratik işlemler için ne gibi kolaylıklar sunmaktadır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgulara baktığımızda sistemin adalet birimlerinde çalışanlarda olduğu gibi, avukat ve vatandaşların da kendilerine ait açık ve kapalı dosyalarına zaman ve mekân farketmeksizin ulaşabildikleri gözlemlenmiştir. Kullanıcıların adliyeye gitmeden tüm işlemlerini online olarak gerçekleştirebilmeleri sistemin zaman tasarrufu, işgücü kaybının önlenmesi gibi hayatı kolaylaştıran hizmetler de sunduğunu göstermektedir.

Araştırmada yer alan bir diğer soru olan “UYAP sistemi teknik olarak ara yüz tasarımında ihtiyaçlara yönelik ne gibi kolaylıklar sunmaktadır?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde kurum, avukat, arabulucu, bilirkişi ve vatandaş gibi farklı kullanıcılara kendileri için tasarlanan farklı portallar vasıtasıyla yapılacak işlemlerin özelliğine göre anında müracaat, cevap verme, bilgi alma, belge ekleme kolaylıklarının sunulduğu görülmektedir. Sistemin ihtiyaçları büyük oranda karşılayarak adalet sistemine erişebilmede cep telefonu ile dahi işlem yapılabilen bir teknolojik seviyede hizmet sunduğu bulgulanmıştır.

Adalet sistemi içinde asıl hizmet amacı vatandaş olduğuna göre sisteme güvenilir bir şekilde anında ulaşabilme, evrak kaybolma ihtimalinin kalmaması, şeffaflık ve arşiv niteliği gibi özellikler UYAP e-vatandaş portalını vatandaş gözünde olumlu ve başarılı kılmaktadır. Arayüzü kullanarak ilk defa giriş yapan bir vatandaşın kullanım kolaylığı gördüğündeki memnuniyeti sistemin hizmet kalitesini artırmıştır.

Sonuç olarak; UYAP sistemi devamlı olarak kendini yenileyen dinamik alt yapısı ve arayüzü ile kullanım amaçlarına göre farklı portallar üzerinden ilgili meslek sahiplerine ve vatandaşlara önemli iletişim hizmetlerini buldukları yerlere kadar götürmektedir. Hızla artan nüfusa göre Yargı çalışanlarının iş yoğunluğunu azaltarak, sağladığı otomasyon hizmeti ve kurumların sisteme entegre edilmesi karar verici hakim ve savcılar için de her türlü bilgi ve belgeye anında ulaşabilecek yeteneğe sahip olarak işlerini yapmalarına ve dava dosyalarını doğru olarak tekamül ettirmelerine yardımcı olmaktadır. Sağladığı kolaylıklar ve hız yanında devlet için de çok önemli bir tasarruf sağlayan bir sistem olan UYAP tüm kullanıcıların genel olarak memnuniyetleriyle birlikte hizmet vermeye ve çağa uygun olarak kendini yenilemeye başarılı bir şekilde devam etmektedir.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2021). Ulusal Yargı Projesi (UYAP) vatandaş bilişim sistemi hizmet kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin incelenmesi. Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Başaran, F. (2010). Yeni iletişim teknolojileri, alternatif iletişim olanakları. *Mülkiye Dergisi*, 34(269), s. 255-270.
- Batır, U. (2013). E-devlet uygulamalarından Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi Portalı (UYAP)'ın etkinliğini belirlemeye yönelik Ankara Barosu avukatları üzerine bir alan araştırması. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Büro Yönetimi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Donoghue, J. (2017). The rise of digital justice: Courtroom technology, public participation and access to justice. *The Modern Law Review*, 80(6), s. 995-1025.
- Güneş, M. (2012). UYAP bilgi sisteminin bilgiyi yaratma, koruma ve transfer etme açısından Adalet Bakanlığı çalışanlarının örgütsel öğrenme sürecine etkisinin incelenmesi uzman kullanıcılar

üzerinde bir uygulama. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Büro Yönetimi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Karakimseli, A. (2018). İcra takiplerinde Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) kullanımı. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), s. 315-360.

Kaya, A. (2006). *Bilgi ekonomisi, bilgi toplumu, mahremiyet ve güvenlik*. Ankara: Ankara Barosu Hukuk Kurultayı.

Kıyak, E. (2020). Büyü veri ve yapay zeka teknolojileri ile adım adım zeki UYAP (ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ) ekosistemine doğru. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), s. 79-121.

Kuru, B. (2013). *İcra ve iflas hukuku el kitabı*. Ankara: Adalet Yayınları.

Lanzara, G. F. (2001). Technology and the courtroom: An inquiry into knowledge making in organizations . *Journal of Management Studies*, 38(7), s. 943-971.

Manovich, L. (2002). *The language of new media*. MIT press.

Melitski, J., & Holzer, M. (2007). Assessing Digital Government at the Local Level Worldwide: An Analysis of Municipal Web Sites throughout the World. F. Donald (Dü.) içinde, *Current issues and trends in e-government research* (s. 1-21). IGI Global.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Ulusal yargı ağı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Milli Güvenlik Konseyi. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu*. Milli güvenlik konseyi tutanak dergisi.

Oğlakçılıoğlu, O. (2008). *Medeni usul hukuku yönünden elektronik adli iletişim*. İzmir: Güncel Yayınevi.

Özerk, R. (2010). Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)'ın Adalet Bakanlığı çalışanları üzerindeki etkisi üzerine bir alan araştırması. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Büro Yönetimi Eğitim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi .

Songur, L. (2015). Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)'ın adli yargı teşkilatının işleyişine getirdiği yenilikler üzerine bir araştırma "Konya ili örneği". Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

UYAP Bilişim Sistemi. (2010, 05 12). *Genel Bilgi*. 05 6, 2024 tarihinde <http://www.uyap.gov.tr/tanitim/genel.html> adresinden alındı

Yıldırım, M. (2011). *E- Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Yüceler, E. (2002). Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları ve Tabana Yayılabilme Yeteneği Bakımından Bir Değerlendirme: Bolu Örneği. *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi* (s. 145-163). İzmit: Kocaeli Üniversitesi, İİBF Yayını.

NEWS LITERACY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE LITERATURE

HABER OKURYAZARLIĞI: ALANYAZINA YÖNELİK BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Doç. Dr. Sevda ÜNAL*

DOI: <https://doi.org/10.69999/emedi.1591407>

MAKALE BİLGİLERİ

Araştırma Makalesi
Research Article

Article / Makale:

Send / Gönderim 26.11.2024

Appraisal / Değerlendirme: 30.11.2024

Accept / Kabul Tarihi: 06.12.2024

Sayfa: 133-156 / Page: 133-156

Anahtar Kelimeler:

Haber Okuryazarlığı, Bibliyometri,
Vosviewer, Web of Science

Key Words:

News Literacy, Bibliometrics, Vosviewer,
Web of Science

ÖZET

Bilgi dolaşımının hızlı ve bilgi hacminin büyük olduğu günümüz yeni medya ekosisteminde habere konu bilginin doğruluğu farklı araçlarla sorgulanmadan dolaşıma girmektedir. Bu durum da ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel olmak üzere pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde büyük toplumsal sorunlara neden olabilmektedir. Sosyal medya platformlarının habere erişimde birincil kaynak haline gelmesi haberde yanlış bilgiyi ve yalan haberi ayırt etmeyi, haberi çeşitli kaynaklardan sorgulama ve doğrulama yetisine sahip olmayı, yani haber okuryazarı olmayı gerektirmektedir. Haber okuryazarlığının temeli izleyici/okuyucu/dinleyicinin eleştirel düşünce yetisine sahip olmasıdır. Bu çalışmada haber okuryazarlığıyla ilgili literatürü inceleyerek alanyazındaki eğilimi ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Veri toplama aşamasında "news literacy" anahtar kelimesiyle arama yapılmış, 124 makaleye ulaşılmıştır. Haber okuryazarlığıyla ilgili Web of Science veri tabanından elde edilen veriler, bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiş ve Vosviewer haritalama programıyla görselleştirilmiştir. Çalışmada haber okuryazarlığı alanyazındaki mevcut durum ve eğilimi ortaya çıkarabilmek amacıyla ortak yazarlık, atıf, ortak atıf, bibliyografik çift, bibliyografik eşleşme, anahtar kelime ve özetle kullanılan kelimelerin analizi yapılmıştır. Alanyazında haber okuryazarlığına ilişkin çalışmalar iletişim alanı temel olmak üzere sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenerek ilerlemektedir. Bilgiyi doğrulama ve sorgulamaya yönelik çalışmalar haber okuryazarlığına yönelik çalışmalarda artışı getirmiştir.

ABSTRACT

In today's new media ecosystem, news information flows at a speed and volume which usually goes unscrutinized across platforms. The consequence of this uncurbed flow of information is various economic, social, political, and cultural problems that it spawns. It is during periods of crisis that the problem becomes even more grave since misinformation heightens the magnitude of problems faced in a society. With social media becoming such a major source of news for so many, differentiating fact from fiction, and actual news from fake news, is crucial. News literacy, or the ability to question, verify, and critically evaluate news from various sources, has taken center stage. In a nutshell, news literacy underlines the very basis of using critical thinking in its audience, readers, and listeners. The aim of this study is to examine the trends in the academic literature related to news literacy. Using "news literacy" as a key phrase, 124 such articles were retrieved from a search of the Web of Science database. Data were analyzed employing bibliometric methods and visualized with the Vosviewer mapping program. Mapping co-authorship networks, citations, co-citations, bibliographic coupling, keyword usage, and terms in abstracts made it possible to explore the current state and emerging trends in research on news literacy. The results indicate that research in news literacy draws from several social sciences, but the most dominant perspective is that of communication studies

* Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-2754-4780, sevdaunal@cu.edu.tr

GİRİŞ

Günümüz yeni medya ekosisteminde habere konu olan bilginin hızlı ve kontrolsüz dolaşımı bilginin doğruluğunu sorgulamayı yani haber okuyazarı olmayı gerektirmektedir. Haber okuyazarlığına ilişkin üzerinde uzlaşmış net bir tanım bulunmamakla birlikte haber okuyazarlığı, en basit şekilde çevrimiçi ortamda özellikle de sosyal medya aracılığıyla dolaşıma sokulan ve haber niteliği taşıyan içeriği eleştirel bir tutumla değerlendirme ve doğruluğunu sorgulama olarak tanımlanabilir. Medya okuyazarlığı ders olarak MEB ve RTÜK iş birliği sonucunda ilköğretim ders müfredatında yer almasına rağmen haber okuyazarlığı ayrı bir alan olarak değerlendirilmemekte, medya okuyazarlığının bir parçası olarak sunulmaktadır. Özellikle büyük veri ve bilgi bolluğunun gündelik yaşamın önemli bir parçası haline geldiği günümüz yeni medya ekosistemi, doğru bilgiyi yanlıştan ayırt etmeyi, haber kaynağının, haber içeriğinin ve haberin sunulduğu hesabın, ortamın ya da mecranın güvenilirliğini sorgulamayı gerektirmektedir.

Türkiye’de haber okuyazarlığı ayrı bir ders olarak ilk ve ortaöğretim müfredatında yer almamaktadır. Yüksek öğretimde de ayrı bir ders olarak yakın zamanda iletişim fakültelerinin müfredatına eklenmeye başladığı görülmektedir. Türkiye’deki medya okuyazarlığı ders içerikleri incelendiğinde medya okuyazarlığı dersinde ağırlıklı olarak haber okuyazarlığına yönelik bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Ancak günümüz yeni medya ekosistemi haber okuyazarlığının medya okuyazarlığının bir parçası olarak değil ayrı bir alan olarak değerlendirilmesini ve müfredata dahil edilmesini gerektirmektedir.

Haber okuyazarlığıyla ilgili çalışmalar temel olarak sosyal medyada yalan haber yayılımı ve yalan haberin nasıl anlaşılacağı konusuna odaklanmaktadır. Literatürde doğrudan haber okuyazarlığını başlığa taşıyan ve yalan haber tespitinde haber okuyazarlığını öne çıkaran çalışmalarda son yıllarda artış görülmektedir. Ancak genel olarak yalan haber konusu, medya okuyazarlığı şemsiyesi altında ve haber okuyazarlığı dışında farklı okuyazarlık türleriyle (enformasyon okuyazarlığı gibi) ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Haber okuyazarlığı özellikle sosyal medyadaki haber kirliliği ve artan dezenformasyon karşısında son yıllarda öne çıkan okuyazarlık türlerindedir. Medya okuyazarlığından farklı olarak sadece habere (metin, ses, görüntü) odaklanılan bu okuyazarlık türünde özellikle sosyal medyada dolaşıma sokulan habere eleştirel bir şekilde yaklaşarak haberin doğruluğunu sorgulama amaçlanmaktadır. Alanyazında haberin doğruluğunu sorgulamayı amaçlayan çalışmaların başta medya okuyazarlığı olmak üzere enformasyon okuyazarlığı, dijital okuyazarlık ve haber okuyazarlığı gibi birbirleriyle ilişkili okuyazarlık türleri kapsamında ele alındığı görülmektedir. Çevrimiçi ortamda dolaşıma sokulan haberlerdeki nicelik olarak büyük artış ve hız kaygısı haberin doğruluğunun sorgulanmasını, habercilik kriterlerine uygun içerik üretimini zorlaştırmaktadır. Haber üretiminde yaşanan bu zorluklar ve yalan haberdeki artış hem kamunun doğruyu öğrenme hakkını engellemekte hem de toplumsal açıdan ciddi olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu nedenlerle haber

okuryazarlığı son yıllarda haber içeriğinin ve doğruluğunun sorgulanmasında başvurulan okuryazarlık türleri arasında öne çıkmaktadır.

Sosyal medyada artan bilgi bolluğu ve dezenformasyon her yurttaşın haber okuyazarı olmasını gerektirmektedir. Haber okuyazarlığının bu artan önemi akademik alanda da haber okuyazarlığına yönelik araştırmalarının artışı beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın amacı da haber okuyazarlığıyla ilgili araştırmaların analizini yaparak alanyazındaki eğilimi ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda araştırma iki bölüm şeklinde yapılandırılmıştır. Birinci bölümde haber okuyazarlığının tanımı, kapsamı, doğrudan haber okuyazarlığı eğitimi veren kuruluşlar, alan yazında yapılan çalışmalar ve haber okuyazarlığı eğitiminin mevcut durumu hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde ise Web of Science’da (WOS) “news literacy” (haber okuyazarlığı) anahtar kelimesiyle yapılan arama sonucunda listelenen çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmaktadır. Web of Science, dünya genelinde yapılan bilimsel çalışmaların çıktılarını (dergiler, konferans bildirimleri, sempozyum, seminerler, kolokyumlar, atölye çalışmalar, kongreler) farklı bilim alanlarını da dahil ederek indeksleyen veri tabanlarından oluşmaktadır (“Web of Science”, t.y.).

Haber Okuyazarlığı: Tanım ve Kapsam

Haberin “günlük yaşam gerçeklerinin kurgulanmış bir temsili olduğu” ön kabulünden yola çıkarak Melissa Tully ve ark. (2021, s.2) haber okuyazarlığını “haberlerin üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği kişisel ve sosyal süreçler hakkında bilgi ve kullanıcıların bu süreçler üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlayan beceriler” olarak tanımlarlar (2021, s.5). Haber okuyazarlığı alanında çalışan Kimberly Callecod-Weinrich (2020, s.55) incelediği 37 haber okuyazarlığı tanımındaki öne çıkan becerileri dört grup altında sınıflandırır. Bunlar “Becerilere odaklanma, bilgiye odaklanma hem becerilere hem de bilgiye odaklanma, sivil unsurlardan bahsetme” şeklindedir. Beceriler başlığına “yetenekler, yeterlilikler”, bilgi başlığına “anlama, kavrama”, beceri ve bilgi başlığına “bilgi ve becerilerin birleşimi”ni dahil eder. Sivil unsurlar başlığının da yurttaş sürecine dahil ettiğini belirtir (s.54-55).

New York Stony Brook Üniversitesinde (ABD) haber okuyazarlığı eğitiminin hazırlayıcılarından Howard Schnedier başlangıcından itibaren haber okuyazarlığı eğitimini medya okuyazarlığı altında değerlendirmekle birlikte haber okuyazarlığını mevcut yaklaşımdan farklı bir bağlamda ele alır. Yani “yerleşik medya okuyazarlığı çerçevelerini kullanmayı reddeder” (Fleming, 2014, s.147). Haber okuyazarlığı içeriği hazırlanmasında temel etken habercilikle ilgili bilginin çevrimiçi ortamdaki bilgiye benzemeye başlaması ve basının azalan etkisidir (s.147). Stony Brook Üniversitesindeki haber okuyazarlığı eğitimine göre, haber okuyazarı olmak eleştirel düşünme yetisini edinmiş gazetecilerle benzer özelliklere sahip olmak anlamına gelmektedir (Vraga vd., 2021, s.4; Malik, Cortesi ve Gasser, 2013, s.7). Ancak burada Rene Hobbes’un uyarısına da dikkat çekmekte yarar var. Hobbes (2010) haber okuyazarlığı dersinin, gazetecilik eğitimi almayanlara gazeteci yetiştiriliyormuş gibi ve gazetecilerin

perspektifinden anlatılmasına karşı çıkar. Hobbes'un burada kastettiği gazetecilik eğitimi veriyormuş gibi öğrenciyi kuramsal bilgiye boğmaktır (s.4-5). Vraga ve ark. (2021, s.4) da haber okuryazarlığı eğitiminin etkisini ölçen bir araştırmanın çıktılarına yer verirler. Yapılan araştırmanın Stoney Brook Üniversitesinde haber okuryazarlığı eğitimi alan öğrencilerin, dersi almayanlardan farklı olarak hem haber medyası hem de güncel olaylar hakkında daha bilgili olduklarını ortaya koyduğuna dikkat çekerler. Haber okuryazarlığına ilişkin tek ve net bir tanım yapmanın zorluğuna dikkat çeken Vraga ve ark. (2021), Tully ve ark. (2021) ile Malik, Cortesi ve Gasser (2013) medya okuryazarlığının bir alt dalı olarak görülen haber okuryazarlığı eğitiminin “bağlam, yaratım, içerik, dolaşım ve tüketim” olarak beş başlıkta yapılandırılması gerektiğini belirtirler. Bağlam haberin üretildiği toplumsal, ekonomik ve siyasi yapıyı, yaratım habercilik süreçleriyle benzer süreçleri, içerik haber çerçevelerini, haber değeri kavramını, kaynak kullanımını ve kaynak güvenilirliğini sorgulamayı, sirkülasyon haberin dolaşım sürecine dahil olan aktörleri, sosyal medyaların özelliklerini, tüketim de habere erişimin kişisel boyutunu, kişisel tercihlerin habere erişim ve haberi alımlama sürecine etkisini bilmeyi gerektirmektedir (Vraga vd., 2021, s.6-7). Haber okuryazarlığı eğitimi “haberlerin toplumdaki rolünün anlaşılması”nı, okuyucuların “haberlerin önemi hakkında fikir sahibi olmalarını, neyin haber olarak kabul edilmesi gerektiği konusunda bilgi sahibi olmayı” yani “haberi bulma/tanımlama/tanıma yeteneği”ni, haberi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek habere gömülü önyargıların farkında olmayı ve okuyucuların “haber yaratma yeteneği”ne sahip olmalarını öğretmelidir (Malik, Cortesi ve Gasser, 2013, s.8; Tully vd, 2021, s.5). Momin Malik, Sandra Cortesi ve Urs Gasser (2013, s.7) haber okuryazarlığının ilişkili olduğu okuryazarlık türleri olarak enformasyon okuryazarlığı ve medya okuryazarlığını işaret ederler. Medya okuryazarlığı sosyal bilimler temelli olup nitel bilgilere dayalı iken enformasyon okuryazarlığı sayısal bilimler kökenli olup nicel eğilimlidir.

Haber okuryazarlığı konusunda öne çıkan oluşumlar arasında ABD’de Stony Brook University Center for News Literacy, News Literacy Project ve bu projenin bir parçası olarak Checkology ve News Literacy Lab yer almaktadır. Stony Brook Üniversitesi haber okuryazarlığı merkezinin internet sitesinde (<https://centerfornewsliteracy.org>) yer alan bilgilere göre Center for News Literacy (Haber Okuryazarlığı Merkezi), 2006 yılında John S. ve James L. Knight Vakfı'ndan aldığı destekle Stony Brook Üniversitesi’nde kurulmuştur. 2006 yılından bu yana haber okuryazarlığı müfredatı güncellenerek geliştirilmektedir. Buradaki eğitimde amaç gerek geleneksel medya gerekse dijital medya aracılığıyla olsun habere eleştirel bir şekilde yaklaşılmasını, habere konu bilginin doğruluğunu sorgulamayı öğretmektir. Merkez tarafından ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencileri için haber okuryazarlığı müfredatı oluşturulmuştur. ABD merkezli kuruluş hem ABD içindeki üniversitelerle hem de ABD dışındaki aralarında Polonya, Rusya, Vietnam gibi ülkelerin de yer aldığı 11 ülke ile iş birliği içindedir. Diğer bir haber okuryazarlığı alanında öne çıkan ABD merkezli proje News Literacy Project’tir (Haber

Okuryazarlığı Projesi). Proje internet sitesinde (<https://newslit.org/>) projenin 2008 yılında Alan C. Miller tarafından başlatıldığı belirtilmektedir. News Literacy Project (Haber Okuryazarlığı Projesi) internet sitesinde kar amacı gütmeyen bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Sitede yer alan bilgilerden, Center for News Literacy'den farklı olarak haber okuryazarlığı konusunda eğitim verecek ortaöğretim eğitimcilerini eğitecek içerik ve araç sağlamak amacıyla yola çıkıldığı görülmektedir. Günümüzde ise sitede hem eğitimciler hem de haber okuryazarlığı konusunda farkındalık edinmek isteyenlerin faydalanabileceği içerikler yer almaktadır. News Literacy Proje'tin uzantılarından biri olarak kurulan Checkology (<https://get.checkology.org/>) sitesinde yer alan bilgilere göre, yalan haber, yanlış bilgi, komplo teorileri vb. haber içeriklerini sorgulamayı, güvenilir kaynak ve bilgiyi aramayı öğretmeyi ve eleştirel düşünme yetisini geliştirmeyi amaçlayan çevrimiçi öğrenme platformu olarak tanımlanmaktadır. 2021 yılında kurulan ve çözüm gazeteciliğini temel alan News Literacy Lab (Haber Okuryazarlığı Laboratuvarı) internet sitesinde (<https://newsliteracylab.org/>) kuruluşun amacı gençleri çevrimiçi ortamda dolaşırken karşılaştıkları haberleri sorgulamayı, yanlış bilgiyi doğrudan ayırmayı öğretme olarak açıklanmaktadır.

Türkiye’de Haber Okuryazarlığı

Türkiye’de haber okuryazarlığı ayrı bir ders olarak ilk ve ortaöğretim müfredatında yer almamaktadır. Haber okuryazarlığı dersi halihazırda biri vakıf (Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü) diğeri de devlet (Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü) olmak üzere Türkiye’deki iki üniversitesinin İletişim Fakültesinin müfredatına dahil edilmiştir. Haber Okuryazarlığı dersi Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünde zorunlu dersler kategorisinde yer alırken, Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünde seçmeli dersler kategorisinde yer almaktadır.

Türkiye’de nispeten yeni bir konu olan haber okuryazarlığına ilişkin Türkçe literatürün özellikle Covid-19 salgını döneminde karşı karşıya kalınan dezenformasyonla birlikte önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu kapsamda 10 Ekim 2024 tarihinde Google, Google akademik, TR dizin ve YÖK tez veri tabanı üzerinde tırnak içine alınarak haber okuryazarlığı anahtar sözcüğü ile arama gerçekleştirilmiştir. Yapılan aramalar sonucunda haber okuryazarlığıyla doğrudan ilişkili ya da anahtar kelimeleri arasında haber okuryazarlığının yer aldığı bir doktora tezi, bir bildiri tam metni, haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerden oluşan derleme türünde bir kitap, üç kitap bölümü ve dört makaleye ulaşılmıştır.

İpek Şencan (2020) “Haber Okuryazarlığı Programı: İçerik Tasarımı ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinde amacını eleştirel düşünceyi temel alan “Türkçe bir haber okuryazarlığı eğitim programı geliştirilmesi ve bunun bilgi kullanıcıları üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi” (s.V) olarak

açıklamaktadır. Şencan'a göre böyle bir eğitim, eğitime katılan öğrencilerin yalan haber ve bu haberlerin olası etkileri konusunda farkındalıklarının artmasına katkı sağlayacaktır. Haber okuryazarlığı eğitimi kapsamında Şencan 7 modülden oluşan eğitim içeriği geliştirmiştir. Bu modelin örneklemini Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi birinci sınıf öğrencileridir. Şencan çalışma sonucunda elde edilen bulgular ışığında haber okuryazarlığı eğitiminin gerekli olduğunu ancak bu eğitimin belli bir dönemle sınırlandırılmasının öğrencilere eleştirel okuryazarlık yetisi kazandırma açısından yeterli olmayacağını ifade etmiştir. Tezden, İpek Şencan ve İrem Soydal (2023) yazarlığında "Haber Okuryazarlığı Eğitimi Alan Öğrencilerin Haber Algısı" başlıklı makale üretilmiştir.

Sevda Ünal'ın (2018) "Yeni Medya Çağında Haber Okuryazarlığı" başlıklı bildirisi Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin haber okuryazarlığı düzeyini ölçmeye yönelik bir betimsel çalışmaya dayanmaktadır. Çalışmanın iletişim fakültesi öğrencilerinin haber okuryazarlığı konusundaki eksiklerini belirleme ve bu kapsamda öğrencilerin alacakları eğitimi düzenlemeye katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Yurdagül Ünal, İpek Şencan ve Serap Kurbanoglu'nun (2022) "Gerçek Ötesi Dönemde Türkiye'deki Lisans Öğrencilerinin Haber Tüketim ve Paylaşım Davranışları" başlıklı makalelerinde, Türkiye'de hem özel hem de devlet üniversitelerinde lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin "haber tüketim ve paylaşım davranışlarını araştırmak" amaç olarak belirtilmiştir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen anket sonucuna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu medya, haber vb. okuryazarlık eğitimi almamış olup habere internet, gazete ve TV aracılığıyla erişmekte ve habere güvenilirlik açısından sosyal medya en son sırada yer almaktadır. Yazarlar çevrimiçi ortamın habere erişimdeki etkisini de dikkate alarak haber doğrulama yöntem ve araçlarının da dahil edildiği haber okuryazarlığı eğitiminin gerekliliğine dikkat çekmektedirler. Ayşad Güdekli, Sevil Deren Van Het Hof, Mehmet Taha Eser ve Mehmet Sebih Oruç (2022) "Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" başlıklı makalelerinin amacını " 'Haber medyası okuryazarlık' kavramına ilişkin bireylerin düzeylerinin belirlenmesinde kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmek" olarak açıklamıştır. Haber üretim ve tüketim sürecinde kişinin haberi anlamlandırma pratiklerinin tartışıldığı ve haber okuryazarlığının eleştirel bir nitelik taşıması gerektiğine dikkat çekilen çalışma kapsamında ölçek oluşturmak amacıyla araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda oluşturulan ölçeğin geçerli ve güvenli olduğu sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Kenan Ateşgöz (2023) "Haber Medyası Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi: Çukurova Üniversitesi Örneği" başlıklı makalesinde Çukurova Üniversitesi lisans öğrencilerinin haber okuryazarlık düzeyini ölçmeye yönelik 633 öğrencinin katılımıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucuna göre sayısal bilimler temelli alanlarda eğitim gören öğrencilerin haber okuryazarlığı düzeyi sosyal bilimler alanında eğitim gören öğrencilere göre daha düşüktür. Ayrıca Telegram, YouTube ve X'i (eski adıyla Twitter) habere erişimde kullanan öğrencilerin haber

okuryazarlığı düzeyleri habere Instagram ya da çevrimiçi haber sitelerinden erişenlere göre daha yüksektir.

Editörlüğünü Recep Bayraktar'ın yaptığı Medya Okuryazarlığı Analizleri (2023) isimli kitapta Aslı Yurdigül ve Ceren Şahin'in "Yeni Medyada Haber Okuryazarlığı: Okuyucular için Bir Yol Haritası" başlıklı ve Aslı Köseoğlu'nun "Haber Okuryazarlığı Üzerine Teorik Bir Yaklaşım" başlıklı makaleleri yer almaktadır. Recep Bayraktar (2023, s.VI) kitabın önsözünde kitapta yer alan bölümler hakkında tanıtıcı bilgilere yer vermiştir. Bayraktar'ın ifadesiyle Köseoğlu'nun "Haber Okuryazarlığı Üzerine Teorik Bir Yaklaşım" başlıklı makalesi haber okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı çerçevesinde haber kavramı, haber üretim süreci ve izleyicinin haberi alımlama süreci hakkında bilgi vermektedir. Yurdigül ve Şahin'in (2023) makalesi de haber sürecine yeni medya üzerinden yaklaşmakta, karşılaşılan sorunlara yer vermekte, yanıltıcı ve manipülatif haberler karşısında okuyucunun sahibi olması gereken becerileri örnekler üzerinden açıklamaktadır. Editörlüğünü İpek Tok ve Hande Ulusoy'un (2023) yaptığı "Haber Okuryazarlığı Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar" isimli kitap farklı platformlarda ve alanlarda haber okuryazarlığını farklı açılardan tartışan 14 makaleden oluşmaktadır. Açık kaynak olarak kitabın içindekiler bölümü ve makaleler hakkında kısa bilgilerin yer aldığı önsöze erişilmiştir. Makaleler, platformların haber okuryazarlığına etkisi, gerçekötesi çağda infodemi, sağlık haberciliğinde doğru bilginin önemi, haber okuryazarlığı kapsamında sürükleyici gazetecilik, Shattered Glass (Asılsız Haber) adlı film üzerinden yapılan çözümlenme, haber okuryazarlığı ve eşik bekçiliğinin dijital dönemde dönüşümü, haber tüketim pratiklerinde algoritma etkisi ve haber okuryazarlığı, haberde kadın ve erkeğin temsilinin haber üretim pratiklerine etkisi, dijital oyunların haber okuryazarlığı eğitimine katkısı, Türkiye'de eğitim veren iletişim fakültelerinin medya okuryazarlığı müfredatı üzerine etkisi, medya okuryazarlığını toplumsal cinsiyet bağlamında ve Türk dizilerinde kadının temsili üzerinden tartışma, haber okuryazarlığı ve demokrasi ilişkisi, dezenformasyon ve türleri, infodemi konularındadır. Editörlüğünü Eylem Şentürk Kara ve Ozan Kocabaş'ın yaptığı "Haber Kuramları ve Haberin Dönüşümü" isimli kitapta Özge Cengiz'in "Haber Okuryazarlığı: Gelenek, Kuram, Yaklaşım" başlıklı makalesi yer almaktadır. Cengiz (2023) makalesinde haber okuryazarlığının medya okuryazarlığından farkını açıklamakta, haber okuryazarlığı için gerekli olan becerileri tartışmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada haber okuryazarlığına ilişkin çalışmaların mevcut durumunu ve nasıl bir eğilim izlediğini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda haber okuryazarlığıyla ilgili Web of Science (WOS) veri tabanında yayımlanan makaleler bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Son yıllarda akademik çalışmalarda çokça başvurulan araştırma yöntemlerinden bibliyometri aracılığıyla kapsamlı bilimsel veriler analiz edilebilmektedir. Bibliyometrik analiz herhangi bir çalışma konusundaki eğilimi

makale, dergi, bildiri metni, kitap ve kitap bölümleri aracılığıyla ortaya çıkarmamızı olanaklı hale getirmektedir. Analize dahil edilen yayınların başlığı, yazarları, yayınlayan kurum, yayınlandığı yıl gibi bilgiler aracılığıyla alanyazına ilişkin önemli veri sunmaktadır (Gan vd., 2022, s.1). Araştırma konusuna ilişkin alandaki eğilimi keşfetmeye, eğilimin keşfine olanak sağlayacak akademik çalışmaları analiz etmemize, araştırmaya ilişkin farklı yönleri keşfetmemize imkan vermektedir (Pahari vd., 2024, s.5).

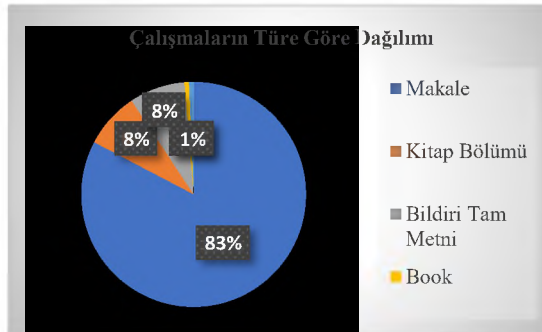
Çalışma kapsamında yanıt aranan sorular şöyledir:

- Haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmalar türlere, tarandığı indekslere, yıllara, alanlara ve ülkelere göre nasıl dağılım göstermektedir?
- Haber okuryazarlığıyla ilgili makaleler atıf durumuna göre (kaynak, dergi, yazar) nasıl bir dağılıma sahiptir?
- Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin ortak yazarlık ilişkileri ve ağı nasıldır?
- Haber okuryazarlığıyla ilgili makaleler bibliyometrik eşleşme açısından nasıl bir ağa sahiptir?
- Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerde anahtar kelimelerin dağılımı nasıldır ve alanda hangi konulara yönelik araştırma eğilimi gözlemlenmektedir?
- Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin özetlerinde en çok kullanılan kelimeler nasıl bir dağılıma sahiptir?

BULGULAR

WoS veri tabanında 10 Ekim 2024 tarihinde “news literacy” (haber okuryazarlığı) anahtar kelimesiyle zaman sınırlaması konulmadan yapılan tarama sonucunda 150 çalışma listelenmiştir. Bu çalışmaların 124’ü makale, 12’si kitap bölümü, 12’sü bildiri tam metni (proceeding), 1 tanesi kitap ve 1 tanesi de gazete yazısı türündendir. Analize amaçlı örneklem seçimi kapsamında sadece makaleler dahil edilmiştir.

Grafik 1. Haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı

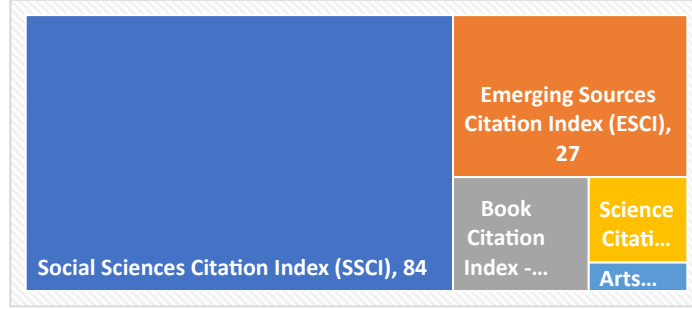

Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

WoS platformunda farklı disiplinlerden çalışmaların yer aldığı 6 alan indeksi yer almaktadır. Bu indeksler 1964 yılında oluşturulan Science Citation Index Expanded (SCI-Expanded), 1973 yılında

oluşturulan Social Sciences Citation Index (SSCI), 1978 yılında oluşturulan Arts & Humanities Citation Index (AHCI), 2015 yılında oluşturulan Emerging Sources Citation Index (ESCI), 2008 yılında oluşturulan Conference Proceedings Citation Index (CPCI) ve 2011 yılında oluşturulan Book Citation Index (BKCI)'dir.¹

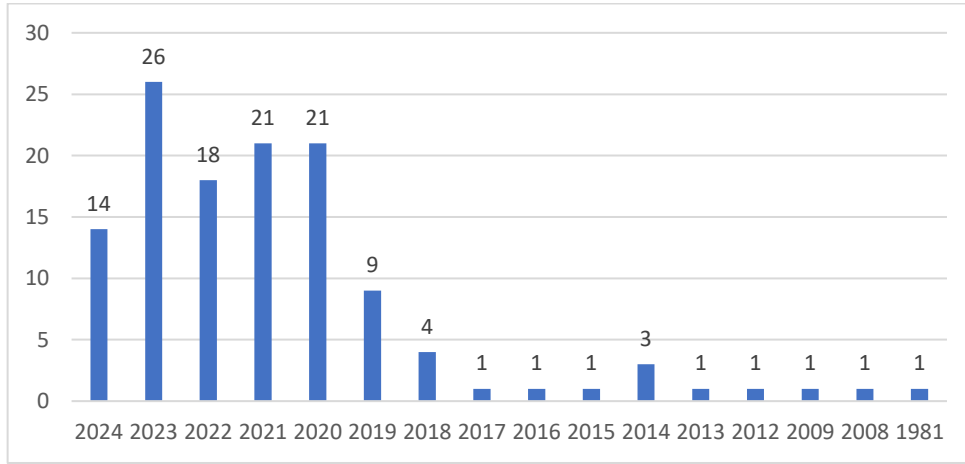
Grafik 2. Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin tarandığı indeksler

Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin 84'ünün SSCI, 27'sinin ESCI, 11'nin BKCI-SSH 6'sının SCI-Expanded ve 2'sinin de AHCI'de tarandığı görülmektedir. ESCI indeksi son yıllarda iletişim çalışmaları alanında öne çıkan indeksler arasındadır.

Grafik 3. Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin yıllara göre dağılımı

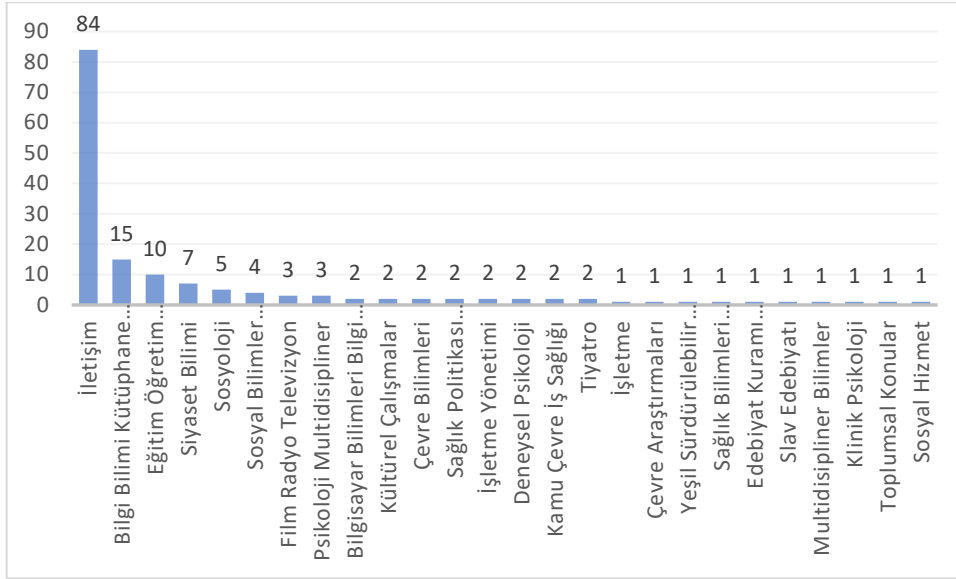
Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

WoS veri tabanından haber okuryazarlığı anahtar kelimesi ile yapılan taramada haber okuryazarlığıyla ilgili ilk çalışmanın 1981 yılında yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma basılı medyayla ilgili olduğu için analize dahil edilmemiş, örneklem dışı bırakılmıştır. Grafikten, haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmaların 2014 yılında artış gösterdiği ancak 2018 yılına kadar çalışma sayısında düşüş yaşandığı görülmektedir. 2018 yılından itibaren ise haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmalar artış eğilimine girmiştir. Özellikle 2020

¹ Web of Science kapsamındaki indeksler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. https://cabim.ulakbim.gov.tr/wp-content/uploads/sites/4/2020/04/WoS_Dergi_Secim_Kriterleri.pdf

ve 2021 yıllarında haber okuryazarlığına ilişkin çalışmalardaki artış Covid-19 salgını sırasında karşı karşıya kalınan yanlış bilgiyi ayırt etmekte yaşanan zorluklarla ilişkilendirilebilir

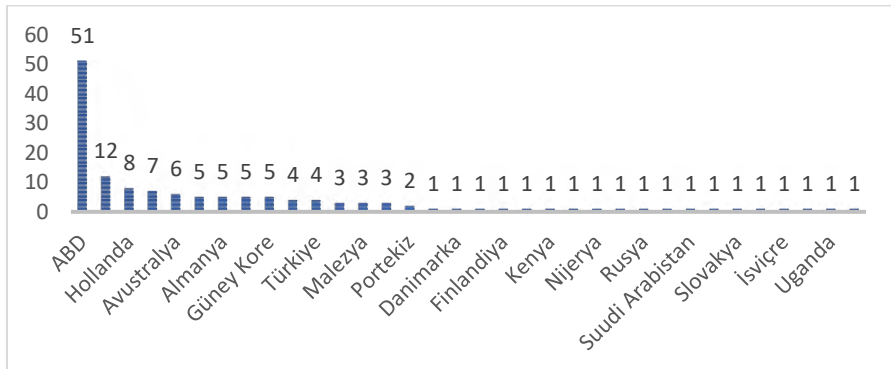
Grafik 4. Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin araştırma alanlarına göre dağılımı

Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

Haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmaların iletişim alanında (f=84) yoğunlaştığı görülmektedir. İletişim alanını yine haber okuryazarlığıyla ilgili tartışmaların öne çıktığı bilgi bilimi (f=15), eğitim öğretim (f=10), siyaset bilimi (f=7) ve sosyoloji (f=5) alanında yapılan çalışmalar izlemektedir. Sosyal medya platformlarının habere erişimdeki en önemli ortamlar haline gelmesi, bilgi bolluğunun beraberinde dezenformasyon, mezenformasyon, malenformasyon gibi kavramlarla adlandırılan bilgi düzensizliğini getirmesi gerek medya okuryazarlığı çatısı altında gerekse haber okuryazarlığı başlığında çalışmaların artmasını sağlamıştır.

Grafik 5. Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerin ülkelere göre dağılımı

Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

Haber okuryazarlığını medya okuryazarlığından ayrı bir araştırma alanı olarak görülüp görülmediği bu alanla ilgili çalışmaların niceliğinden de anlaşılabilir. Grafik 5 bize ülkelere göre makale sayısını

göstermektedir. ABD 51 makale ile birinci sırada, Çin Halk Cumhuriyeti 12 makale ile ikinci sırada, Hollanda 8 makaleyle üçüncü, İspanya 7 makaleyle dördüncü sıradadır. ABD haber okuryazarlığıyla ilgili sadece yayınlarda değil, haber okuryazarlığı müfredatı geliştirmeye ve eğitimi vermeye yönelik merkezleriyle de öncü konumdadır.

Araştırma kapsamında alanyazında öne çıkan, bu çalışmanın örnekleminde de yer alan ve haber okuryazarlığı literatürünü oluşturmada başvurulan, etki oranı yüksek ve alanyazındaki pek çok çalışmanın başvuru kaynağı olan makaleler atıf sayısına göre aşağıda listelenmiştir. Makaleler arasında haber okuryazarlığını doğrudan başlıklarına taşıyan çalışmalar olduğu gibi, haber, haber seçimi, haber medyası, yalan haber gibi kavramları başlığa taşıyarak ve bu kavramlar aracılığıyla haber okuryazarlığını tartışan makalelerin olduğu da görülmektedir.

Tablo 1. En çok atıf alan 10 makale

Yayın Adı	Yazarlar	Yayın Yılı	Yayımlandığı Yer	Atıf Sayısı
Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information Literacy Helps, but Other Literacies Don't	S. Mo Jones-Jang, Tara Mortensen, and Jingjing Liu	2021	American Behavioral Scientist	276
News literacy, social media behaviors, and skepticism toward information on social media	Emily K. Vraga & Melissa Tully	2021	Information, Communication & Society	145
Experiencing Algorithms: How Young People Understand, Feel About, and Engage With Algorithmic News Selection on Social Media	Joëlle Swart	2021	Social Media + Society	128
Creating News Literacy Messages to Enhance Expert Corrections of Misinformation on Twitter	Emily K. Vraga, Leticia Bode, and Melissa Tully	2020	Communication Research	87
Designing and Testing News Literacy Messages for Social Media	Melissa Tully, Emily K. Vraga & Leticia Bode	2019	Mass Communication and Society	80
Theorizing News Literacy Behaviors	Emily K. Vraga, Melissa Tully, Adam Maksl, Stephanie Craft, Seth Ashley	2020	Communication Theory	65
Empowering Users to Respond to Misinformation about Covid-19	Emily K. Vraga, Melissa Tully, Leticia Bode	2020	Media and Communication	65
The head and heart of news avoidance: How attitudes about the news media relate to levels of news consumption	Stephanie Edgerly	2020	Journalism	61
Learning to engage: how positive attitudes about the news, media literacy, and video production contribute to adolescent civic engagement	Renee Hobbs, Katie Donnelly, Jonathan Friesem & Mary Moen	2013	Educational Media International	60
Tactics of news literacy: How young people access, evaluate, and engage with news on social media	Joëlle Swart	2021	new media & society	46

Kaynak: Web of Science Core Collection 2024

Haber Okuryazarlığı Alanyazınındaki Bibliyometrik Literatürün Ağ Görselleştirmesi

Bibliyometrik analiz alanyazınındaki mevcut durum ve eğilimleri ortaya çıkarmamıza olanak sağlar. Bu maksatla yapılan analizler ortak yazarlık, atıf, bibliyografik bağlantı, anahtar kelime-eş oluşum analiz başlıkları şeklinde sıralanabilir. Ortak yazarlığa ilişkin analiz, incelenen alanda çalışma yapan akademisyenlerin arasındaki etkileşimi, yazarların ilişkili olduğu kurumları, ülkeleri, bölgeleri ve birbirleriyle arasındaki iş birliğini ortaya çıkarmaya olanak sağlar. İlişki düzeyini ortaya çıkarmak amacıyla ortak yazarlı belge sayısı temel alınır. Analiz sonucunda alandaki eğilim ve gelişmenin yönü ortaya çıkarılır (Gan vd., 2022, s.4). Bibliyometrik analizde, analizin türüne bağlı olarak tematik ya da sosyal kümeler oluşturulur. Bu kümeler araştırılan alanın ortaya çıkış ve gelişim düzeyi hakkında, örneğin ortak atıf analizleri, verilerin birleştirilmesinde kullanılan tematik kümeler aracılığıyla bilgi verir (Donthu, vd., 2021, s.291). Bu çalışmada bibliyometrik araştırmalarda verilerle görseller oluşturmaya olanak sağlayan Vosviewer 1.6.20 kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada ortak yazarlık, atıf, bibliyografik çift, bibliyografik eşleşme ve anahtar kelime analizleri yapılmıştır.

1. Ortak Yazarlık Analizi

1.1. Ortak Yazarlık-Ülke İlişkisi

Çalışma kapsamında makalelerin ortak yazar-ülke ilişkisi analizinde “Co-authorship” analizi gerçekleştirilmiş, analiz birimi olarak “countries” seçilmiştir. Bir yazarın sahip olması gereken minimum makale ve atıf sayısı koşulu programa 1 olarak girilmiştir. Analiz sonucunda dört kümede en çok ortak yazarlığa sahip 15 ülke görselleştirilmiştir. Birinci kümede 5 ülke, ikinci kümede 4 ülke, üçüncü kümede 3 ülke ve dördüncü kümede 3 ülke yer almaktadır. ABD'nin 51 makale, 1147 atıf, 17 toplam bağlantı gücüne sahip olduğu, ABD'yi 12 makale, 65 atıf, 9 toplam bağlantı gücüyle Çin'in izlediği görülmektedir. Şekilde görülen büyük düğümler haber okuryazarlığı alanında en çok yayına sahip ülkeleri göstermektedir. Düğümler arasında yer alan bağlantıların boyutu ve kalınlığı da ülkeler arasındaki iş birliği hakkında bilgi vermektedir. Singapur, Pakistan ve Türkiye'deki haber okuryazarlığıyla ilgili yayınların 2022 sonrası yapıldığı görülmektedir.

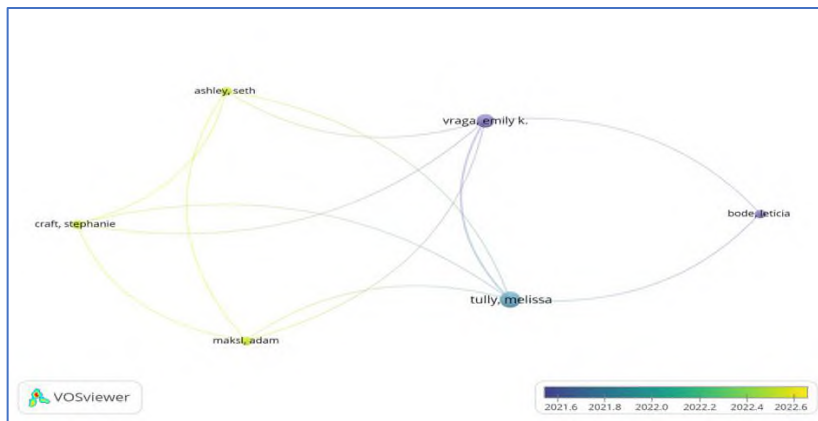
Şekil 1. Ortak yazar-ülke görseli

1.2. Ortak Yazar -Yazar İlişkisi

Haber okuryazarlığıyla ilgili makale yazarlarının ortak yazarlık durumlarının ağ haritasını çıkarabilmek için “Co-authorship” analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz birimi olarak “author” seçeneği seçilmiştir. Analiz programına bir yazarın en az 3 yayına ve en az 5 atfa sahip olması koşulu girilmiş ve sonuç olarak 6 yazarın ortak yazarlık bağlantısı 2 küme olarak görselleştirilmiştir. En çok yayına sahip yazar Melisa Tully’nun 12 yayını, 511 atfı bulunmakta olup bağlantı gücü de 25’tir. Tully’i, Emily K. Vraga takip etmektedir. Vraga’nın 9 yayını, 468 yayını bulunmakta, bağlantı gücü de 24’tür. Üçüncü sırada yer alan üç yazarın (Seth Ashley, Stephanie Craft, Adam Maks) yayın sayısı 4, atıf sayısı 110 ve bağlantı gücü 16’dır. Bağlantı ve toplam bağlantı sayıları örneğin ortak yazar-yazar ilişkisinde bağlantı sayısını ve yazarlar arasındaki ortak yazarlık ilişkisini ve toplam sayı da diğer yazarlarla olan bağlantı gücünü göstermektedir (van Eck ve Waltman, 2023, s.6). Atıf sayısı yüksek olan yazarların bağlantı gücünün de yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Ortak yazar-yazar görseli

2. Atıf Analizi

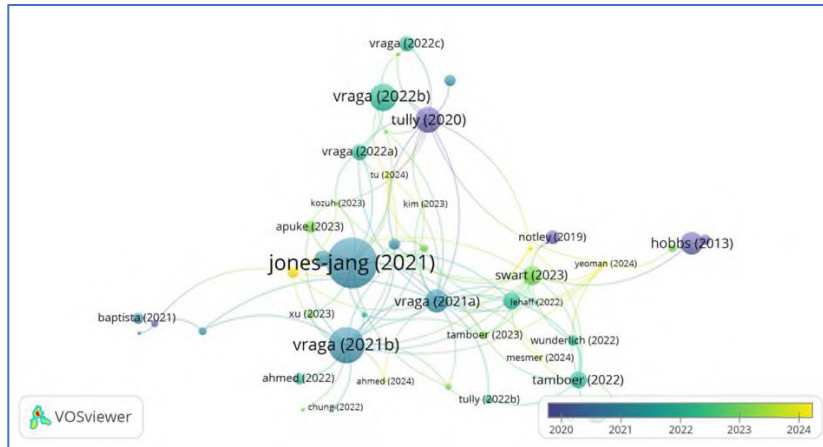
Atıf analizleri alandaki araştırmacıları ve yayınları bulmamızı kolaylaştırır. Atıf analizi, yazar, yayın yapılan kurum, ülke gibi literatürün içerik dışındaki özellikleri aracılığıyla alanyazının incelenmesini sağlar. Atıf sayısı belgenin etki düzeyini de gösterir, atıf sayısı ve belgenin etki düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır (Pahari vd., 2024, s.6). Yani atıf sayısı arttıkça belgenin etki düzeyi de artar, alanın gelişim durumu hakkında bilgi sahibi olunur (Gan vd., 2022, s.4). Ortak atıf analizi, bibliyometrik bir teknik olarak, yayınlar arasındaki atıf ilişkilerini inceleyerek bir araştırma alanının entelektüel yapısını ortaya koymamıza olanak sağlar. Bu analiz, sıklıkla birlikte atıf yapılan yayınların ortak bir konusal temelde bir araya geldiğini varsayar. Ortak atıf ağları, bir alanın kilit çalışmalarını belirlemek ve araştırma temalarının evrimini takip etmek için kullanılabilir. Ancak, bu yöntemin güçlü bir atıf etkisine sahip olan yayınlara odaklanması, yeni ortaya çıkan veya daha az bilinen araştırma konularını gözden kaçırabilmesi gibi bir sınırlamaları da bulunmaktadır (Donthu vd., 2021, s.288).

Bibliyografik bağlantı ise “araştırma nesnelерinin dinamik evrimini” gösteren ortak atıf analizinden farklı olarak araştırma alanının “statik doğasını yansıtır”. Bu yansıtma sürecinde analizde farklı istatistiksel yöntemler kullanılır. Bu yöntemler “faktör analizi ve temel bileşen analizi, küme analizi, çok boyutlu ölçek analizi” şeklinde örneklendirilebilir (Gan vd., 2022, s.4)

2.1. Atıf-Kaynak İlişkisi

Atıf ve atıf yapılan kaynak ilişkisini görselleştirmek amacıyla “citation” analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz birimi olarak “documents” seçilmiştir. Analiz programına bir yayının en az 1 atıf alması kriteri girilmiştir. Analiz sonucunda 45 dergi 9 küme halinde listelenmiştir. S. Mo Jones-Jang, Tara Mortensen ve Jingjing Liu’nun 2021 yılında yayımlanan makaleleri 278 atıf almış olup bağlantı gücü 13’tür. Emily K. Vraga ve Melissa Tully’nin 2021 yılında yayımlanan makalesi 145 atıfı ile 19 bağlantı gücüne sahipken bağlantı gücü açısından son sıralarda yer alan Joëlle Swart’ın 2021 yılında yayımlanan makalesi 130 atıf almakla birlikte bağlantı gücü 0’dır.

Şekil 3. Atıf-kaynak ilişkisi görseli

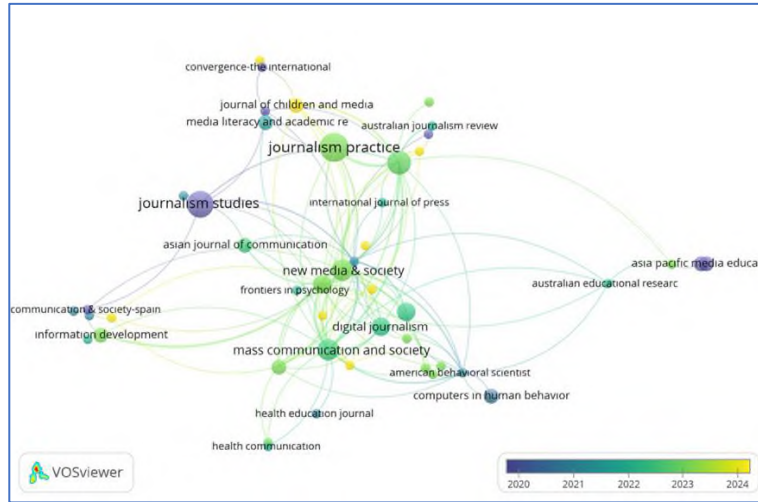

2.2. Atıf-Dergi İlişkisi

Düğüm boyutu yayınların hacmiyle doğru orantılıdır. Yani daha büyük düğümler daha fazla yayın sayısına sahip olan dergileri göstermektedir. Düğümler arasındaki çizgilerin kalınlığı, dergiler arası ilişkinin gücüyle alakalı olup düğüm rengi de yayın çıktısındaki zamansal eğilimi göstermektedir. Atıf makale ilişkisinin yer aldığı aşağıdaki ağ görselleştirmesi kaynaklar arasındaki etki ve bilgi akışını göstermektedir. Atıf - dergi ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla “citation” analizi yapılmış, analiz birimi olarak “sources” seçilmiştir. Vosviewer programına minimum 1 yayın koşulu girilmiş, atıf koşulu aranmamıştır. Analiz sonucunda 11 kümede 47 dergi listelenmiştir. En yüksek bağlantı gücüne (38) sahip dergi 4 yayın, 98 atıf ile Mass Communication and Society, bağlantı gücü açısından ikinci sırada (34) yer alan dergi 99 atıfı ile New Media and Society ve üçüncü sırada 145 atıf, 34 bağlantı gücüyle Information Communication and Society gelmektedir. Makale sayısı açısından bakıldığında ise 7

makaleyle Journalism Practise ve Anatomy of Fake News birinci sırayı paylaşırken, bu dergileri 6 makaleyle Journalism Studies ve 5 makaleyle Journalism izlemektedir.

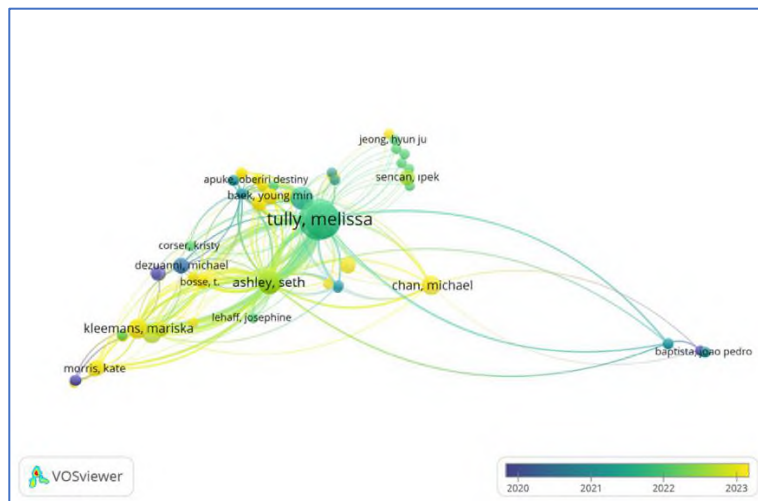
Şekil 4. Atf-dergi ilişkisi görseli

2.3. Atf-Yazar

Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerde atf-yazar ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla “citation” analizi yapılmış, analiz birimi olarak “authors” seçilmiştir. Analiz programına bir yazarın minimum 1 yayına sahip olması ve minimum 5 atf alması koşulu girilmiştir. Kriterlere uygun 65 yazar 16 kümede listelenmiştir. Melissa Tully 12 makale, 511 atf ve 218 bağlantı gücü ile birinci sırada yer alırken Emily K. Vraga 9 makale, 468 atf ve 197 bağlantı gücü ile ikinci sıradadır. Üçüncü sırada yer alan üç yazarın (Seth Ashley, Stephanie Craft, Adam Maks) yayın sayısı 4, atf sayısı 110 ve bağlantı gücü 23’tür. En çok atf alan yazarlar aynı zamanda alanda haber okuryazarlığı konusunda temel başvuru kaynağıdır.

Şekil 5. Atf-yazar ilişkisi görseli

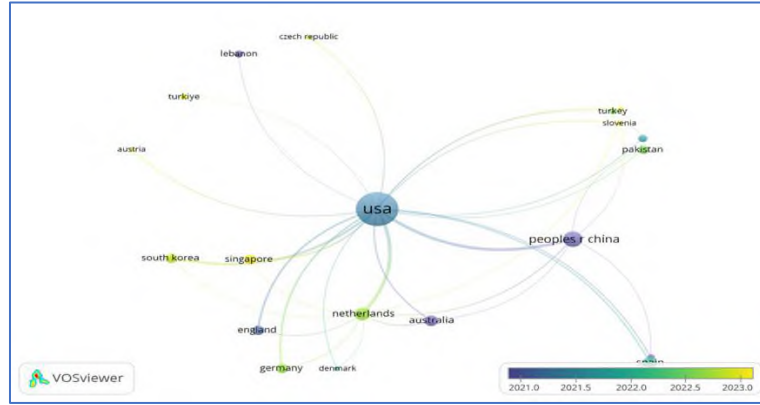

2.4. Atf-Ülke İlişkisi

Haber okuryazarlığıyla ilgili makalelerde atf-ülke ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla “citation” analizi yapılmış, analiz birimi olarak “countries” seçilmiştir. Analiz programına bir yazarın minimum 1 yayına

sahip olması ve minimum 1 atıf alması koşulu girilmiştir. Kriterlere uygun 20 ülke 15 kümede listelenmiştir. ABD 51 yayın, 1147 atıf ve 120 bağlantı gücüyle birinci sırada yer alırken, Hollanda 8 yayın, 230 atıf, 38 bağlantı gücüyle ikinci sırada, Çin Halk Cumhuriyeti ise 12 yayın, 65 atıf, 30 bağlantı gücüyle üçüncü sıradadır. En çok yayına sahip ülke olan ABD'deki yayınların aynı zamanda atıf sayısı açısından da önde olduğu görülmektedir.

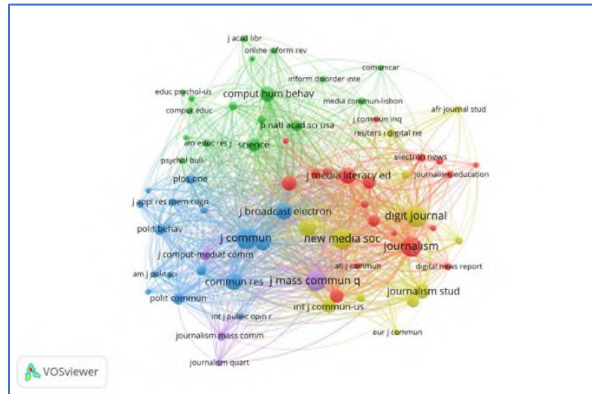
Şekil 6. Atıf-ülke ilişkisi görseli

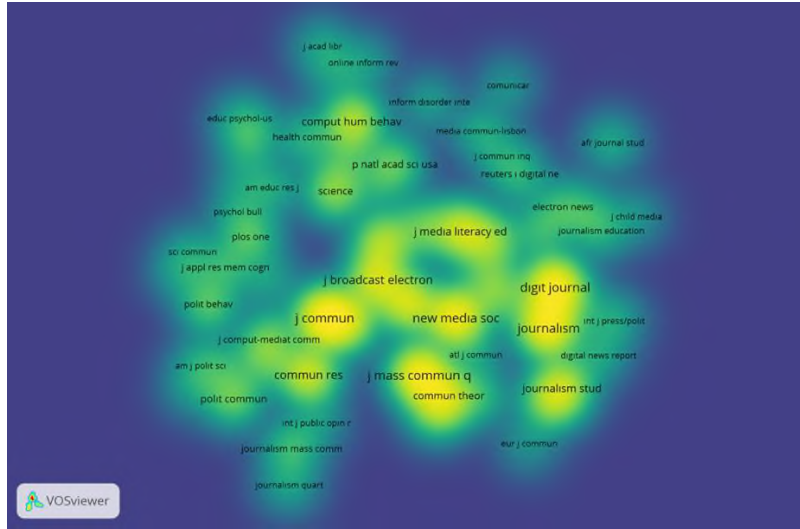
3. Ortak Atıf Analizi

Alanın entelektüel yapısını haritalamak için bir ortak atıf analizi kullanılmıştır. Vosviewer, çalışmalar arasındaki atıfların ortak oluşumunu analiz ederek ilgili araştırma kümelerini tanımlamıştır. Bu analiz, alanın tarihsel gelişimi ve yeni ortaya çıkan araştırma alanları hakkında fikir vermektedir. Çalışma kapsamında co-citation analizi yapılmış, analiz birimi olarak "cited sources" seçilmiştir. Analiz sonucunda 68 dergi 5 kümede listelenmiştir. Journal of Communication 112 atıf 2983 bağlantı gücüyle birinci sırada, New Media&Society 105 atıf 2926 bağlantı gücüyle ikinci sırada, Dijital Journalism 113 atıf 2900 bağlantı gücüyle üçüncü sıradadır. Dijital Journalism'in atıf sayısı diğer iki dergiye göre daha yüksek olmakla birlikte bağlantı gücü açısından daha zayıf olduğu görülmektedir. Görselleştirmedeki daha büyük düğümler etkili makaleleri temsil ederken, renk kodlu kümeler ortak bir entelektüel temeli paylaşan çalışma gruplarını göstermektedir.

Şekil 7. Ortak atıf-dergi ilişkisi görseli

Şekil 8. Ortak atıf-dergi ilişkisi yoğunluk haritası

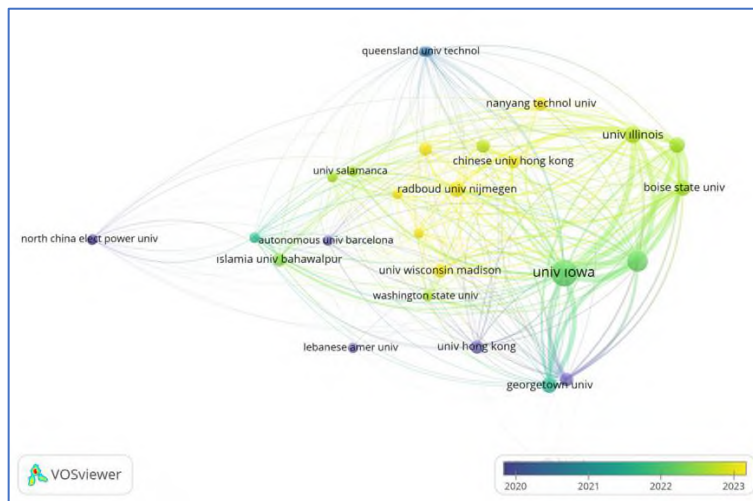

4. Bibliyografik Çift

4.1. Bibliyografik Çift- Kurum

Haber okuryazarlığıyla ilgili ağ haritasını çıkarabilmek için yayınların yer aldığı dergilerin birbirleriyle ilişkisini gösteren ağ haritası çıkarılmıştır. Bu kapsamda “bibliographic coupling” olarak adlandırılan bibliyografik eşleşme analizine başvurulmuştur. Hakan Özköse (2023, s.1441) bibliyografik eşleşme analizinin alanyazındaki mevcut ilişkileri ortaya çıkarmaya ve gelişim düzeyi hakkında bilgi vermeye olanak sağladığını belirtir. Çalışmada “bibliographic coupling” analizi için analiz birimi olarak “organisations” seçilmiştir. Koşul olarak kurumun sahip olması gereken minimum yayın ve atıf sayısı 2 olarak girilmiştir. Sonuçta 4 kümede 28 kuruluş listelenmiştir. Iowa Üniversitesi (ABD) 11 yayın, 494 atıf, 5279 bağlantı gücüyle birinci sırada, Minnesota Üniversitesi (ABD) 7 yayın, 372 atıf, 4086 bağlantı gücüyle ikinci sırada, Illinois Üniversitesi (ABD) 5 yayın, 114 atıf ve 3003 bağlantı gücüyle üçüncü sırada yer almaktadır.

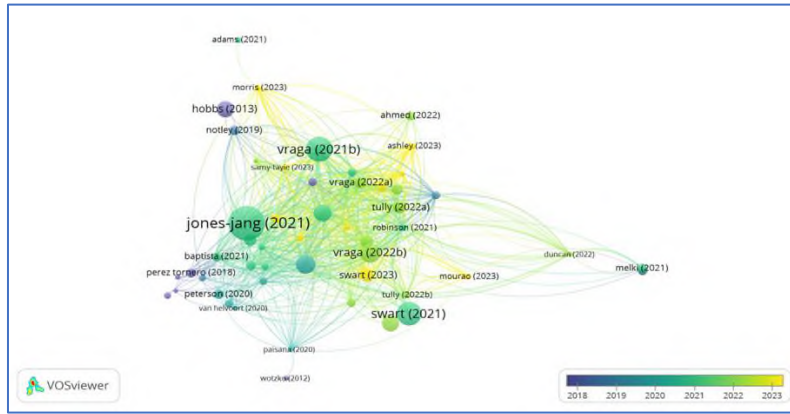
Şekil 9. Bibliyografik çift-kurum ilişkisi

4.2. Bibliyografik Çift-Kaynak İlişkisi

Bibliyografik eşleşmede analiz ortak referanslara sahip yayınların benzer içeriklere sahip olduğu varsayımı üzerine temellenir. Ortak referanstaki yayınlar benzer temalara sahip olanların bulunduğu kümelere ayrılır. Bibliyografik eşleme sağladığı kapsamlı bir tema analizi ile araştırma alanının mevcut durumunu haritalandırır (Donthu, vd., 2021, s.288). Bu kapsamda “bibliographic coupling” analizi için analiz birimi olarak “sources” seçilmiştir. Koşul olarak kaynağın aldığı minimum atıf sayısı 5 olarak girilmiştir. Sonuçta 8 kümede 51 yayın listelenmiştir. Emily K. Vraga ve Melissa Tully’nin 2021 yılında yayımlanan makalesi 65 atıfla 219 bağlantı gücüne sahipken Melissa Tully, Adam Maksl, Seth Ashley, Emily K. Vraga, ve Stephanie Craft’ın makalesi 36 atıf, 191 bağlantı gücüne, Emily K. Vraga, Melissa Tully ve Leticia Bode’un makalesi 33 atıf, 166 bağlantı gücüne sahiptir.

Şekil 10. Bibliyografik eşleşme -kaynak görseli

5. Anahtar Kelimelerin Birlikte Bulunması

Anahtar kelimeler ve bu kelimelerin kullanım sıklığı araştırma konusuna ilişkin eğilimler hakkında bilgilenebilmemize olanak sağlamaktadır. Anahtar kelime düğümlerinin boyutu, diğer düğümlerle yakınlığı-uzaklığı, çizgilerin yoğunluğu, aradaki bağlantılar kavramların alanyazınla ilişkisi (Narong ve Hallinger, 2023, s.5), ortak temalar, araştırma alanları, eğilimi ve gelişimi hakkında bilgi vermektedir (Pahar, vd., 2024, s.6). Makalede girilen anahtar kelimelerin kaynak alındığı ortak kelime analizinde atıf, ortak atıf ya da bibliyometrik eşleştirmenin tersine yayının içeriği incelenir. Bu analize göre kelimelerin görülme sıklığı tematik ilişkinin durumu hakkında bilgi verir (Donthu, 2021, s.289).

Vosviewer programıyla yapılan anahtar kelime-eş oluşum analizindeki görseldeki düğümleri, düğümlerin diğer diğer düğümlerle ilişkileri hakkında Naveen Donthu ve ark.nın (2001, s.292) verdiği bilgiler bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen anahtar kelime-eş oluşum analizini anlamlandırmak açısından yol göstericidir. Naveen Donthu ve ark. (2001, s.292) beş madde ile anahtar kelime-eş oluşum analizini açıklarlar.

Bir ağdaki her düğüm bir varlığı (örneğin makale, yazar, ülke, kurum, anahtar kelime, dergi)... bir anahtar kelimeyi temsil eder: (1) düğümün boyutu anahtar kelimenin ortaya çıkışını gösterir (yani anahtar kelimenin ortaya çıkış sayısı),

(2) düğümler arasındaki bağlantı anahtar kelimeler arasındaki ortak oluşumu temsil eder (yani birlikte ortaya çıkan veya birlikte ortaya çıkan anahtar kelimeler), (3) bağlantının kalınlığı anahtar kelimeler arasındaki ortak oluşumun ortaya çıkışını gösterir (yani (4) düğüm ne kadar büyükse, anahtar kelimenin ortaya çıkma sayısı o kadar fazladır ve (5) düğümler arasındaki bağlantı ne kadar kalınsa, anahtar kelimeler arasındaki birlikte ortaya çıkma sayısı da o kadar fazladır. Her bir renk tematik bir kümeyi temsil eder; bu kümedeki düğümler ve bağlantılar, temanın (kümenin) konuları (düğümleri) kapsamını ve bu tema (küme) altında ortaya çıkan konular (düğümler) arasındaki ilişkileri (bağlantıları) açıklamak için kullanılabilir. (Donthu, vd., 2021, s.292).

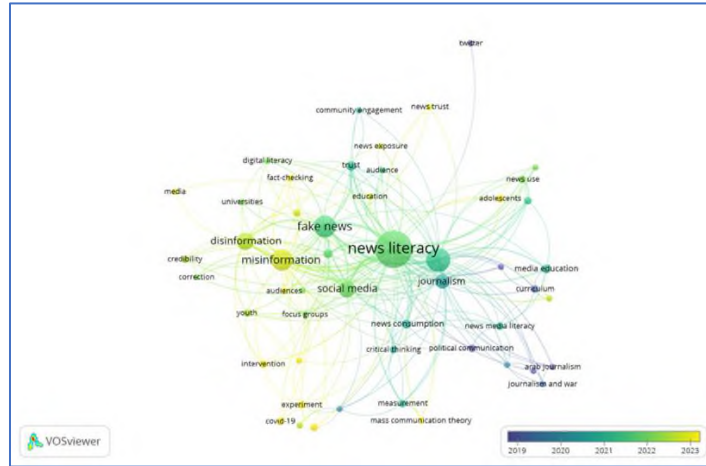
Haber okuryazarlığı alanındaki eğilimleri tespit etmeye olanak sağlayan eş-oluşum -anahtar kelime analizi sık kullanılan kelimeleri göstermektedir. “Co-occurrence” analizi için analiz birimi “author keywords” olarak verilmiştir. Bir anahtar kelimenin en az 2 kez geçmesi komutunun verildiği programda sonuç olarak toplam 51 kelimenin birlikte geçme sıklığı toplam 8 kümede verilmiştir. En çok tekrar eden ilk kelime haber okuryazarlığı (68 kez) olup toplam bağlantı gücü 170’tir. Görselde de görüleceği üzere en büyük düğüm “news literacy” (haber okuryazarlığı) anahtar kelimesine aittir. Haber okuryazarlığını takip eden medya okuryazarlığının (28) toplam bağlantı gücü 85, ardından gelen yalan haberin (24) ise toplam bağlantı gücü 70’tir. Dördüncü sırada yer alan misinformation’ın (mezenformasyon) toplam bağlantı gücü ise 66’dır.

Tablo 2. Anahtar kelime kümeleri

Küme 1	Küme 2	Küme 3	Küme 4
Arab journalism (2) Arab media (2) Civic engagement (2) Curriculum (3) Journalism and war (2) Media education (4) Media literacy (28) News consumption (4) News media (2) News media literacy (3) Political communication (3) Selective exposure (2)	Covid-19 (3) Critical thinking (3) Early adolescents (2) Experiment (3) Intervention (3) Mass communication theory (2) Measurement (3) Partisanship (3) United States (2) Verification (2)	Correction (2) Credibility (3) Fake news (24) Misinformation (23) Social Media (14) Universities (2)	Audience (2) Community engagement (2) Education (2) News exposure (2) Trust (5)
Küme 5	Küme 6	Küme 7	Küme 8
Audiences (2) Focus groups (2) Kenya (2) News (4) Youth (3)	Digital literacy (2) Disinformation (15) Fact-checking (2) Information literacy (3) Media (2)	Adolescents (3) Audience studies (2) Journalism (10) News use (3) Young people (3)	News literacy (68) News trust (2) Twitter (2)

Tablo 2’de ve Şekil 10’da da görüldüğü üzere haber okuryazarlığı çalışmaları üçüncü kümeden de görüleceği üzere yalan haber, mezenformasyon, güvenilirlik, doğrulama kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir.

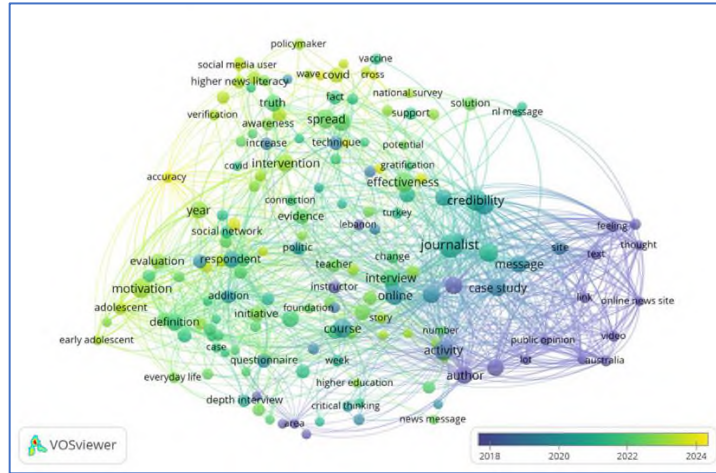
Şekil 11. Anahtar kelime eş oluşum görselleştirmesi

6. Özet Bölümünde Kullanılan Kelimeler

Haber okuryazarlığıyla ilgili özetlerde en çok kullanılan kelimeleri tespit ederek bunların haritasını oluşturmak amacıyla Vosviewer programında “abstract field” (özet alanı) ve “binary counting” (ikili sayma) özellikleri seçilmiştir. Kelimelerin en az 3 kere tekrar etme koşulu girilmiştir programa ve sonuç olarak 169 kelimenin yer aldığı bir harita oluşturulmuştur. Haritaya göre özetlerde en çok kullanılan anahtar kelimeler journalist (gazeteci) (f=16), credibility (güvenilirlik) (f=13), way (yol), activity (faaliyet), effectiveness (etkililik) (f=11), motivation (motivasyon), spread (yayılım), course (kurs), opportunity (fırsat), online (çevrimiçi) (f=10), message (mesaj), author (yazar), case study (örnek olay incelemesi), year (yıl), intervention (müdahale), interview (görüşme), event (olay), attention (dikkat) (f=9). Haritadaki renk gruplarından kelimelerin yıllara göre kullanım sıklığına bakıldığında 2018 yılının başlarında online new site (çevrimiçi haber sitesi), text (metin), link (link), author (yazar), public opinion (yazar) kelimeleri öne çıkan kelimeler arasındadır. 2019 yılından itibaren journalist (gazeteci), credibility (güvenilirlik), online attention (çevrimiçi dikkat), interviews (görüşme), message (mesaj), kelimelerinin kullanılmaya başladığı, 2020 yılı ve sonrasında ise critical thinking (eleştirel düşünce), higher education (yüksek öğretim), truth (doğru), fact (gerçek), effectiveness (etkililik), curriculum (müfredat), news literacy skill (haber okuryazarlığı becerisi), accuracy (doğruluk), verification (doğrulama), higher news literacy (yüksek haber okuryazarlığı), social media user (sosyal medya kullanıcısı), false news (yanlış haber) gibi haber okuryazarlığıyla doğrudan ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir.

Şekil 12. Özet-kelime ilişkisi görselleştirmesi

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada haber okuryazarlığıyla ilgili WoS'da yayımlanan araştırmaları inceleyerek haber okuryazarlığıyla ilgili mevcut durumun ve son on yıl içindeki eğilimin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler Vosviewer programı kullanılarak sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir.

Haber okuryazarlığı konusunda makalelerin yıllara göre dağılımı bize özellikle son 6 yıldır bu alanda yapılan çalışmaların, arada dalgalanmalar yaşansa bile, artış eğilimi içinde olduğunu göstermektedir. Bu eğilim haber okuryazarlığına medya okuryazarlığından bağımsız bir alan olarak yaklaşılmaya başlandığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Haber okuryazarlığıyla ilgili çalışmaların yer aldığı konu kategorilerinde birinci sırada iletişim alanı 84 makaleyle, ikinci sırada 15 makaleyle bilgi bilimi kütüphane yer alırken, bu alanları eğitim öğretim, siyaset bilimi, sosyoloji, sosyal bilimler, film radyo televizyon takip etmektedir. Bu alanlardaki yapılan çalışmaların pek çoğu konu ve içerik açısından birbirleriyle örtüşmektedir. Yayınların ülkelere göre sıralamasında 51 yayımla ABD birinci sırada yer alırken, ABD'yi Çin, Hollanda, İspanya ve Avustralya izlemektedir. Türkiye ise 4 yayımla onuncu sırada yer almaktadır. Bağlantı gücü açısından bakıldığında ise ABD'nin makale sayısına göre toplam bağlantı gücü düşük iken, Çin'in toplam bağlantı gücünün yayın sayısı ile oranlandığında daha yüksek olduğu görülmektedir. ABD sadece makaleler değil haber okuryazarlığı merkezleriyle haber okuryazarlığı konusunu ayrı bir alan olarak değerlendirmektedir.

Ortak yazarlık ilişkisinde atıf alan yazarların ortak yazar olduğu da görülmektedir. En çok yayımla birinci sırada yer alan Melissa Tully'nin 12 yayını 511 atıf ile toplam bağlantı gücü 25 iken, Emily K. Vraga'nın 9 yayını 468 atıf ile toplam bağlantı gücü 24'tür. Ancak yayın ve atıf sayısı doğrudan bağlantı gücünün göstergesi değildir. Örneğin Joelle Swart'ın 3 yayını, 177 atfı olmasına rağmen bağlantı gücü sıfırdır.

Ortak yazar ülke ilişkisinde yayın, atıf ve bağlantı gücü açısından ABD'nin merkezde yer aldığı görülebilir.

Atıflar açısından yayın, yazar ve ülkeler açısından toplu bir değerlendirme yayınların etki düzeyi hakkında araştırmacıya bilgi sağlar. Atıf yapılan kaynaklar açısından bakıldığında çalışmalara en çok atıf alan kaynak S. Mo Jones-Jang, Tara Mortensen, ve Jingjing Liu ile Emily K. Vraga ve Melissa Tully'nin makaleleri atıf ve bağlantı gücü açısından değerlendirildiğinde Jones-Jang ve ark.nın atıf sayısına göre bağlantı gücünün Vraga ve Tully'nin yayınına göre düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca atıf açısından üçüncü sırada yer alan Joelle Swart'ın bağlantı gücü 0'dır. Dergiler açısından değerlendirildiğinde ise alanyazında haber okuryazarlığı konusunda öne çıkan başvuru kaynakları Mass Communication & Society, New Media and Society, Communication and Society'dir.

Bibliyografik çift-kurum ilişkisi bize en çok yayın ve atıf sayısına sahip kurumları göstermektedir. Kurum olarak da ABD'deki üniversiteler (University of Iowa, University of Minnesota, University of Illinois) ön sıralarda yer alırken son yıllarda yapılan çalışmalarla Çin, Pakistan, İngiltere, Singapur, İspanya, Avustralya'daki üniversiteler de eklenmiştir. Bu durum alanyazında çalışmaların sınırlarının genişlediğinin göstergesi olarak düşünülebilir.

Anahtar kelime eş oluşum analizinin sonucunda da görüldüğü üzere haber okuryazarlığı konusu çoğunlukla medya okuryazarlığıyla ilişkilendirilerek incelenmekte, yalan haber, mezenformasyon, dezenformasyon sosyal medya, gazetecilik haber okuryazarlığıyla ilişkili kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Makalelerin özet analizinde de benzer bir eğilim görülmektedir. Gazeteci, güvenilirlik, mesaj, haber okuryazarlığı becerisi, doğruluk, doğrulama, yalan haber, sosyal medya kullanıcısı gibi kavramlar haber okuryazarlığı literatürünün oluşturulmasında başvurulan kavramlar olma özelliği taşımaktadır.

Bilgi dolaşımının hızlı ve bilgi hacminin yüksek olduğu günümüz yeni medya ekosisteminde habere konu bilginin doğruluğu farklı araçlarla sorgulanmadan dolaşıma girmektedir. Bu durum da ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel olmak üzere pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde büyük toplumsal sorunlara neden olabilmektedir. Alanyazında haber okuryazarlığına ilişkin çalışmaların iletişim alanı temel olmak üzere sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenerek ilerlemektedir.

KAYNAKÇA

Ateşgöz, K. (2023). Haber medyası okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi: Çukurova Üniversitesi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 1059-1095. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.1281574>

Bayraktar, R. (2023). *Medya okuryazarlığı analizleri*. Eğitim Yayınevi.

- Callecod-Weinrich, K. (2020). Conceptualizing news literacy. *Journal of Education and Humanities (JEH)*, 3(2), 48-63. <https://eprints.ibu.edu.ba/files/original/7ddead26038654065181856ab84ba4fe.pdf>
- Cengiz, Ö. (2023). Haber okuryazarlığı: Gelenek, kuram, yaklaşım. E. Şentürk Kara ve O. Kocabaş. (Ed.). *Haber kuramları ve haberin dönüşümü* (ss.151-174). Nobel.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Fleming, J. (2014). Media Literacy, news literacy, or news appreciation? A Case study of the news literacy program at Stony Brook University. *Journalism & Mass Communication Educator*, 69(2), 146-165. <https://doi.org/10.1177/1077695813517885>
- Gan, Y., Li, D., Robinson, N., & Liu, J.(2022). Practical guidance on bibliometric analysis and mapping knowledge domains methodology – A summary. *European Journal of Integrative Medicine*, 56, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.eujim.2022.102203>
- Güdekli, A., Hof, S. D. V. H., Eser, M., & Oruç, M. S. (2022). Haber medyası okuryazarlığı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Economy Culture and Society*, (65), 61-80. <https://doi.org/10.26650/JECS2021-837512>
- Hobbs, R. (2010). News Literacy: What works and what doesn't. Paper presentation at the *Association for Education in Journalism and Mass Communication (AEJMC) conference*, Denver, Colorado.
- Köseoğlu, A. (2023). Haber okuryazarlığı üzerine teorik bir yaklaşım. R. Bayraktar. (Ed.). *Medya okuryazarlığı analizleri* (ss.71-90). Eğitim Yayınevi.
- Malik, M., Cortesi, S., & Gasser, U. (2013, 18 Ekim). The challenges of defining 'news literacy'. *Berkman Center Research Publication* No. 2013-20. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2342313>
- Narong, D. K., & Hallinger, P. (2023). A keyword co-occurrence analysis of research on service learning: Conceptual foci and emerging research trends. *Education Sciences* 13, 4(339). <https://doi.org/10.3390/educsci13040339>
- Özköse, H. (2023). Bibliometric analysis and scientific mapping of IoT. *Journal of Computer Information Systems*, 63(6), 1438-1459. <https://doi.org/10.1080/08874417.2023.2167135>
- Pahari, S., Bandyopadhyay, A., Kumar V. M., & Pingle, S. (2024). A bibliometric analysis of digital advertising in social media: The state of the art and future research agenda. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2383794, <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2383794>
- Şencan, İ. (2020). Haber okuryazarlığı programı: İçerik tasarımı ve etkililiğinin değerlendirilmesi (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.

- Şencan, İ., & Soydal, İ. (2023). Haber okuryazarlığı eğitimi alan öğrencilerin haber algısı. *Bilgi Dünyası*, 24(2), 109-139. <https://doi.org/10.15612/BD.2023.717>
- Tok, İ., & Ulusoy, H. (Ed.). (2023). Haber okuryazarlığı temel kavramlar ve güncel tartışmalar. Literatürk Academia.
- Tully, M., Maksl, A., Ashley, S., Vraga, E. K., & Craft, S. (2022). Defining and conceptualizing news literacy. *Journalism*, 23(8), 1589-1606. <https://doi.org/10.1177/14648849211005888>
- Ünal, S. (2018). Yeni medya çağında haber okuryazarlığı. *Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu*. (351-362). Mersin İletişim Araştırmaları Derneği.
- Ünal, Y., Şencan, İ., & Kurbanoglu, S. (2022). Gerçek ötesi dönemde Türkiye'deki lisans öğrencilerinin haber tüketim ve paylaşım davranışları. *Türk Kütüphaneciliği*, 36(3), 334-359. <https://doi.org/10.24146/tk.1081859>
- van Eck, N.J., & Waltman, L. (2023, 31 Ekim). VOSviewer manual. Erişim adresi: https://www.vosviewer.com/documentation/Manual_VOSviewer_1.6.20.pdf
- Vraga, E. K., Tully, M., Maksl, A., Craft, S., & Ashley, S. (2021). Theorizing news literacy behaviors. *Communication Theory* 31, 1 1-21. <https://doi.org/10.1093/ct/qtaa005>
- Web of Science (t.y.). Erişim adresi: <https://library.harvard.edu/services-tools/web-science>.
- Yurdigül, A., & Şahin, C. (2023). Yeni medyada haber okuryazarlığı: Okuyucular için bir yol haritası. R. Bayraktar. (Ed.). *Medya okuryazarlığı analizleri* (ss.91-116). Eğitim Yayınevi

BETWEEN LEGITIMIZING AND CRIMINALIZING BOMBING CIVILIANS DURING WARS: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF WESTERN AND EASTERN MEDIA

SAVAŞ SIRASINDA SİVİLLERİ BOMBALAMANIN MEŞRULAŞTIRILMASI VE KRİMİNALLEŞTİRİLMESİ ARASINDA: BATI VE DOĞU MEDYASININ ELEŞTİREL BİR SÖYLEM ANALİZİ

*Sohaib Alwaheidi**

DOI: <https://doi.org/10.69999/emedi.1583871>

MAKALE BİLGİLERİ

Araştırma Makalesi
Research Article

ÖZET

Article / Makale:

Send / Gönderim: 12.11.2024

Appraisal / Değerlendirme: 15.11.2024

Accept / Kabul Tarihi: 09.12.2024

Sayfa: 157-181 / Page: 157-181

Anahtar Kelimeler:

Eleştirel Söylem Analizi, Doğu ve Batı Medyası, Habercilik, İsrail-Filistin Çatışması.

Key Words:

News Literacy, Bibliometrics, Vosviewer, Web of Science

Eleştirel Söylem Analizi (CDA), dili ve onun toplumsal bağlamını inceleyen disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Söylemde güç, ideoloji ve eşitsizliğin nasıl yansıdığına odaklanır. CDA, dilin kamuoyunu etkileme ve kontrol mekanizmalarında oynadığı rolü inceler. Bu çalışma açısından, Batı ve Doğu medyasının haber verme tarzlarında farklılıklar bulunmaktadır. Batı ve Doğu medyasının birbirlerine kıyasla belirli bir görüşe sahip olma eğiliminde olduklarına inanıyoruz. Aralarındaki haber verme farklılıklarını ortaya koymak için CNN, BBC, Middle East Eye ve Al Jazeera English olmak üzere dört haber ajansını seçtik. Çalışmamızda ana vurgu, Gazze Şeridi'nde öldürülen sivillerle ilgili haber başlıklarına yapılmıştır. Olay, İsrail güçlerinin emriyle Güney'deki güvenli bölgelere gitmek zorunda bırakılan Filistinlilerin bulunduğu kampta gerçekleşmiştir. Batı ve Doğu medyasının aynı olayı aynı şekilde bildirmediğini gördük. Ajansların kamuoyunu etkilemek ve bir taraf seçmeye teşvik etmek amacıyla belirli söylemler kullandıklarına inanıyoruz.

ABSTRACT

Critical Discourse Analysis (CDA) is an interdisciplinary approach that studies language and its social context. It focuses on the reflection of power, ideology and inequality in discourse. CDA examines the role of language in contexts such as influencing public opinions and exerting control. As far as this study is concerned, Western and Eastern media have their differences in reporting news. We believe that they tend to hold a certain view over the other. In order to reveal the differences in reporting between them, we chose four news agencies which are CNN, BBC, Middle East Eye and Al Jazeera English. The main emphasis is on their titles on the civilians being killed in Gaza Strip. The incident happened in a camp of Palestinians who moved to the safe zones in the South as ordered by the Israeli forces. We found out that Western and Eastern media do not report the same incident in the same way. We believe that they use their discourse in order to influence the public opinion and encourage them to pick a side

* İstanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences, ORCID ID: 0000-0001-6198-0303, sohaibalwaheidi@aydin.edu.tr

Introduction

Many people in today's world are becoming a little bit more familiar with the contentious politics in the Middle East. The kind of attention received is not related to what is going on in many countries of the region, however there is a slight coverage on issues of human rights violation, freedom of press and revolutions in Arab countries in the Middle East. What is more interesting is the huge amount of light shed by the media and press on any issue related to Israel. This kind of attention affects many people worldwide and at the same time gets a lot of people's attention to the issue. Recent studies show that social media and news coverage have significantly increased people's familiarity with political issues. According to the Pew Research Center (2023) half of the adults in the United States "sometimes" get news from social media. Another study by the Reuters Institute found out that participants between the ages of 18 and 24 depend on social media as their main source of news that also include political issues (Reuters Institute for the Study of Journalism 2023). This highlights the fact that social media is playing a major role in the news consumption.

The impact on the public is dangerous when the news presented through newspapers, websites and magazines is biased to a certain side, as highlighted by McChesney (2004) who states that the US media is biased towards corporate interests which shifts public opinions and global perception. In this paper we focus on the western and eastern press and we mainly focus on how the conflict between Israel and Palestine represented in the wars on Gaza is addressed in terms of news reporting and titles.

In doing so we provide a critical discourse analysis which has a political agenda that is of great interest to our subject matter discussed in this paper (Kress 1990). Discourse is related to other social elements such as power relations, ideologies, economic and political strategies and policies (Fairclough 2014). In Critical Discourse

Analysis (CDA) there are some frameworks and the focus of this paper is on Norman Fairclough's Three-Dimensional Model (Fairclough 1995) and Michael Halliday's Systemic Functional Linguistics (SFL) (Halliday 1994). We focus on the language used in war reporting between the west and east, in doing so, we reveal specific attitudes addressed implicitly through the kind of language used.

While people see things differently and tend to pick a side over the other, news agencies and press tend to do the same in a professional manner. The primary goal of the paper is to discuss how both the eastern and western press see the escalating conflict between Hamas and Israel. The importance

of how they see and present certain issues rely on the fact that they affect and get into the heads of the readers as a means of persuasion. The paper is not interested in showing who is right or wrong but rather show how language plays a crucial role in shaping the realities which might be consistent or inconsistent with what is happening. This paper begins with a Literature Review to provide context to Critical Discourse Analysis, Israel and Palestine issue and ends the chapter with the Motivation of the Study which explains the research's significance. The next chapter discusses Methodology which covers the research questions, predictions, materials, and procedure. Later on we present Results and Discussion chapter that presents and interprets the findings. Finally, the Conclusion chapter summarizes the main insights and offers suggestions for future research.

Critical Discourse Analysis

Discourse analysis is the approach that is interested in analyzing written, vocal, or sign language use or any semiotic event. The critical discourse analysis (CDA) is a broader approach than discourse analysis because it is a multidisciplinary field with different methodologies, theories and research issues. (Fairclough and Wodak, 1997). In this field of study, a special focus is drawn over the way individuals and institutions use language. The field is also specialized in analyzing the language used by these actors. In this respect, CDA makes a connection between the language use and social power. Moreover, CDA provides the researchers with the ability to interpret the meanings implied in a text speech. The research in this discipline is more into the constructivist standpoint. The reason it is constructive is due to the fact that meaning of the texts is a construct of interaction between the producer, text and consumers (Richardson 2007). In CDA, researchers describe language features and they investigate why language is used in a particular way. For instance, if a news headline portrays protests as “riots,” it may suggest chaos or criminality, affectin readers to view the event negatively. Researchers ask critical questions to understand the purpose behind such language choices, examining how they influence readers’ views and support certain power structures.

According to KhosraviNik (2008) CDA considers a systematic description of a discourse. This includes description of the characteristics of the language in a text which is important for further analysis in the way of explaining why and with what objects were the text delivered and how their linguistic choices affect the text. According to Fairclough and Wodak (1997), (CDA) operates on some foundational principles that reinforce the relationship between social structure and language. CDA engages with social issues by examining how power relations are constructed via discourse, viewing language as reflective of and influential in society and culture (Fairclough & Wodak,

1997). It recognizes that discourse does ideological work, serving to perpetuate or challenge dominant ideas, while also being historically situated and shaped by specific certain social contexts. Moreover, CDA interprets the connection between text and society as mediated, requiring an analysis that is both interpretive and explanatory to uncover underlying meanings (Fairclough & Wodak, 1997). Ultimately, discourse is understood as a form of social action, actively contributing to societal dynamics.

Norman Fairclough's (1992) Three-Dimensional Model is a foundational framework in CDA that provides a comprehensive approach to analyzing the relationship between language and social power. The model consists of three interrelated dimensions:

1. Text (Description): Here the subject matter is the language structure such as the linguistic features, vocabulary and cohesion.
2. Discursive Practice (Interpretation): Here text production distribution and production within particular contexts is examined. Also how audiences could interpret the text. In other words text and audience relationship is examined.
3. Social Practice (Explanation): The last dimension is there to provide wider social and cultural context. This involves looking at social structures, power relations and ideological orientations in which discourse shapes and shaped by.

Akhter (2017) used these dimensions in order to examine the portrayal of Muslims in news outlets. Language could reveal how the image of Muslims is displayed and associated with terrorism and violence. The research findings stress the need for more balanced and fair portrayal of Muslims in media discourse.

Systemic Functional Linguistics (SFL) in Discourse Analysis

Systemic Functional Linguistics (SFL) is a theory of language that is seen as a social semiotic system. It aims at showing how language functions within the social contexts in order to deliver meanings and ease communication (Halliday, 1978; Eggins, 2004). It is important for discourse analysis as it gives a framework to understand the connection between language and social functions of language. The linguistic choices made are affected by social structures (Halliday & Matthiessen, 2014).

SFL is important because it provides tools of analysis to the texts that bear a meaning and have certain purposes in communication. The outcome is uncovered ideologies, power relations and social structures (Eggins 2004). The provided tools are valuable to CDA which aims at revealing social inequalities and assumptions hidden in the texts (Fairclough 1992). In SFL there are three

metafunctions which are ideational, interpersonal and textual (Halliday & Matthiessen, 2014).

I. Ideational Metafunction

This function deals with content and meaning. It gives a way to the speakers to convey information about the world which contains actions, events and the involved entities (Halliday 1978). Within the ideational metafunction, transitivity analysis can be found. It helps in analyzing how different types of processes (material, mental, verbal, relational etc.) are represented in language (Eggins, 2004).

II. Interpersonal Metafunction

It deals with relationships and social roles between participants. It includes aspects of mood, modality and appraisal that help in expressing social roles, judgements and attitudes of both the speaker and listener (Halliday & Matthiessen, 2014). Within discourse, interpersonal metafunction is important as it shapes the interactional dynamics and power relations (Martin & White 2005).

III. Textual Metafunction

This metafunction is related to the organization of information in a text as cohesion and coherence are in line. It has some mechanisms such as information flow that help in structuring the discourse in a meaningful way that is accessible to the audience (Halliday, 1978; Eggins, 2004).

Transitivity Analysis in the Ideational Metafunction

Transitivity analysis is a prominent item in the ideational metafunction which is responsible for examining types of processes and participants in a clause. The categories of processes are material (physical actions), mental (thoughts perceptions), relational (states of being), verbal (the process of saying), behavioral (physiological and psychological) and existential (indicating the existence of things). They all involve certain kinds of participants and circumstances (Halliday & Matthiessen, 2014). This analysis is significant for revealing how choices made through language reflect and construct reality, emphasizing the roles and relationships assigned to different entities in discourse (Thompson 2014). For example transitivity analysis within political discourse can show how actions are put in a way to support certain power structures or political ideologies. As actor, goal, or beneficiary in clauses are spotted, researchers can identify and reveal biases in discourse (Fairclough 1992).

Israel and Palestine

The Israel-Palestine conflict is a complex geopolitical issue in modern history. Here, we aim to provide an overview of the history of the conflict, examining key events, underlying causes, and the perspectives of both sides. This section of the paper will give a background which helps

understanding the goal of the paper.

The beginning of the Israel-Palestine conflict can be traced back to the late 19th and early 20th centuries, during a period of rising nationalist movements. The Zionist movement, advocating for a Jewish homeland, gained momentum in Europe in response to widespread anti-Semitism and pogroms (Gelvin 2014). Concurrently Arab nationalism was also on the rise fueled by opposition to Ottoman rule and later European colonialism (Khalidi, 2006). A crucial turning point started with the Balfour Declaration of 1917, in which the British government expressed support for the establishment of a "national home for the Jewish people" in Palestine (Schneer, 2010). This declaration set the stage for increased Jewish immigration to the region, which led to tensions between Jewish and Arab communities. During the British Mandate period (1920-1948) these tensions developed to violence. Both Jewish and Arab communities sought to assert their claims to the land resulting in a series of conflicts including the Arab riots of 1929 and the Arab Revolt of 1936-1939 (Porath, 1977). The British attempted to mediate but ultimately struggled to maintain control. This led to the British withdrawal and the subsequent partition plan proposed by the United Nations.

The UN Partition Plan of 1947 proposed the division of Palestine into separate Jewish and Arab states with Jerusalem under international control. While the Jewish community accepted the plan the Arab community rejected it leading to the outbreak of violence (Morris 2008). On May 14, 1948, the State of Israel was declared, prompting immediate military intervention by neighboring Arab states (Shlaim, 2000). The 1948 Arab-Israeli War also known as the War of Independence or Nakba (catastrophe) by Palestinians resulted in a significant reshaping of the region. Israel emerged victorious expanding its territory beyond the UN-proposed borders while hundreds of thousands of Palestinians were displaced creating a long-lasting refugee crisis (Pappé, 2006).

Another critical level in the conflict occurred during the Six-Day War of 1967. Israel began a preemptive strike against Egypt, Jordan, and Syria capturing the West Bank, Gaza Strip, East Jerusalem, Sinai Peninsula, and Golan Heights (Oren 2002). This war significantly altered the geopolitical landscape bringing the Palestinian territories under Israeli control and igniting further tensions. The aftermath of the 1967 war saw the emergence of the Palestinian Liberation Organization (PLO) as a major political and militant force advocating for Palestinian self-determination (Sayigh 1997). Israeli settlement activities in the occupied territories further complicated efforts toward peace leading to cycles of violence and uprisings notably the First Intifada (1987-1993) (Beinin & Hajjar, 2014). The Oslo Accords of the 1990s marked a significant,

however fragile step toward peace. These agreements established a framework for Palestinian self-governance in parts of the West Bank and Gaza Strip and envisioned a two-state solution (Rabinovich, 2004). However, the peace process faced numerous setbacks, including ongoing settlement expansion, violence from both sides, and political divisions within the Palestinian leadership.

In the 21st century the conflict has continued to evolve with major events such as the Second Intifada (2000-2005), Israeli disengagement from Gaza in 2005 and recurring conflicts between Israel and Hamas (Smith 2010). Efforts to revive the peace process have faced significant challenges including mutual distrust, shifting regional dynamics and international interventions (Ross 2004). Conflicts never ended and on the 7th of October 2023 the resistance movements headed by Hamas launched an attack on the nearby Israeli settlements which led to an ongoing war to date.

Methodology

In this chapter of the article we are to provide detailed information about the methodology we are going to use in order to arrive at some answers regarding our research questions that we shall list in the upcoming section of the study. First of all, we start with the motivations of the study. Thereafter, we show the materials we used in the study and finally we end this chapter with the procedure.

Motivation of the Study

There are too many sources of information around us. Wherever a person directs his head, multiple news stories can be seen. People are easily exposed to such news whether as they are walking down the street and glance at a market TV or scrolling through short videos on social media platforms such as Instagram or Facebook. What

is important at this stage is that people tend to spend a very short time reading news before they get distracted by different types of content. For example, Reuters Institute Digital News Report (2021) report highlights how news consumption on social media is often characterized by brief engagement with users frequently skimming headlines rather than reading full articles (Newman et al. 2021). Moreover, Pew Research Center (2016) found that a significant portion of social media users tend to only read the headlines of news stories without clicking through to read the full articles (Pew Research Center 2016). Chartbeat Research Analysis from Chartbeat, a content intelligence company, shows that the majority of readers on social media platforms spend less than 15 seconds actively reading an article (Chartbeat, n.d.). In the same line, American Press Institute (2015) reported that news consumption on social media is often quick and superficial with many users preferring to scroll through their feeds rather than to engage deeply with content (American Press

Institute 2015). Due to the short time people spend in reading news through their social media or TV, we decided to only examine the titles of news rather than the whole story articles presented in the news. We believe that the message is successfully delivered through the title itself, even if the whole article could reveal more information, framing and accusation can be taken for granted.

Moreover, the different sources of news means different perspectives and different ideologies presented. For instance, right-oriented news agencies tend to present news in a different way than left-oriented ones. In the same line, news agencies from the west and east can also have different perspectives in showing news. The goal of our study is to see whether they actually give us the news as they are, or they manipulate the news in order to pick a side. “There are three sides to every story: Yours, Mine. What really happened: the truth” (Robert Evans, 1994). (Robert Evans, 1994) Our duty in this paper is to find out which side these news agencies behold.

Finally, it is important to mention the fame and universality that is given to the conflict these days. After what happened on the 7th of October, 2023, the scale of violence reached large extents and we can see people clearly holding a certain view as if it is a football match and you support one team over another. However, the politics of the Israeli and Palestinian case is far more complicated. The Palestinian groups attacked the borders nearby Gaza Strip resulting in the killing of 1200 (The Times of Israel 2023). As a counter attack Israel has killed more than 39000 (Reuters 2024). The large number of casualties drives people to sympathize with one part over the other despite the huge difference between the destruction and death toll between both sides and this can be because of the news people see here and there. So how can people sympathize with the killing of 12 thousands when the other side has lost 39 thousand lives or vice versa? We believe that one important factor that makes people support a side over the other one is the way news is given.

Research question

The paper is designed to give answers to the following research questions:

- 1 . How do Western and Eastern media establish narratives about responsibility and circumstances in reporting incidents concerning civilian casualties in Gaza?
2. By what means do CNN, BBC, Middle East Eye, and Al Jazeera English deviate in their illustration of the same event, particularly in relation to the civilians affected by violence in “safe zones”?
3. How do these media platforms implicitly or explicitly support one perspective, and what linguistic or discursive strategies are used to convey this preference?
4. Which media outlet reporting indicates a more neutral stance, and how is neutrality or

bias presented through language choices in the headlines?

In order to answer these questions, the news titles in the material section are examined through CDA and transitivity analysis. We expect to find differences between the news agencies and the way they report about the same issue. Moreover, we think that they do pick a side in order to affect the public opinion, however, we believe that at least one could be more realistic and neutral in shaping the reality rather than covering it up.

Materials

Since we are dealing with news reporting from the Middle East and the West, we decided to pick two news agencies from each side. The news agencies report in English and that is the first common ground among all participants. The second one is the precise focus on one accident being reported which the bomb is falling on a displaced people camp in the southern part of Gaza Strip on the 1th of July, 2024. The four news agencies which are CNN, BBC, Middle East Eye and Al Jazeera English. From each of the news agencies above, we have picked one story title presented in Table 1 and for to review the sources of the news titles, check Appendix 1. The incident we focus on is the targeting of a prominent Hamas figure in an overcrowded Palestinians camp. The incident happened on the 13th of July 2024 and left more than 70 people dead. According to the International Humanitarian Law (IHL), there are several principles to be taken into consideration which are as follows:

- o Principle of Distinction: Under IHL parties to a conflict must distinguish between combatants and civilians. Combatants and military objectives can be targeted but civilians and civilian objects must be spared from direct attack (International Committee of the Red Cross [ICRC] 1949).
- o Principle of Proportionality: Even if a target is a lawful military objective, an attack must not cause incidental loss of civilian life, injury to civilians or damage to civilian objects that would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated (ICRC 1977a).
- o Principle of Necessity: This principle requires that any military action must be necessary to achieve a legitimate military objective and must be a last resort (ICRC 1977b).

Given these principles, the legality of targeting a terrorist in a crowded area where civilian casualties are expected would generally be prohibited if the expected civilian harm is excessive compared to the anticipated military advantage. This is supported by the Geneva Conventions and their Additional Protocols, which explicitly protect civilians and outline the conditions under which military force may be used.

For instance Article 51(5)(b) of Additional Protocol I to the Geneva Conventions states that “An

attack which may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects or a combination thereof which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated is prohibited” (ICRC 1977a).

In practical terms, this means that military commanders must carefully weigh the expected civilian harm against the military advantage of the operation. If the anticipated civilian casualties are disproportionate, the attack would be illegal under international law.

CNN	BBC	Middle east eye	Al Jazeera English
Israel targets Hamas military chief in strike Palestinian officials say killed at least 70 people	Hamas-run health ministry says 71 killed in Israeli strike targeting military chief	Dozens killed and wounded in Israeli 'massacre' at displaced people camp in Khan Younis	Over 70 killed in Israeli attack on al-Mawasi 'safe zone' in south Gaza

Table 1. Headlines Reporting the Camp Targeting

Procedure

The paper here follows stages that lead and facilitate our way to find out the answers for the pre-discussed research questions and the procedure here shall show the stages.

The first step is deciding on the materials to be used. The titles are chosen to serve the discussion we put forward. They are news titles concerning currently prevalent issues. We decided on news titles that receive considerable attention from the international news agencies which have two distinct orientations: Western and Middle Eastern. Detailed information regarding the news titles and agencies are provided in the Materials section.

The analysis of the news titles will be conducted at two levels. The first one is analyzing the text in line with the transitivity analysis (Halliday, Matthiessen 2014).

Subsequently each news title will be interpreted through the three-dimension approach of Fairclough (1992). The outcome of the analysis is to be provided in the results section.

Results

Transitivity Analysis:

CNN reported as follows:

(1) Israel targets Hamas military chief in strike Palestinian officials say killed at least 70 people

A. Material process

The title used two material processes to represent actions that involve physical actions which are “targets” and “killed”. As for the verb targets the word indicates aiming and directing. The second verb is killed that shows the outcome of the action with no reference to the participant (the strike). The result of this is 70 deaths.

B. Verbal Process

“Say” represents the verbal process and it belongs to the sayer “Palestinian officials”. It brings the reader to the material process “killed” to indicate that it is a claim or a report by the sayer. The verbiage in the verbal process is “killed at least 70 people” is the content of what is being said.

C. Participants

“Israel” is the actor in the first material process while “Hamas military chief” is the goal affected (or must be affected) by the action of the actor. Another actor is introduced which is “Palestinian officials” that is the sayer in the verbal process. “At least 70 people” is the goal of the “killed” material process.

D. Circumstances

“In strike” circumstance of manner to specify how targeting took place. “At least 70 people” provides additional information as to the extent of impact.

BBC title:

(2) Hamas-run health ministry says 71 killed in Israeli strike targeting military chief A.

Material process

“Killed” represents the action that led to the given outcome while “targeting” indicates that the action was directed and aimed purposefully at a “military chief”, however, the actor is implied.

B. Verbal process

“Says” is the verbal process and the sayer “Hamas-run health ministry” is responsible for giving the number of the killed people. “71 killed in Israeli strike targeting military chief” is the clause that functions as the verbiage in the verbal process.

C. Participants

“Hamas-run health ministry” is the sayer making the claim. “71” is the material process goal undergone by the action of killing. “Israeli strike” is the actor responsible for the killing action. The goal for the material process of targeting is “military chief”.

D. Circumstances

“In Israeli strike” functions as a circumstance of cause that led to the killing and how it happened.

Middle East Eye title:

(3) Dozens killed and wounded in Israeli 'massacre' at displaced people camp in Khan Younis”

A. Material process

There are two material process verbs used in the title in which the action is described and they are “killed” and “wounded”. Both describe either death or physical injuries. Another noun used in the title which is not a verb but still describes a material process of action is “massacre”.

B. Participants

The people affected by the two verbs in the material process “killed and wounded” are the goals, and they are referred to using “Dozens”. The actor in the title who is responsible for death and injury is “Israel” and the responsible for the “massacre”. Finally, “massacre” in this context plays as an actor performing an action leading to death and injury.

C. Circumstances

“At displaced people camp” is a circumstance of location to highlight the importance of the place where the massacre took place. “In Khan Younis” is more geographical information in another circumstance of location. “Israeli massacre” presents an interpretation of the event since it is in a quote. This adds to its brutality.

Al Jazeera English reported as follow:

(4) Over 70 killed in Israeli attack on al-Mawasi ‘safe zone’ in south Gaza” A.

Material process

“Killed” is the first verb used to describe the action that resulted in the loss of lives among people. “Strikes” is used as a noun here but it implies actions of force that led to the death.

B. Participants

“Over 70” is the participant and the goal that is directly affected by the material process “killed”. The second participant is the implied actor “Israeli” that is responsible for the action formed “strike”.

C. Circumstances

“On al-Mawasi ‘safe zone’” a circumstance of location to specify where the action took place. ‘Safe zone’ indicates a contradiction between safety and violence. “In south Gaza” a broader geographical information indicated in the circumstance of location.

Norman Fairclough's (1992) Three Dimensional Framework for CDA

After providing transitivity analysis of the 4 titles now we focus on displaying how Norman Fairclough's (1992) Three Dimensional Framework for CDA would explain each title. Here we provide textual analysis, discursive practice and social practice since they serve as the three dimensions.

(1) Israel targets Hamas military chief in strike Palestinian officials say killed at least 70 people

A. Textual analysis

The title uses the material actions of targeting and killing with the participants being Israel, Hamas military chief and Palestinian officials. The word target is associated with the active agent, Israel. It implies accuracy. The same title, later on provides the consequence which is death as in the verb "killed". The latter information belongs to the Palestinian officials who "say" which introduces a claim that is different from absolute facts.

B. Discursive practice

CNN here reports the conflict between Israel and Hamas. In order to dramatize the event, they used the verb "target" which indicates direction, precision and deliberateness. As the media here reports; precision directly attributes it to the participant of "Israel" and it distances itself from the consequences of the event as it links the source of information to "Palestinian officials" in a manner of claims as the verbal process used is "says". Interpretation of the text by the audience is affected by the type of the participant and its associated material or verbal processes.

C. Social practice

The title is designed to give a context of the conflict that began on the 7th of October, 2023. The conflict is between Israel and Hamas which is a militant group in Palestine, Gaza Strip. The title indicates a difference between the included actors which somehow legitimize one and delegitimize the other by portraying Israel as a state actor and Hamas as a militant group. This is evident from the use of counter-narrative from the side of Palestinians. The number of civilian deaths can challenge the legitimacy of the military action, however; this view is disregarded or weak since the CNN distances itself from the report and attributes it to the Palestinian officials who are the source of the information rather than the CNN itself.

The difference between "target" and "say" holds a lot of implications. Although the results of the attack are heavy, the source does not seem reliable to the reporting media platform. Moreover, using

the word “target” indicates precision in going after a military chief by a state actor which somehow goes against the death toll or justifies it.

(2) Hamas-run health ministry says 71 killed in Israeli strike targeting military chief

A. Textual Analysis

The perceived credibility of the title is totally affected by the way it is structured as “Hamas-run” modifies “health ministry”. The information given belongs to Hamas which is a military group that runs the ministry makes the reader doubt the information given. Just as the previous title, two material processes are used that are “targeting” and “killing”. However, verbal process is used to indicate the number of the deaths. Using “says” which again makes the reader question the credibility since it works as a claim.

B. Discursive practice

Bias is introduced in the title since they link Hamas and the Ministry of Health together. The title serves as a catalyst that impacts the mind of the audience. The title implies the work hand in hand between the Ministry of Health and Hamas military group. Also, using the verbal process “says” indicates a claim.

C. Social practice

The context of the title reflects the conflict between Israel and Hamas. The title takes the Hamas-run ministry of health as the main source of information. Following title (1) there is a question of credibility arising in the mind of the reader but it is much more obvious in title (2) due to the direct attribution and linking of Hamas to the source of information. Legitimacy of the Palestinian institutions is in question here. The title suggests skepticism and reliability issues sparked since the reports of the people killed comes from Gaza and Hamas-related sources which mean or indicate their political motive.

(3) Dozens killed and wounded in Israeli 'massacre' at displaced people camp in Khan Younis

A. Textual analysis

The event in the title is described through the word ‘massacre’ to give the title an emotive language. It is marked with scare quotes to show a perspective. The action and its consequences are portrayed in the usage of the two material processes “killed and wounded” while the location emphasis “displaced people camp in Khan Younis” provides more information about the weakness and vulnerability of the victims.

B. Discursive practice

Using the word massacre reflects a suggestion to describe the severity of the action. Indeed it is not a universally accepted view of the event, however audiences' opinions of the matter can be influenced since it affects the way they would interpret such a deadly event. The aim of the title is to reflect the harshness of the attack.

C. Social practice

The title focuses on giving specific information about the action in which the location is also given. The event is also described by the word "massacre" to give an emotional load on the information. Moreover, the term "massacre" describes power relations or more precisely, power imbalance since the participant actor "Israel" is committing a massacre against vulnerable people in a camp. The title, then, must influence the public perception of the event since the image is unjust. Two sides are in the image, the powerful committing an atrocity and the powerless being massacred. This helps the audience sympathize with the victims who are in fact displaced people in a camp. At the same time, it sheds light and brings the audience into thinking about the actions of the Israeli army within the ethical domain.

(4) Over 70 killed in Israeli attack on al-Mawasi 'safe zone' in south Gaza A.

Textual analysis

By referring to the death toll in the form of "over 70", the title reports a large and significant action. What makes it more interesting here is the reference to the location as a safe zone which highlights and raises questions among the audience of how such a large number of people get killed in a safe zone.

B. Discursive practice

The title reinforces the death toll and how big of a number it is with special focus on the location where the action took place. The legitimacy of such an action is questioned as the title emphasizes the nature of the place where it happened in a scare quote. Moreover, there is a view put forward in the relationship between the safe zone and death.

C. Social practice

Killing of civilians in a safe zone is under the spotlight here. It makes the reader question the safety of these zones. As the title raises the issue of safe zones and the killing that happened among their borders, it questions the legitimacy of the Israeli actions and spots international law for civilian protection under the microscope.

Discussion

In order to discuss the results we showed above, it is important to list two important points that

would help understanding the results. First of all, the two sides that are involved in the paper are Hamas and Israel.

The first side is Hamas, which is an Islamist militant group that spun off from the Palestinian branch of the Muslim Brotherhood in the late 1980s. It took control of the Gaza Strip after defeating its rival political party Fatah in the 2006 elections (Council on Foreign Relations 2023). Hamas is designated as a terrorist organization by the United States and the United Kingdom. The U.S. government officially designated

Hamas as a Foreign Terrorist Organization (FTO) in 1997 due to its involvement in violent attacks against Israeli civilians (U.S. Department of State 1997). Similarly the United Kingdom has listed Hamas as a terrorist organization since 2001, a designation that was expanded in 2021 to cover its entire political wing (UK Home Office 2021).

In contrast, China does not consider Hamas a terrorist organization. Instead China engages with Hamas as a legitimate political entity and has facilitated diplomatic efforts involving Hamas such as the 2024 Beijing Declaration aimed at Palestinian unity (Chatham House 2024). Russia also does not label Hamas as a terrorist group and has maintained diplomatic contacts with its representatives recognizing it as a significant political force within Palestine (Russian International Affairs Council 2021). Türkiye, historically, has not designated Hamas as a terrorist organization either. Instead, Türkiye maintains diplomatic relations with Hamas, viewing it as a legitimate representative of the Palestinian people and engaging with it in political discussions (Middle East Institute 2021). By having this information in mind, we can clearly see how reporting is affecting the presentation of Hamas. Since the news agencies in our study belong to two different orientations, differences in reporting had been expected.

The other side involved in the news is Israel. Israel is a nation-state located in the Middle East, established in 1948 following the end of the British Mandate in Palestine. It was created as a homeland for the Jewish people in response to centuries of persecution, culminating in the Holocaust during World War II. The State of Israel was founded based on the 1947 United Nations Partition Plan, which proposed the division of British Mandate Palestine into separate Jewish and Arab states, with Jerusalem as an international city. Israel's creation was met with immediate conflict from neighboring Arab countries, leading to the Arab-Israeli War of 1948-1949. Since then, Israel has developed into a highly advanced and industrialized country, known for its strong economy, advanced technology sector, and robust military capabilities (Council on Foreign Relations 2023).

Israel is an officially recognized country however, it has been criticized specifically during the war we are reporting. The president of the Republic of Türkiye gave a speech in the Grand Palestine Rally on the 28th of October 2023 saying “Surely, every country has the right to defend itself. However, in Gaza, there is no defense, but an obvious and despicable massacre. They seek the mass destruction of the people of Gaza through starvation, thirst, lack of fuel, collapse of health services, which they use as a weapon.” and “The massacre in Gaza is the work of the West as a whole” (Presidency of the Republic of Türkiye 2023).(Presidency of the Republic of Türkiye, 2023).

Second, the ongoing war (the one that started in October 2023) between the sides has its roots back to 1948. Indeed the direct cause of the war that started on the 7th of October, 2023 was Hamas’ attack on Israeli territories from Gaza Strip. However, Israel has been controlling all sources of life in Gaza despite its physical absence on the ground. While the attack on the 7th of October is a crime, besieging a whole group of people is also a crime. So, while many people mark the beginning of the war in 2023, the reality on the ground marks the beginning in 1948. The event we are putting before you is the Israeli strike on Palestinian tents that led to the death of many Palestinians among which are children. Israel said that the reason behind the attack is the presence of a military chief of Hamas. However, Hamas neither confirmed nor denied the information saying that he is dead. Hamas leader Izzat al-Rishq stated that "The confirmation or denial of the death of Qassam Brigades’ commander Mohammed Deif is solely the responsibility of the brigades’ leadership” (Anadolu Agency, 2024). Israel asked the Palestinians from different areas in Gaza Strip to evacuate and relocate in the safe zone which is the same place where the killing happened in the end. By referring to the two important points mentioned here, and the results section as a whole, we can answer the research questions as follows:

A. How do Western and Eastern media establish narratives about responsibility and circumstances in reporting incidents concerning civilian casualties in Gaza?

Building upon the results we presented in the results section, we can see that Western and Eastern media differ in terms of showing or framing the doer of the action. In other words, Western and Eastern news agencies do not show who did what, to who and under what circumstances in the same way. To simplify the discussion, we shall provide the answer in table 2 below.

Title Source	Who did	What	To who	Under what circumstances
CNN	Israel	Targeted	Hamas military chief	according to Palestinian officials, at least 70 killed as a result of the strike
BBC	Israel	Targeted	Military chief	According to Hamas-run health ministry, 71 were killed
Middle East Eye	Israel	Killed and Wounded	Dozens of people	The incident happened in displaced people camp and it is described as a massacre
Al Jazeera English	Israel	Killed	Over 70	The incident happened in a zone designated as a safe area

Table 2. Presentation of who did what, to whom and under what circumstances.

According to table 2, there is an agreement between all the sources about the initiator of the action which is Israel. However, the disagreement begins in the second phase that associates the actor with

the action. Western media describe the action as a precise military intervention while the Eastern media describe the action as a violent attack of killing. The description of what is done is related to the third part of the question which is to whom. For CNN and BBC, “targeting” is related to the military chief in order to minimize the damage and highlight the importance of the military intervention which is precise. On the contrary, Middle East Eye and Al Jazeera focus on the fact that “dozens” and “over 70” are killed which totally contradicts with precision stated by CNN and BBC. Eastern media drives the reader to look at the outcome of what is done while Eastern media focus on the intentions. Finally, the circumstances and the extra information given are totally different between Western and Eastern reports. On one hand, CNN and BBC indicate that the source of the information is the Palestinian side which suggests bias in reporting because one cannot expect “ Hamas-run health ministry to be objective. Western media seems to favor injecting such ideas to shift attention where they want. On the other hand, Middle East Eye and Al Jazeera English spot the attention on the location of the attack that is a camp of displaced people and a safe zone according to the Israeli Defense Forces. So, even targeting a military chief in such an area goes against the principles of International Humanitarian Law.

B. By what means do CNN, BBC, Middle East Eye, and Al Jazeera English deviate in their illustration of the same event, particularly in relation to the civilians affected by violence in “safe zones”?

Yes. News agencies in this paper have different ways of reporting the same story as clearly shown in the results section. While the Middle East Eye and Al Jazeera English focus more on the deadly event itself as they give numbers of the dead people and take responsibility and credibility of the information, CNN and BBC relinquish responsibility of the information and link it to Hamas directly. The reason why the information is linked to Hamas is clearly to impact the way the audience think and somehow justify the killing since the target was a chief of Hamas military wing. It is worth noting that Hamas does not confirm his death while Israel says that he is dead. If we assume the death of the chief member, the way it has been carried out goes against the Geneva Conventions and their Additional Protocols that strictly prohibits direct attacks on civilians and requires that all feasible precautions be taken to avoid or minimize civilian casualties (International Committee of the Red Cross [ICRC] 1977).

Moreover, both BBC and CNN used the verbal process “say” which indicates a claim since the information is attributed to a certain source other than the reporting agency itself. This introduces a perspective and could also initiate bias as the reader goes through such a title. In other words, the

CNN and BBC are telling the reader that they are not responsible for this information, Hamas is. And as a party that is entitled a terror group in the west, the reader is persuaded to support the attack. On the other hand, Al Jazeera and the Middle East Eye did not use verbal processes at all. They only used material processes to focus more on the event that led to the death of over 70 people. More information was also provided such as the circumstance of location which is another important aspect that makes the reader sympathize with the killed and wounded.

Another difference in reporting is seen in the scope of concentration. While CNN and BBC focus more on Hamas' chief being targeted, Al Jazeera and the Middle East Eye focus more on describing the event that led to the death of the people using referents such as "massacre", "displaced people", "safe zone" and "killed and wounded".

C. How do these media platforms implicitly or explicitly support one perspective, and what linguistic or discursive strategies are used to convey this preference?

The second research question is related to the explanation and the answer given in the first question. Since we found differences in the language used in the titles among the different news agencies, we can conclude that Western and Middle Eastern news agencies tend to pick a side as they report events. Depending on the results we provided, the CNN and BBC are more likely to report in favor of Israel as they insert justification of the attack. As for Al Jazeera and the Middle East Eye, despite using emotive language, they provide no justification for the action taken by Israel, they rather give facts and statistics while describing the event.

D. Which media outlet reporting indicates a more neutral stance, and how is neutrality or bias presented through language choices in the headlines?

Al Jazeera and the Middle East Eye are more neutral in reporting the event. What exactly happened has been reported as explained in the previous two research questions and the results section. As for the CNN and BBC, they focus on the reason for the attack. According to Israel, the reason is going after a military chief. For the CNN and BBC, reporting the reason is more dominant to the extent that it makes the killing of the people justifiable since it is linked to targeting a "terrorist". It could be the fault of Israel but when the verb "target" is put into the title, "strike" remains useless and less important since targeting a military chief requires the army's involvement.

Conclusion

The present study used the Critical Discourse Analysis and Transitivity Analysis approach on specific news titles by famous news agencies from the West and East. The aim of the paper is to find out whether reporting the same event is the same or different depending on the location and

orientation of the news agency. Four news titles were used, one each from CNN, BBC, the Middle East Eye and Al Jazeera English. Titles are preferred over full stories since people pay more attention to short and quick news. People do not prefer to spend a long time reading news which minimizes their exposure to news which makes the impact of the titles more significant. All titles were published in English language and were focusing on one event only: bombing of Palestinians tents in July, 2024. The finding of the paper indicates a significant difference between the Western and Eastern media. On one extreme, Western media tend to legitimize the death of dozens of people as they spot the attention on the legitimate target, the Palestinian military chief. Eastern media, on the other extreme, spot their focus on the reality that civilians were killed in a safe area and inside their tents, this opens the door for criminalizing the act.

Appendix

Appendix 1: the original sources for the materials we used in the study:

<https://edition.cnn.com/2024/07/13/middleeast/khan-younis-strike-gaza-intl/index.html>

<https://www.bbc.com/news/articles/cyx0qdkn45eo>

<https://www.middleeasteye.net/news/dozens-killed-israeli-strikes-displaced-people-khan-younis>

<https://www.aljazeera.com/news/2024/7/13/at-least-50-killed-in-israeli-strike-on-al-mawasi-safe-zone-in-south-gaza>

References

Akhter, M. S. (2017). A critical discourse analysis of the representation of Muslims in the news media. *Journal of Media Studies, 32*(4), 45-62.

American Press Institute. (2015). How millennials get news: Inside the habits of America's first digital generation. Retrieved from <https://www.americanpressinstitute.org/publications/reports/survey-research/millennials-news/>.

Anadolu Agency. (2024, August 29). Only Qassam leadership can confirm or deny commander's death: Hamas leader. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/only-qassam-leadership-can-confirm-or-deny-commanders-death-hamas-leader/3292243>.

Beinin, J., & Hajjar, L. (2014). **Palestine, Israel and the Arab-Israeli conflict: A primer.** Middle East Research and Information Project.

Chatham House. (2024). The Fatah– Hamas agreement increases Chinese influence in Palestinian affairs. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/>.

Chartbeat. (n.d.). The engaged reader: Understanding how news consumption patterns shape online readership. Retrieved from <https://blog.chartbeat.com/2016/02/08/engaged-reader-report/>.

Council on Foreign Relations. (2023). Hamas. Retrieved August 22, 2024, from <https://www.cfr.org/background/hamas>.

Council on Foreign Relations. (2023). Israel. Retrieved August 22, 2024, from <https://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/israel>.

Eggins, S. (2004). **An introduction to systemic functional linguistics** (2nd ed.). Continuum.

Evans, R. (1994). **The kid stays in the picture: A notorious life.** New York: Hyperion.

Fairclough, N. (1992). **Discourse and social change.** Polity Press.

Gelvin, J. L. (2014). **The Israel-Palestine conflict: One hundred years of war.** Cambridge University Press.

Halliday, M. A. K. (1978). **Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning.** Edward Arnold.

Halliday, M. A. K. (1985). **An introduction to functional grammar.** Edward Arnold.

Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). **Halliday's introduction to functional grammar** (4th ed.). Routledge.

International Committee of the Red Cross. (1949). Article 3: Conflicts not of an international character. Commentary on the Geneva Convention (IV) relative to the protection of civilian persons in time of war. Last modified 1958. Accessed September 4, 2024, from <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-3/commentary/1958>.

International Committee of the Red Cross. (1977a). Protocol additional to the Geneva conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I). Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/470>.

International Committee of the Red Cross. (1977b). Protocol additional to the Geneva conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of non-international armed conflicts (Protocol II). Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/475>.

International Committee of the Red Cross. (2005). Customary international humanitarian law (CIHL) - Rule 14. Retrieved from https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule14.

Khalidi, R. (2006). **The iron cage: The story of the Palestinian struggle for statehood.** Beacon Press.

Martin, J. R., & White, P. R. R. (2005). **The language of evaluation: Appraisal in English.** Palgrave Macmillan.

McChesney, R. W. (2004). **The problem of the media: U.S. communication politics in the twenty-first century.** New York: Monthly Review Press.

Middle East Institute. (2021). Türkiye's relations with Hamas. Retrieved from <https://www.mei.edu/publications/turkey-and-hamas-relations-0>.

Morris, B. (2008). **1948: A history of the first Arab-Israeli war.** Yale University Press.

Newman, N., Fletcher, R., Schulz, A., Andi, S., & Nielsen, R. K. (2021). **Reuters Institute Digital News Report 2021.** Reuters Institute for the Study of Journalism. Retrieved from <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>.

Oren, M. B. (2002). **Six days of war: June 1967 and the making of the modern Middle East.** Oxford University Press.

Pappé, I. (2006). **The ethnic cleansing of Palestine.** Oneworld Publications.

Pew Research Center. (2016). News use across social media platforms 2016. Retrieved from

<https://www.pewresearch.org/journalism/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/>.

Pew Research Center. (2023). Social media and news fact sheet. Retrieved November 15, 2023, from <https://www.pewresearch.org/fact-sheet/social-media-and-news/>.

Porath, Y. (1977). *The emergence of the Palestinian-Arab national movement, 1918-1929.* Frank Cass.

Presidency of the Republic of Türkiye. (2023). Gaza is not only an issue for those struggling to survive there, but for all of us. Speech by President Recep Tayyip Erdoğan at the Grand Palestine Rally. Retrieved August 22, 2024, from <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/149911/-gaza-is-not-only-an-issue-for-those-struggling-to-survive-there-but-for-all-of-us->.

Rabinovich, I. (2004). *Waging peace: Israel and the Arabs, 1948-2003.* Princeton University Press.

Ross, D. (2004). *The missing peace: The inside story of the fight for Middle East peace.* Farrar, Straus and Giroux.

Russian International Affairs Council. (2021). Russia's relations with Hamas. Retrieved from <https://russiancouncil.ru/en/>.

Sayigh, Y. (1997). *Armed struggle and the search for state: The Palestinian national movement, 1949-1993.* Oxford University Press.

Schneer, J. (2010). *The Balfour declaration: The origins of the Arab-Israeli conflict.* Random House.

Shlaim, A. (2000). *The iron wall: Israel and the Arab world.* W. W. Norton & Company.

Smith, C. D. (2010). *Palestine and the Arab-Israeli conflict: A history with documents.* Bedford/St. Martin's.

Smith, H. M. (2020). Transitivity in political discourse: Analyzing agency and power in political speeches. *Journal of Discourse Studies, 12*(4), 567-582.

<https://doi.org/10.1080/12345678.2020.1234567>.

Thompson, G. (2014). **Introducing functional grammar** (3rd ed.). Routledge.

UK Home Office. (2021). Proscribed terrorist groups or organisations. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/proscribed-terror-groups-or-organisations--2>.

U.S. Department of State. (1997). Foreign terrorist organizations. Retrieved from <https://www.state.gov/terrorist-designations-and-state-sponsors-of-terrorism/>.

Reuters Institute for the Study of Journalism. (2023). Overview and key findings of the 2023 Digital News Report. Retrieved from <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>.

THE IMPACT OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON POLITICS: THE USE OF SOCIAL MEDIA BY POLITICAL PARTIES IN KAZAKHSTAN

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SİYASET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KAZAKİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Fariza Aitkulova*

DOI: <https://doi.org/10.69999/emedi.1491101>

MAKALE BİLGİLERİ

Araştırma Makalesi
Research Article

Article / Makale:

Send / Gönderim: 28.05.2024

Appraisal / Değerlendirme: 05.06.2024

Accept / Kabul : 12.12.2024

Sayfa: 182-204 / Page: 182-204

Anahtar Kelimeler:

Sosyal Medya, Sosyal Medya
Stratejileri, Dijital İletişim, Dijital
Propaganda, Kazakistan'da Siyasi
Partiler, Seçim Kampanyalar

Key Words:

Social Media, Social Media
Strategies, Digital Communication,
Digital Propaganda, Political Parties
in Kazakhstan, Election Campaigns

ÖZET

Bu makale, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya stratejilerini analiz etmektedir. Çalışma, nicel ve nitel veri analizlerini birleştirerek, siyasi partilerin sosyal medya içeriklerindeki kelimelerin frekansını ve tematik yapılarını inceler. Bulunan sonuçlar, seçim süreçleri, parlamento faaliyetleri ve yerel topluluklarla ilişkiler gibi konuların partilerin sosyal medya stratejilerinde öne çıktığını göstermektedir. Partilerin sosyal medya kullanımları, seçmenlerle etkileşimi artırmak ve politik mesajlarını etkili bir şekilde yaymak için kritik bir rol oynamaktadır. Makale, Kazakistan siyasetinde sosyal medyanın önemini ve bu platformların partilerin hedef kitlelerine ulaşmada nasıl kullanıldığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, sosyal medya platformlarının siyasi süreçlerdeki etkisinin sadece bilgi yayma ve etkileşim aracı olarak değil, aynı zamanda politik kampanyaların ve seçmenlerle olan ilişkilerin şekillendirilmesinde de kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir. Makale, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya kullanımlarının, seçim sonuçları ve politik algı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

This article analyzes the social media strategies of political parties in Kazakhstan. The study combines quantitative and qualitative data analyses to examine the frequency of words and thematic structures in the social media content of political parties. The findings show that topics such as election processes, parliamentary activities, and relationships with local communities are prominent in the social media strategies of the parties. The use of social media by the parties plays a critical role in increasing interaction with voters and effectively disseminating political messages. The article emphasizes the importance of social media in Kazakhstani politics and how these platforms are used by parties to reach their target audiences. In conclusion, the impact of social media platforms on political processes is significant not only as tools for disseminating information and facilitating interaction but also in shaping political campaigns and relationships with voters. The article demonstrates that the use of social media by political parties in Kazakhstan has a substantial effect on election outcomes and political perceptions.

* İzmir Katip Çelebi Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID: 0009-0002-2212-0102, gariza.azatkhan@gmail.com

Giriş

Son yirmi yılda yeni medya, basit bir bilgi yayın kanalından interaktif ve kişiselleştirilmiş bir iletişim kanalına evrildi. Politika alanında yeni medyanın etkisi, gelişen teknolojiler bağlamında giderek artmaktadır ve hem siyasi partiler hem de politikacılar internet ortamını etkin bir şekilde kullanmaktadır. Sosyal medya kullanımı da, bu doğrultuda sıklıkla tercih edilen yeni medya alanı olarak dikkat çekmektedir (Yüksel, 2022). Bu dönüşüm, özellikle politik iletişim stratejilerinde etkili oldu. Sosyal medya, haber medyası ve sivil aktivite organizasyonu gibi alanlarda politik partilerin rolünü önemli ölçüde değiştirdi ve meşrulaştırdı. Bu dijital politik katılım sayesinde, İnternet ortamının erişebilir bir çevrimiçi demokrasi (e-demokrasi) vaat ederek tüm vatandaşlar için eşit imkânlar yaratabildiği düşünülmektedir (Yücel, 2020). Özellikle başkanlık seçimlerinde, partilerin toplantıları ve ön seçimler, politik kampanyaların en önemli aşamaları haline geldi. Medya tarafından desteklenen ilgi gruplarının etkisi artarken, partilerle ilişkili ilgi gruplarının etkisi azaldı. Sosyal medya, seçim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak, fon toplama, yeni destekçiler kazanarak onları mobilize etme ve propaganda yapma konusunda etkili ve düşük bütçeli bir yol olarak ortaya çıktı. Sosyal medya araçları ve kişisel mesajlaşma uygulamaları iletişimde yeni kuralları da beraberinde getirmiş, kullanıcıların iletişim davranışları hızlı bir değişime uğramıştır. Sosyal medya kullanıcıları, mesaj üretebilirken, içerik üreten başka kullanıcıları da takip edebilmekte, onlarla etkileşime girebilmekte ve içeriklere tepki verebilmektedir (Akyüz & Akpınar, 2023).

Bu çalışmanın amacı, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya stratejilerini ve bu stratejilerin seçmenlerle etkileşim üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmanın ana hipotezleri arasında, sosyal medya kullanımının siyasi partilerin seçmenlerle etkileşimini önemli ölçüde artırdığı ve seçim sonuçlarını potansiyel olarak etkilediği yer almaktadır. Ayrıca, farklı siyasi partilerin sosyal medyayı farklı etkinlik seviyelerinde kullandığı ve bu durumun popülerlikleri ve kamu desteği üzerinde yansıdığı düşünülmektedir. Sosyal medyanın, siyasi kampanyalar için kritik bir öneme sahip olduğu, politik mesajların yayılması ve seçmenlerin harekete geçirilmesi için ucuz ve etkili bir yol sağladığı da hipotezler arasında bulunmaktadır.

Çalışmada, Kazakistan'daki çeşitli siyasi partilerin sosyal medya stratejileri detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu bağlamda, siyasi partilerin sosyal medya üzerinden yaydığı anahtar temalar ve mesajlar belirlenerek, bu mesajların seçmenlerle etkileşimi üzerindeki etkisi incelenecektir. Farklı siyasi partilerin sosyal medyayı kullanım etkinlikleri karşılaştırılarak, sosyal medyanın siyasi gündemin şekillendirilmesinde ve kamuoyunun oluşturulmasındaki rolü araştırılacaktır.

ABD'de, Howard Dean'ın 2004 seçim kampanyası ve Barack Obama'nın 2008 ve 2012'deki seçim kampanyaları, sosyal medyanın politik iletişimdeki etkin kullanımının mükemmel örnekleriydi. Sosyal medya, Web 2.0'ın bir parçası olarak, dikey iletişimden çift yönlü interaktif iletişime geçişin bir

simgesidir. Bu sayede kitlelerle etkileşim için etkili bir araç haline gelmiştir. Makalede, politik iletişimde sosyal medyanın interaktif araçlarının kullanım yöntemleri ele alınacaktır.

XXI. yüzyılın başlarında, televizyon politik haber kaynağı olarak yerini internete bırakmaya başladı. Pew Research Center'ın 2010 yılı araştırmasına göre, Amerikalı yetişkinlerin %67'si politik haberleri televizyondan alırken, %24'ü internette alıyordu. 2012 yılında, bu oran %34'e yükseldi. Araştırmacılar, geleneksel medya kanallarının etkisinin azaldığını ve sosyal medyanın seçim kampanyalarında daha fazla önem kazandığını doğruluyor. Norris (Norris, 2000) gibi araştırmacılar, medya çeşitliliğinin artması ve kognitif yeteneklerin gelişmesi nedeniyle toplumun aktif bir şekilde analiz yaptığını, sıraladığını ve böylece önceden var olan politik eğilimlerine göre politik görüşlerini şekillendirdiğini belirtiyor.

Yeni medya araştırmacıları, internetin günümüzde kullanıcıların kişisel ihtiyaçlarına göre kaynak oluşturma ve geliştirme sistemi ile karakterize edildiğini belirtiyorlar. Zasursky (Zasursky, 2009), internet üzerinden iletişimin kullanıcılar arasında giderek daha popüler hale geldiğini belirtiyor. Kitle iletişiminin popülerliğinin düşük olmasının nedeni, kitle iletişimine özgü "rahatsız edici" niteliğinden kaynaklanan "yorgunluk"tur. Sosyal ağlar politik aktörler için sosyal, politik ve propaganda faaliyetleri gerçekleştirmeleri ve hedef kitlelerinden geri bildirim almalarını sağlayan mekanizmaları içeren bir ilgi alanı sunar. Sosyal ağlar, toplumsal bilinci yönetme aracı ve bilgi çatışmalarının arenasında politikacıların dikkatini çeker.

Sosyal ağların toplumsal-politik süreçlere etkisi, çeşitli disiplinlerde incelenmektedir. Son yıllarda, büyük veri setlerinin işlenmesi için araçlar (*data mining*) geliştirildi ve internet kaynaklarının toplamı özel bir ilgi çekti. İlk bu tür platform Classmates.com idi ve 1995'te kuruldu. Ancak, çevrimiçi sosyal ağların patlaması 2003-2004 yıllarında MySpace, LinkedIn, Twitter ve Facebook ile başladı. Bu ağlar, kullanıcılara kimliklerini sunma, iletişim araçları, kaynak paylaşımı ve ilgi alanlarına göre gruplar oluşturma imkânı sağladı.

Bu platformlar, kullanıcıların birçok eylemi gerçekleştirmelerine olanak tanıyan çeşitli uygulamalar yaratıyor ve geliştiriyor. Bir sosyal ağdaki kullanıcıyı tanımlamanın anahtarı kullanıcı profilidir. Profilde yer alan bilgilere dayanarak, yeni bağlantılar kurmak mümkündür. Çevrimiçi sosyal ağ katılımcıları, "ilgi grupları" oluşturur. Bu gruplar hem açık hem de kapalı olabilir. Dikkat çekici olan, çevrimiçi sosyal ağlardaki iletişimin diğer sanal topluluklara göre daha az anonim olması ve hizmetlerin "gerçek" dünyada ilişkileri sürdürmeyi mümkün kılmasıdır. Özel "sosyal yazılım" kullanarak, kullanıcılar arasında sadece iletişim kurmakla kalmaz, aynı zamanda bu iletişime belirli bir karakter de verebilirler.

Sosyal Medyanın Siyasi Sürece Etkisi

İnternetin siyasi yaşam üzerindeki etkisinin araştırılmasındaki artan ilgi, özellikle sosyal medyanın politik süreçlerdeki rolünün genişlemesiyle daha da yoğunlaştı. Sosyal medyanın siyasi süreçler üzerindeki etkisi son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Yapılan çalışmalar, sosyal medyanın siyasi tutumlar, gündem oluşturma ve seçmen davranışları üzerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir (Özkan, 2024), (Çağlak & Pekcan, 2022).

Sosyal medya platformları, seçmenlerle etkileşim kurma, bilgi yayma ve halkı harekete geçirme konusunda önemli bir araç haline geldi. Bu bağlamda, Barack Obama'nın seçim kampanyası internet ağlarının sosyal mobilizasyon aracı olarak etkili kullanımının önemli örnekleri olarak görülüyor. Obama'nın sosyal ağlardaki gönderileri kuru bir gerçek ve konuşma alıntılarında ziyade, okuyucular için ilginç olan multimedya içeriği (*fotoğraf ve video materyalleri*) içeriyordu. Ayrıca, destekçileri Obama'nın adaylığını YouTube kanalına kendi yapımları olan videolar yükleyerek ve sosyal ağlarda propaganda yaparak "gerilla yöntemleri" ile de onu desteklediler. Obama'nın kampanyası ve bu ayaklanmalar, sosyal ağların politik hareketler için nasıl etkili bir iletişim ve mobilizasyon aracı haline geldiğini gösteriyor.

Bu yeni medya araçlarının kullanımı, bireylerin ve grupların politik süreçlere katılım şeklini de değiştirdi. T. Postmes'in (Postmes, 2002) çalışması ve benzeri araştırmalar, internetin toplu eylemler üzerindeki etkisini ve bireylerin politik hareketlere katılım kararlarını nasıl etkilediğini inceledi. Bu çalışmalar, sosyal ağlardaki mesajların yayılma hızı ve kapsamı gibi faktörlerin bireylerin toplu eylemlere katılım kararlarında önemli rol oynadığını gösteriyor. T. Postmes'e göre internet, sonuçları için tam sorumluluk almadan birçok eylemi gerçekleştirmeye imkân tanıyan bir araçtır. Bununla birlikte, sosyal medyanın siyasi süreçlere etkisi konusunda olumsuz yönler de bulunmaktadır. Örneğin, "post-truth" medya olarak adlandırılan sosyal medya platformlarında dolaşan yanlış ve yanıltıcı bilgiler, tüketicilerin siyasi tutumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Tarakçı & Baş, 2018). Ayrıca, sosyal medya bağımlılığı da siyasi katılım ve bilinçli oy kullanma gibi konularda sorunlara yol açabilmektedir (Ceylan & Güler, 2022), (Baz, 2018).

Enikolopov, Makarin ve Petrova (2020) çalışmalarında (Ruben, Makarin, & Petrova, 2020), sosyal medyanın protesto katılımı üzerindeki etkisini ele almışlardır. Çalışma, sosyal medyanın rejim kalitesi ve protesto lojistiği hakkında daha doğru bilgi sağlayarak protesto katılımını artırabileceğini göstermektedir. Özellikle, VK (Vkontakte) platformunun Rusya'daki protesto faaliyetlerini nasıl etkilediği incelenmiştir. Sosyal medya penetrasyonu arttıkça, protesto katılımının da arttığı gözlemlenmiştir. Araştırma, sosyal medya sinyallerinin doğruluğunun ve şehir büyüklüğünün protesto katılımı üzerindeki etkilerinin farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Büyük şehirlerde, sosyal

medya üzerinden gelen protesto taktiklerine dair sinyallerin daha belirsiz olabileceği ve bu durumun, protesto katılımı üzerindeki etkisinin değişebileceği belirtilmiştir.

İnternetin ve sosyal medyanın politik süreçlere etkisi sadece teorik olarak değil, aynı zamanda empirik araştırmalarla da destekleniyor. J. Vitak'ın araştırması ve L. Vesnik-Alujevic'in (Vesnic-Alujevic, 2012) Avrupa Birliği ülkelerinde gerçekleştirdiği çalışma, sosyal medya kullanımı ile politik aktivite arasındaki pozitif korelasyonu ortaya koyuyor. Bu araştırmalar, sosyal medya kullanıcılarının, özellikle genç ve eğitilmiş nüfusun, politik süreçlere daha aktif katıldığını gösteriyor.

Bu gelişmeler, politik kampanyaların ve propaganda faaliyetlerinin yapısını da dönüştürdü. Sosyal medya platformları, politik bilgilerin, fikirlerin ve vaatlerin yayılmasında önemli bir rol oynamaya başladı. Bu platformlar, politik adayların ve ekiplerinin seçmenler üzerinde etki kurmasını, desteğini kazanmasını ve görüşlerini etkilemesini sağlıyor.

"Sosyal medya" teriminin tanımı geniş olsa da temelde, herkesin bilgi yayınlamasına, almasına, iş birliği yapmasına ve diğer insanlarla ilişkiler kurmasına olanak tanıyan elektronik araçlar topluluğu olarak anlaşılıyor. Facebook, VKontakte, LinkedIn, Livejournal, Delicious, YouTube, Secondlife, Flickr gibi platformlar, modern sosyal medyanın öne çıkan kaynakları arasında yer alıyor. Bu platformlar, kullanıcıların etkileşimli bilgi alışverişine olanak tanıyan bir teknoloji setine dayanıyor ve içerikleri sürekli olarak güncellenebilir, düzeltilir veya ek bilgilerle tamamlanabilir.

Sosyal medyanın politik süreçlerdeki etkisi, sadece bilgi yayma ve propaganda yapma ile sınırlı değil. Aynı zamanda, sosyal medya, seçmenlerin politik konular hakkında bilinçlenmesini, tartışma ve diyalog kurmasını ve politik liderlerle daha doğrudan bir iletişim kurmasını sağlıyor. Sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen bu etkileşimler, seçmenlerin politik süreçlere katılımını artırıyor ve politik liderlerle halk arasında daha şeffaf bir ilişki kurulmasına yardımcı oluyor.

Bu dinamikler, politik aktörlerin ve kampanya yöneticilerinin stratejilerinde önemli değişikliklere neden oluyor. Artık politik kampanyalar, sadece geleneksel medya kanalları üzerinden değil, aynı zamanda sosyal medya platformları aracılığıyla da yürütülüyor. Bu, kampanyaların daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamanın yanı sıra, seçmenlerle daha etkileşimli ve kişiselleştirilmiş bir iletişim kurulmasına olanak tanıyor. Ayrıca, sosyal medya, seçmenlerin politik konular hakkındaki görüşlerini ve tepkilerini gerçek zamanlı olarak izlemek için bir araç olarak da kullanılıyor, böylece kampanyalar daha dinamik ve duyarlı hale geliyor.

Sosyal medyanın politik süreçlerdeki rolünün artması, aynı zamanda politik kampanyaların ve partilerin bu platformları nasıl kullandıkları konusunda yeni soruları da gündeme getiriyor. Bu, seçmenlerin gizliliği, veri güvenliği ve yanlış bilgilendirmenin önlenmesi gibi konuları içeriyor. Bu nedenle, politik aktörlerin ve kampanya yöneticilerinin, sosyal medya platformlarını kullanırken bu tür etik ve yasal sorunları da göz önünde bulundurmaları gerekiyor.

Sonuç olarak, sosyal medya platformlarının siyasi süreçlerdeki rolü, sadece politik kampanyaların ve partilerin stratejilerini değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda demokratik süreçlerin işleyişi üzerinde de derin bir etkiye sahip. Bu platformlar, seçmenlerin seslerini duyurmasını, politik süreçlere aktif olarak katılmasını ve politik liderlerle daha doğrudan bir etkileşim kurmasını sağlıyor. Bu etkileşimler, demokratik süreçlerin daha açık, şeffaf ve katılımcı hale gelmesine katkıda bulunuyor.

Modern Siyasette Sosyal Medyanın Rolü: Platformlar ve Stratejiler

Sosyal medya, günümüzde siyaset ve gündem hakkında bilgi edinmek, tartışmak ve paylaşmak için klasik yöntemlerin yerini almıştır (Özkan, 2024). Sosyal medya, günümüz siyasetinde giderek artan bir etkiye sahiptir. Sosyal medya, kullanıcıların içerik üretme, paylaşma, yorum ve beğeni yapma, karşılıklı konuşma, topluluk oluşturma ve bağlantılar kurma imkanı sunması nedeniyle günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir (Çat ve diğerleri., 2021). En popüler platformlar arasında Facebook, Twitter, VKontakte ve Instagram gibi sosyal ağlar; LinkedIn gibi çevrimiçi iş iletişimleri, YouTube gibi video hostingler ve daha birçokları yer almaktadır. Bu platformlar, kullanıcılar arasında etkileşimli bilgi alışverişini teşvik eden teknolojilerle donatılmıştır ve içerikleri kolayca değiştirilebilir, düzeltilir veya ek bilgilerle güncellenebilir. Sosyal medya, siyasetçilerin, siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin kitlelere ulaşmasını ve siyasi mesajlarını yaymasını kolaylaştırmaktadır (İli, 2023).

Facebook, siyasi figürler için en popüler sosyal ağlardan biridir ve geniş bir iletişim araçları yelpazesi sunar. Her kullanıcı, bir profil oluşturabilir ve arkadaşlar, meslektaşlarla bağlantıda kalabilir. Facebook, özünde sanal bir arkadaş çevresi oluşturur ve kullanıcılar için etkileşimli konuşmaları takip etme, e-posta yoluyla bildirimler alma ve diğer bilgi kaynaklarına bağlantılar sunma imkânı sağlar. Politikacılar için Facebook, canlı yayınlar, mesaj programlaması ve uzun gönderiler gibi araçları kullanarak, seçmenlerle doğrudan iletişim kurma ve etkileşimde bulunma fırsatı sunar.

YouTube, video yükleme ve izleme hizmetleri sunan büyük bir platformdur. Siyasi figürler için, kaliteli videolar üretmek ve bu videoları viral hale getirerek geniş kitlelere ulaşmak mümkündür. Videolar, politikacıların mesajlarını etkili bir şekilde iletmek için kullanılır ve maliyet etkinliği açısından televizyon reklamlarına bir alternatif sunar.

Instagram ise, fotoğraf ve kısa video paylaşımı üzerine odaklanmış bir platformdur. Politikacılar, Instagram sayfalarında kişisel fotoğraflar, selfie'ler ve resmi fotoğraflar paylaşarak, toplumla özgün bir iletişim kurabilirler. Instagram Stories ve IGTV gibi özellikler, politikacıların daha uzun ve detaylı içerikler sunmalarını sağlar.

VKontakte, Rusya'da popüler bir sosyal ağdır ve genç izleyici kitlesiyle bilinir. Twitter ise, kısa mesajlar yayınlama ve hashtag'ler kullanarak belirli konuları takip etme imkânı sunar. Twitter, siyasi tartışmalar için kullanılabilir ve kullanıcıları daha detaylı içeriklere yönlendirebilir.

Bu sosyal medya platformları, siyasi figürlerin internet üzerindeki varlıklarını genişletmelerine, potansiyel destekçileri kapsamalarına ve olumlu bir imaj oluşturarak sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Günümüzde, politik bir figürün internette etkin bir varlık göstermesi, başarılı bir siyasi iletişim stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Sosyal Medya Ağlarında Seçim Öncesi Propaganda Stratejileri

Sosyal medya platformları, seçim kampanyalarında önemli bir rol oynamakta ve çeşitli stratejilerle seçim öncesi propaganda faaliyetlerinde bulunmaktadır. Sosyal medya ağlarında yürütülen seçim öncesi propaganda faaliyetleri, çeşitli stratejiler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri, sosyal medya ünlülerinin kullanılmasıdır (Yıldırım & Eldeniz, 2022). Diğer bir strateji ise, sosyal medya algoritmalarının kullanılmasıdır (Tosyalı, 2021). Siyasi aktörler, bot hesaplar ve algoritmalar aracılığıyla, hedef kitlelerine yönelik özelleştirilmiş içerikler oluşturarak, onların siyasi tercihlerini etkilemeye çalışmaktadır (Tosyalı, 2021). Ayrıca, sosyal medya platformlarında paylaşılan yalan, asılsız ve propaganda içerikli bilgiler de seçim öncesi dönemde sıklıkla kullanılmaktadır (Tiryaki, 2023).

Bu platformlar, adayların ve siyasi ekiplerin, politik görüşlerini ve vaatlerini geniş kitlelere ulaştırmalarına olanak tanır. Sosyal medya üzerindeki seçim öncesi propaganda, aşağıdaki unsurları içerebilir:

İçerik Yayımlama: Adaylar ve siyasi ekipler, politik görüşlerini, başarılarını ve vaatlerini vurgulayan makaleler, videolar, fotoğraflar ve diğer içerik türlerini sosyal medya üzerinde yayınlamaya çalışırlar. Bu içerikler, adayların mesajlarını doğrudan ve etkili bir şekilde iletmelerini sağlar.

Aktif İletişim: Politikacılar, sosyal medya üzerinden seçmenlerle etkileşime girerek yorumlar, özel mesajlar ve diğer iletişim araçları aracılığıyla diyalog kurabilirler. Bu etkileşim, soruları yanıtlamak, politik pozisyonları açıklamak ve seçmenlerle sürekli bir iletişimi sürdürmek için kullanılır.

Hashtag ve Etkinlik Kullanımı: Adaylar, kampanyalarıyla ilişkili özel hashtagler oluşturarak sosyal medyada yapılan tartışmaları ve bilgileri merkezileştirebilirler. Ayrıca, güncel siyasi konularla ilgili etkinliklerde ve tartışmalarda aktif olarak yer alarak kamuoyu oluşturabilirler.

Reklam: Adaylar, sosyal medya üzerindeki ücretli reklam alanlarını kullanarak hedef kitlelerini genişletebilir ve daha geniş bir seçmen kitlesine ulaşabilirler. Hedefli reklam kampanyaları, seçmenlerle daha spesifik bir iletişim kurmayı mümkün kılar.

Yanılıcı Bilgi ve Negatif Kampanyalar: Bazı durumlarda kampanyalar, rakipleri itibarsızlaştırmak ve seçmenlerin görüşlerini etkilemek amacıyla yanılıcı bilgi veya negatif propaganda kullanabilir. Sosyal medya platformlarının seçim öncesi propagandada kullanımının, kamuoyu ve seçim sonuçları üzerinde belirgin bir etkisi olabilmektedir. Bu nedenle, adil seçim süreçlerini sağlamak

amacıyla, birçok ülke seçim kampanyalarında sosyal medya kullanımını denetleyen yasalar ve düzenlemeler getirmiştir.

Kazakistan'daki seçim süreçlerinde, diğer pek çok ülkede olduğu gibi, sosyal medya ağlarının, seçmenlerle iletişim kurma ve seçim öncesi propaganda amacıyla stratejik bir şekilde kullanılması beklenmektedir. Son yıllarda, sosyal medya platformları, politik kampanyaların yanı sıra, seçmen katılımını artırmak ve adayların politik programları hakkında bilgi sağlamak açısından kritik bir öneme sahip olmuştur.

Kazakistan'da İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

We are social ve Hootsuite tarafından yayımlanan dijital medya raporuna göre, 2023 yılı ocak ayı itibarıyla Kazakistan'ın toplam nüfusu 19,50 milyon kişi olarak belirlenmiştir (We Are Social, & Hootsuite, 2023). Aynı dönemde, ülkedeki internet kullanıcı sayısı 17,73 milyon kişiye ulaşmış, bu da toplam nüfusun yüzde 90,9'unun internete erişimi olduğunu göstermektedir. Söz konusu tarihte, Kazakistan'daki sosyal medya kullanıcı sayısı 11,85 milyon olarak kaydedilmiştir. Genel olarak, Ocak 2023 itibarıyla internet kullanıcılarının yüzde 66,8'i en az bir sosyal medya platformunu kullanmaktadır. Bu kullanıcıların yüzde 56,5'i kadın, yüzde 43,5'i ise erkek kullanıcılardan oluşmaktadır.

Meta'nın reklam verilerine göre, 2023 başında Kazakistan'da Facebook kullanıcı sayısı 2,20 milyon kişi olarak tespit edilmiştir. Instagram kullanıcı sayısı ise aynı dönemde 10,45 milyon kişiye ulaşmıştır. ByteDance'ın verilerine göre, 2023 yılı başında 18 yaş ve üzeri TikTok kullanıcı sayısı Kazakistan'da 10,41 milyon olarak belirlenmiştir. LinkedIn'in planlama araçlarından elde edilen verilere göre, 2022'den 2023'e Kazakistan'da LinkedIn reklam kapsamı 100 bin kişi artarak yüzde 9,1 oranında bir artış göstermiştir. Twitter kullanımıyla ilgili olarak, 2023 yılı başında Kazakistan'da 384,9 bin Twitter kullanıcısı olduğu kaydedilmiştir.

Kazakistan'da 2023 Parlamento Seçimleri ve Sosyal Medyanın Rolü

Kazakistan'da 2023 yılında gerçekleşen parlamento seçimleri, ülkenin siyasi yapısındaki önemli değişiklikleri ve sosyal medyanın siyasi süreçlerdeki artan etkisini yansıtmaktadır. 19 Mart 2023'te yapılan bu seçimler, Majilis (*Parlamento Alt Kanadı*) üyelerinin yanı sıra tüm seviyelerdeki maslihat (yerel meclis) üyelerini de kapsamıştır.

2022'deki referandum sonucunda yapılan anayasal değişikliklerle Majilis'e üye seçiminde yeni bir sistem uygulanmıştır: %70 parti listeleri üzerinden ve %30'u tek adaylık bölgelerinden seçilmiştir. Bu değişiklik, sosyal medya kampanyalarının odak noktasını da etkilemiş ve adayların sosyal medya stratejilerini yeniden şekillendirmelerine yol açmıştır.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Çomart Tokayev'in siyasi reformları çerçevesinde, Majilis'e girmek için gereken parti barajı %7'den %5'e indirilmiştir. Bu durum, daha küçük partilerin parlamentoda temsil edilme şansını artırırken, sosyal medyanın bu partilerin görünürlüğünü ve etkisini artırmada kritik bir rol oynadığı görülmüştür.

Parlamento alt kanadının üye sayısı 107'den 98'e düşürülmüş, aynı zamanda Kazakistan Halklar Asamblesi'nin Majilis üyelerini atama hakkı kaldırılmıştır (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Bunun yerine, Asamble, beş üyesini Cumhurbaşkanı tarafından atanacak senatörlere dönüştürme hakkı kazanmıştır. Bu yapısal değişiklikler, sosyal medya üzerinden yapılan siyasi tartışmalarda önemli bir konu haline gelmiştir.

Seçim süreci, adayların belirlenmesi, kayıt ve seçim kampanyaları gibi çeşitli aşamalardan oluşmuştur. Bu süreçlerin her biri, adayların ve partilerin sosyal medya platformlarını kullanarak seçmenlerle etkileşimde bulunmaları için fırsatlar sunmuştur.

Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, seçimlere yedi siyasi partinin katılmasına izin vermiş, bu da sosyal medyanın siyasi çeşitliliği ve çok sesliliği teşvik etmedeki rolünü artırmıştır.

Kazakistan'da Parti Politikalarının Sosyal Medya Yansımaları

Seçim sürecine katılan yedi siyasi partiden, sosyal medya platformu Facebook'ta en aktif olan **Amanat partisi** olmuştur. Bu partiyi sırasıyla **Respublica, Ak Jol, Auyl, Kazakistan Halk Partisi, USDP ve Baytak** partileri takip etmiştir.

1. Amanat Partisi

Kazakistan'ın en büyük siyasi gücü olan Amanat Partisi, ilk başkan Nursultan Nazarbayev'in girişimiyle 1999 yılında kuruldu. Başlangıçta "Otan" adıyla bilinen parti, daha sonra "Nur Otan" olarak değiştirildi ve 2022 yılına kadar bu ismi taşıdı. 2022 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Jomart Tokayev'in liderliğine geçti (amanatpartiasy.kz, 2024). Bu değişim, partinin ve ülkenin sosyal medya stratejilerinde önemli bir rol oynadı.

Amanat Partisi, 7 Şubat 2023 tarihinde gerçekleştirilen kongrede, Majilis'e 119 aday göstermiştir. Bu adayların 90'ı parti listesinden, 29'u ise tek adaylık bölgelerinden seçilmiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Sosyal medya, bu adayların seçmenlerle etkileşimde bulunmaları ve partinin mesajlarını yaymaları için önemli bir platform olmuştur.

2. Kazakistan Demokratik Partisi "Ak Jol"

Kazakistan'da sağ görüşlü bir parti olan ve "yapıcı muhalefet" olarak kendini tanımlayan "Ak Jol", parlamentoda temsil edilmektedir (akzhol.kz, 2024). 2002'de resmi olarak kaydedilen parti, Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu verilerine göre 175.862 üyeye sahiptir. Sosyal medya, parti üyeleri ve destekçileri arasında etkileşimi ve iletişimi güçlendirmek için kullanılmaktadır.

"Ak Jol" Partisi, Majilis'e 54 aday göstermiş, 2021 seçimlerinde 38 adayla katılarak 13 mandat kazanmıştır (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Parti, sosyal medya üzerinden seçmenlere ulaşma ve politik mesajlarını yayma konusunda aktif bir rol almıştır.

3. Kazakistan Halk Partisi

Parlamentoda yer alan Kazakistan Halk Partisi, 2004 yılında devlet tarafından resmi olarak kaydedildi (halykpartiyasy.kz, 2024). Parti, 2023 yılında parlamento seçimlerine 52 adayla katıldı. Bu süreçte, sosyal medya kampanyaları ve çevrimiçi etkinlikler, seçmenlere ulaşmada ve parti mesajlarını yaymada kilit bir rol oynadı.

Kazakistan Halk Partisi, 30 Ocak 2023 tarihinde gerçekleştirilen olağanüstü kongrede, Majilis'e 52 aday göstermiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). 2021 seçimlerinde parti, 125 adayla katılmış ve 10 mandat kazanmıştır. Sosyal medyanın, partinin görünürlüğünü artırma ve destekçileriyle etkileşimde bulunma stratejilerinde merkezi bir rol oynadığı görülmektedir.

4. Kazakistan Halk Demokratik Vatansever Partisi "Auyl"

"Auyl", Kazakistan'da faaliyet gösteren ve 2002'de resmi olarak kaydedilen bir siyasi partidir (auyl.kz, 2024). Bu parti, özellikle kırsal kesimdeki seçmenler arasında popülerdir ve sosyal medya, bu demografiyle bağlantı kurmada etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Auyl Halk Demokratik Partisi, Majilis'e 25 aday göstermiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Bu adaylar arasında iki başkanlık adayı- Jiguli Dairabayev ve yakın zamanda partiye katılan Karakat Abden bulunmaktadır. Parti, kırsal kesim seçmenlerine ulaşmak için sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmıştır.

5. Ulusal Sosyal Demokrat Parti

Kazakistan'daki muhalefet partilerinden biri olan Ulusal Sosyal Demokrat Parti, 2006'da kuruldu ve 2007'de resmi olarak kaydedildi. Sosyal medya, bu partinin ülke çapında tanınırlığını ve etkisini artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

Ulusal Sosyal Demokrat Parti (OSDP), Majilis'e 19 aday göstermiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Bu adaylar arasında parti başkanı Asxat Rahimjanov ve başkent şube başkanı Nurlan Auesbayev bulunmaktadır. Parti, sosyal medya üzerinden seçim kampanyasını yürütürken, özellikle genç ve aktif seçmenleri hedeflemiştir (osdp.kz, 2024).

6. "Baytaq" Yeşiller Partisi

Çevre konularına odaklanan "Baytaq" Yeşiller Partisi, 2022'de resmi olarak kuruldu. Sosyal medya, çevre aktivizmini teşvik etmek ve genç seçmenleri çekmek için kullanılan başlıca platformlardan biridir (baytaq.kz, 2024).

Yeşillerin Baytaq Partisi, Majilis'e 18 aday göstermiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Bu adayların dördü kadın kotasından, biri gençlik kotasından, biri ise engelli kotasından seçilmiştir. Parti, çevre meselelerini ve yeşil politikaları sosyal medya üzerinden tanıtmıştır.

7. "Respublica" Partisi

2023'te resmi olarak kaydedilen "Respublica" Partisi, Kazakistan siyaset sahnesindeki en yeni oyunculardan biridir (<https://respublica-partiyasy.kz>, 2024). Parti, sosyal medya aracılığıyla geniş bir kitleye ulaşmayı ve hızla tanınırlık kazanmayı hedeflemektedir.

Respublica Partisi, Majilis'e 25 aday göstermiştir (Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu, 2023). Parti, sosyal medyayı yeni ve yenilikçi fikirlerini yaymak ve genç seçmenlerle bağlantı kurmak için kullanmıştır.

Araştırma Yöntemleri

Siyasi Partilerin Sosyal Medya Stratejileri: Kazakistan Örneğinde Analiz ve Değerlendirme Yöntemleri

Sosyal medya kullanıcılarının medya etkinliği, tüm kullanıcıların eşdeğerliği, "yatay" bağlantılar formatında etkileşim, hiyerarşi ilişkilerinin düzeltilmesi ve iletişim akışlarının sistematize edilmemesi gibi karmaşık bir fenomeni temsil etmektedir. Günümüzde sosyal medya etkinliği, bilgi içeriğinin üretimi, tüketimi, yeniden dağıtımı, yansıtılması ve bilginin ikincil iletimi- yayılması, diyalog ve belirli veya belirsiz bir adresatlar grubu ile iletişim gibi çeşitli yönleri içermektedir.

Bu nedenle, bir siyasi partinin medya etkinliği, sadece haber-mesaj oluşturmayı değil, aynı zamanda sürekli geri bildirim ile çalışmayı da içerir. Bu, internet kullanıcılarının kişisel ilgi temelinde bir toplulukta yer aldıkları ve etkileşim aradıkları ağ yapılarında özellikle önemlidir. Bu bağlamda, siyasi partilerin sunduğu içeriğin (metin, ses, grafik, video) yanı sıra, abonelerin bu içeriğe olan tepkilerinin (beğeniler, yorumlar, paylaşımlar, rasyonel ve duygusal değerlendirmeler vb.) özgünlüğünün de incelenmesi uygun olacaktır.

Yapılan çalışmanın metodolojisi, teorik ve ampirik yöntemlerin ve yaklaşımların uygulanmasını içermiştir. Çalışmanın temel teorik yöntemi, sosyal alandaki iletişim biçimlerini ve türlerini incelemeye yönelik T. Parsons'ın yapısal-fonksiyonel yaklaşımı oldu (Parsons, 1951). Ayrıca, Kazakistan Meclisi Parlamentosu'nda temsil edilen siyasi partilerin bölgesel bölümlerinin içerik türlerini analiz etti ve karşılaştırdı. Çalışmanın ampirik temeli, siyasi partilerin web sitelerindeki ve ağdaki sayfalarının nicel ve nitel içerik analizinin sonuçları oldu. Bilgi kaynakları olarak, siyasi partilerle ilgili geleneksel ve yeni medya kaynaklarındaki internet iletişimleri uzmanlarının çalışmaları da kullanıldı.

2024 yılında yapılan araştırma, Meclis Parlamentosu seçim sonuçlarına ve siyasi partilerin, adayların ve parti destekçilerinin internet aktivitelerine dayanıyor. İnternet aktivitesini belirlemek için, aralarında

Facebook ve Instagram'ın da bulunduğu resmi sosyal ağlar incelendi. Analiz için seçilen zaman aralığı, **18 Şubat 2023'ten 18 Mart 2023'e kadardı.** Bu aralık, politik mobilizasyon ve ajitasyon aktivitelerinin en yüksek düzeylere ulaştığı seçim kampanyalarının son ayını temsil ediyor. Bu süre zarfında, hesaplardaki yayın sayısı, yayınların içeriği ve formatı incelendi. Böylece, çalışmaya 7 siyasi partinin, bu partilere üye milletvekillerinin ve destekçilerinin hesapları dahil edildi. Açık kaynaklardan toplanan bilgiler, daha sonraki analiz için biçimlendirildi ve yapılandırıldı. Ayrıca, nicel araştırma yapmak için Alem analitik kaynağı kullanıldı.

Bu çalışma, öncelikle, son yıllarda yapılan araştırmaların ve ölçümlerin sonuçlarına dayanıyordu ve bu, Kazakistan medyasında temsil edilen seçim süreçleri hakkında önemli miktarda pratik bilgi, metin ve video materyallerin genellenmesini sağladı.

Siyasi partilerin sosyal ağlarında içeriklerin çok boyutlu analiz araçlarını ve yöntemlerini geliştirmeyi amaçlayan ampirik çalışmalar bilimsel yayınlarda aktif bir şekilde gelişmektedir. Aynı zamanda, siyasi partilerin yeni politik projeleri, dijitalleşmenin deneyimli siyasi partiler üzerindeki etkisi ve siyasi partilerin imaj özellikleri üzerine seçim teknolojileri veya iletişim süreci aracılığıyla yapılan araştırmalar da geniş bilimsel ilgi görmektedir.

Siyasi partilerin web sayfaları ve sosyal ağlarının incelenmesi, sunulan sorun üzerine yapılan çok sayıda bilimsel çalışmaya rağmen, popülerliğini artırmaya devam ediyor ve bölgesel alanlarda bu konunun incelenme derecesi son derece düşük.

Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya kullanımlarını incelediğimizde, partilerin ve milletvekillerinin faaliyetleri, yasama girişimleri ve projeleri ile ilgili güncel bilgilerin yayınlanmasının önemli bir iletişim aracı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda, her partinin kendi yayın türleri ve haber içeriğinin yerleştirilme sıklığı gibi özellikleri bulunmaktadır. Özellikle Şubat-Mart 2024 seçim döneminde Meclis Mazhilis'te temsil edilen yedi partinin aktiviteleri, sosyal medya stratejilerinin anlaşılması açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

N	Parti	Sos. Ağlar	Adres	Üye Sayısı	Ort. Yayın Sayısı
1	AMANAT	Facebook	https://www.facebook.com/amanat.partiasy	29000	9-10
		Instagram	https://www.instagram.com/amanat.partiyasy/	248 000	
		Telegramm	https://t.me/AMANATPartiyasy	5170	
2	Ak jol Partisi	Facebook	https://www.facebook.com/aqjolpartiyasy	5500	1
		Instagram	https://www.instagram.com/akzhol_partiyasy/?igshid=ybb4xl4c2y9x	97000	
		Telegramm		-	
4	Kazakistan Halk Partisi, KHP	Facebook	https://www.facebook.com/profile.php?id=100089796370223&ref=xav_ig_profile_web	451	1
		Instagram	https://www.instagram.com/halyk_partiyasy/	8587	
		Telegramm	https://web.telegram.org/k/#@halykparty	335	

4	Auyl Halk Demokratik Partisi	Facebook	https://www.facebook.com/profile.php?id=61552568816565&mibextid=ZbWKwL	2000	1
		Instagram	https://www.instagram.com/auyl_partiasty/?fbclid=IwAR3UHDgmlyNAjRV0Fe_Y7HcPCmJf22z4O5HLkaxqCguwG03ALZiKrKsE8Vc		
		Telegramm		-	
5	Toplumsal Sosyal Demokrat Partisi	Facebook	https://www.facebook.com/osdp.kz/	5000	1
		Instagram	https://www.facebook.com/osdp.kz/	4153	
		Telegramm	https://osdp.kz/ru		
6	Baytaq	Facebook	https://www.facebook.com/baytaqpartiyasy?mibextid=LQQJ4d	7000	9
		Instagram	https://www.instagram.com/baytaq_jasyldar_partiasty/	295000	
		Telegramm	https://t.me/Baytaq	1036	
7	Respublica	Facebook	https://www.facebook.com/profile.php?id=100090395200403&mibextid=D4KYlr	368	12
		Instagram	https://www.instagram.com/respublica_partiasty?igshid=MzRIODBiNWFIZA%3D%3D	24300	
		Telegramm	https://t.me/respublica_partiasty	317	

Tablo 1. *Kazakistan Cumhuriyeti siyasi partilerinin sosyal medyada internet aktivitesi*

"Amanat" partisinin sosyal ağlardaki bilgi yerleştirme sıklığı ve sistematikliği dikkat çekicidir; ortalama olarak günde 10 haber yayınlamaktadır. Bu durum, "Amanat'ın" sosyal medya kullanımında lider bir rol üstlendiğini göstermektedir. Diğer taraftan, diğer partilerin bölgesel düzeydeki organizasyon çalışmalarının zayıflığı ve sistemsizlikleri, sosyal medya stratejilerindeki farklılıkları ortaya koymaktadır.

İncelenen partiler arasında, "Amanat" en yüksek internet aktivitesine sahip parti olarak öne çıkmaktadır. Hem en fazla takipçi sayısına sahip olması hem de günde en fazla mesaj yayınlaması bu liderliğini pekiştirmektedir. Bununla birlikte, "Baitaq" ve "Respublika" partileri de takipçi sayısı ve mesaj sayısı açısından önemli bir internet aktivitesi göstermektedir. Ancak, bu partiler lider pozisyonları işgal etmemektedir.

Sosyal medyadaki resmi gruplarda partiler arasındaki internet aktiviteleri, niceliksel farklılıkların yanı sıra, kalitatif özgünlükler de sunmaktadır. Bu durum, siyasi partilerin sosyal medyada benimsedikleri yaklaşımların, partilerin imajını ve faaliyetlerini yansıttığını göstermektedir. Özellikle, "Amanat" partisinin idari potansiyeli, sosyal ağlardaki çalışmalarına da yansımıştır ve Kazakistan'daki en popüler sosyal ağlardaki resmi hesaplarında yaklaşık 300 bin takipçiye sahiptir.

Sonuç olarak, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya kullanımları, siyasi etki oluşturma açısından çeşitli stratejileri ve yaklaşımları barındırmaktadır. Bu kullanımlar, partilerin genel iletişim

stratejilerinin önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir ve siyasi iletişimin gelecekteki yönünü anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir.

Ancak, partilerin hesaplarındaki takipçi sayısının seçim sonuçlarını etkileyip etkilemediği sorusu önemlidir. Resim 2'de görebileceğimiz üzere, seçim sonuçları ile partilerin sosyal ağlardaki çalışmaları arasında bir bağlantı bulunmaktadır.

Tablo 2. Seçim sonuçları ile partilerin sosyal ağlardaki çalışmaları arasındaki bağlantı

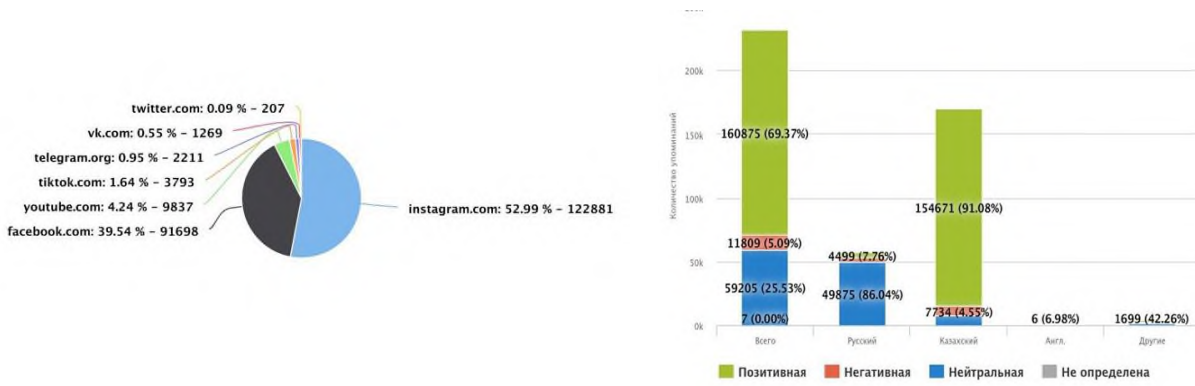
Diğer durumlarda şu ifade geçerlidir: Bir siyasi partinin sosyal medya hesaplarına abone olan insan sayısı ne kadar fazlaysa, parlamentoda elde edilen koltuk sayısı da o kadar fazla olmaktadır. Dolayısıyla, sosyal ağların belirli bir rol oynadığını ve bu rolün ölçülebilir olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bu gösterge çok faktörlüdür ve sadece takipçi sayısından ibaret değildir. Yayınların sıklığı, izleyiciyle geri bildirim, milletvekillerinin ve partinin destekçilerinin sosyal ağlarda bireysel çalışmaları, ağ çalışmasının kalitesini tanımlayabilecek faktörlerin tüm topluluğu da önemlidir.

Bu bulgular, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya stratejilerinin geniş bir perspektiften değerlendirilmesini gerektirir. Sosyal medya hesaplarındaki takipçi sayılarının, seçim sonuçları üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, partilerin bu platformlardaki varlıklarının sadece niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Partilerin sosyal medyadaki etkinlikleri, sadece bilgi yayma aracı olarak değil, aynı zamanda seçmenlerle etkileşim ve destek kazanma yolu olarak da önem taşımaktadır.

Kazakistan Siyasetinde Sosyal Medyanın Gücü: Partilerin Dijital İmaj Yönetimi

Amanat Partisi

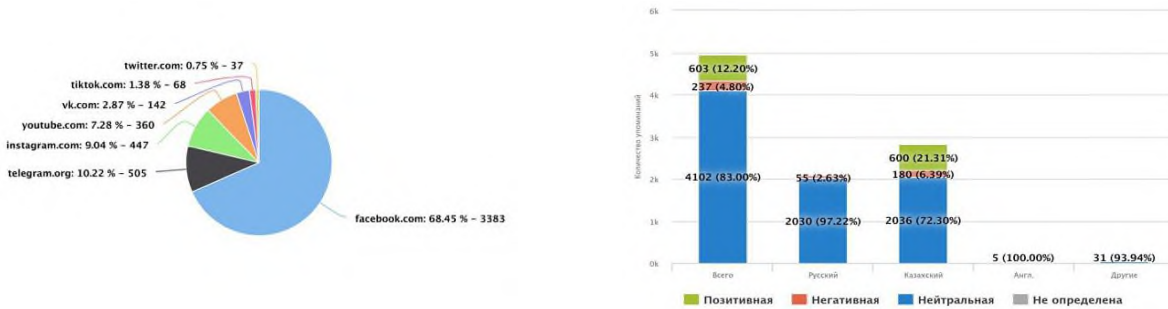
Amanat partisi, sosyal medya kullanımı açısından Instagram platformunda en etkin şekilde yer almakta, tüm internet bahsedilmelerinin %53'ünü burada gerçekleştirmektedir. Facebook ve YouTube'da sırasıyla %39,54 ve %12 oranında yer alırken, parti hakkındaki yorumların çoğunluğu (%69,7) pozitif nitelikte, %25,53'ü nötr ve sadece %5,09'u negatif yorumlar olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, AMANAT partisinin sosyal medyada oldukça olumlu bir imaj çizdiğini ve özellikle Instagram kullanıcıları arasında popüler olduğunu göstermektedir.

Şekil 1: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Ak jol Partisi

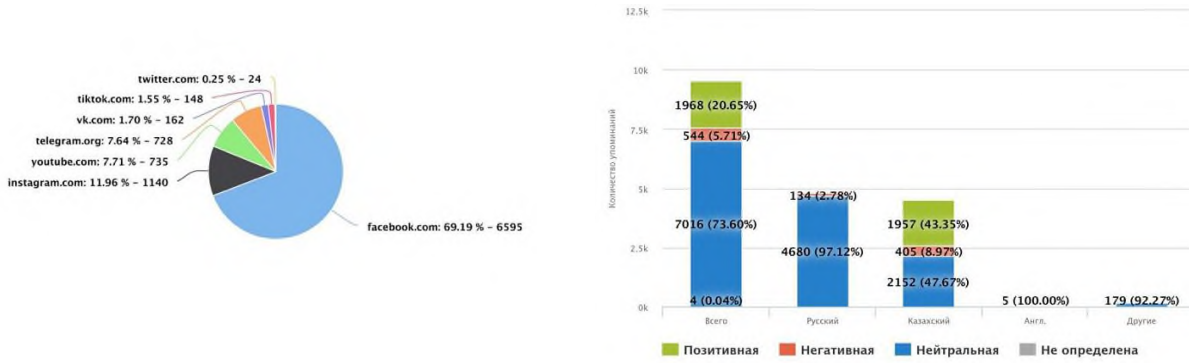
Ak jol Partisi, sosyal medya kullanımında Facebook'u öncelikli platform olarak kullanmakta ve bahsedilmelerinin %68,45'ini buradan sağlamaktadır. Diğer platformlar arasında Telegram, YouTube, VK, TikTok ve Twitter da yer almakta, bu bahsedilmelerin çoğunluğu (%83) nötr karakterde olup, %12,20'si pozitif ve %4,80'i negatif yorumlar şeklindedir. Bu durum, Ak jol partisinin sosyal medyada daha çok nötr bir algıya sahip olduğunu ve özellikle Facebook platformunda aktif olduğunu göstermektedir.

Şekil 2: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Kazakistan Halk Partisi, KHP

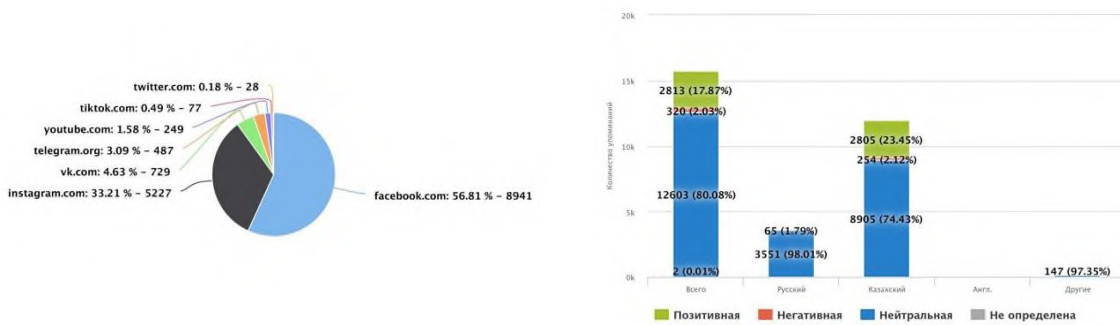
KHP, Kazakistan Halk Partisi olarak bilinen ve sosyal medya mecralarında en çok Facebook'ta yer alan bir parti, buradaki bahsedilmelerin %69,19'unu oluşturuyor. Bu platformdaki ifadelerin çoğunluğu (%73,60) nötr nitelikte olup, %20,65'i pozitif ve %5,71'i negatif yorumlar içermektedir. KHP'nin sosyal medya kullanımındaki bu dağılım, partinin genel olarak nötr bir kamuoyu algısına sahip olduğunu ve pozitif yorumların negatiflerden daha baskın olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 3: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Auyl Halk Demokratik Partisi

Auyl partisinin sosyal medya kullanımı diğer partilerle benzer bir eğilim göstermekte ve büyük bir kısmı Facebook, Instagram ve VKontakte üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu platformlardaki bahsedilmelerin çoğunluğu pozitif veya nötr karakterde olup, partinin sosyal medya üzerinde genel olarak olumlu bir izlenim bıraktığı anlaşılmaktadır.

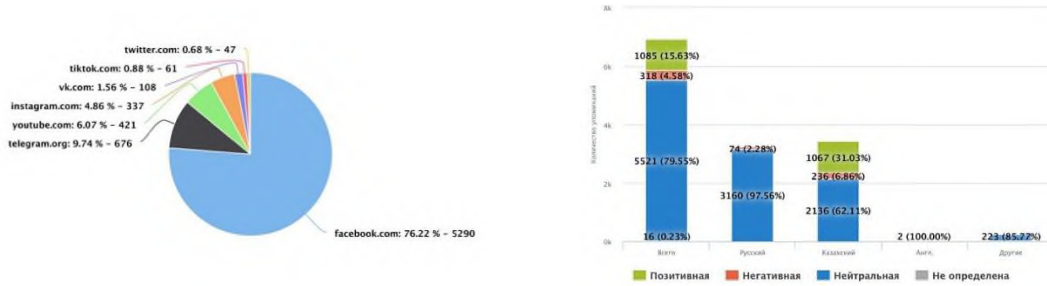

Şekil 4: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Ulusal Sosyal Demokrat Parti

Ulusal Sosyal Demokrat Partisi, sosyal medya mecralarında özellikle Facebook platformunda %76,22'lik bir yoğunlukla yer almakta, bunu Telegram ve YouTube takip etmektedir. Bu platformlardaki

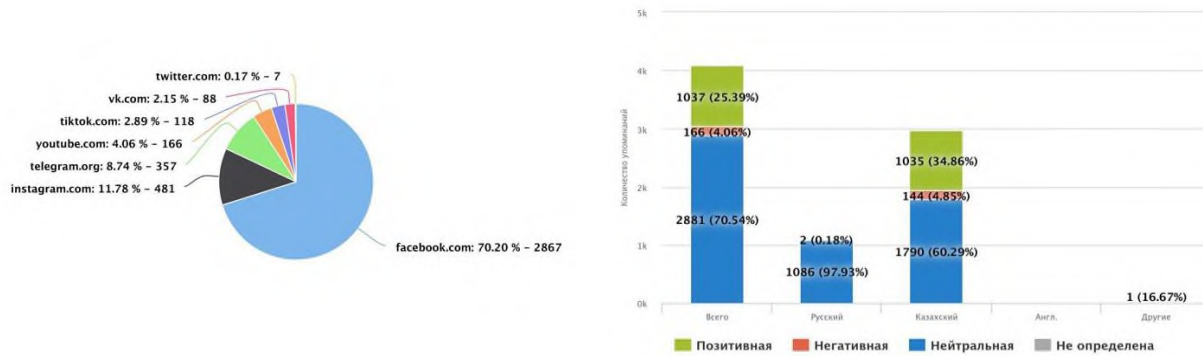
bahsedilmelerin çoğunluğu pozitif veya nötr yorumlar olup, partinin genel olarak sosyal medya kullanıcıları tarafından olumlu algılandığı görülmektedir.

Şekil 5: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Baytaq Partisi

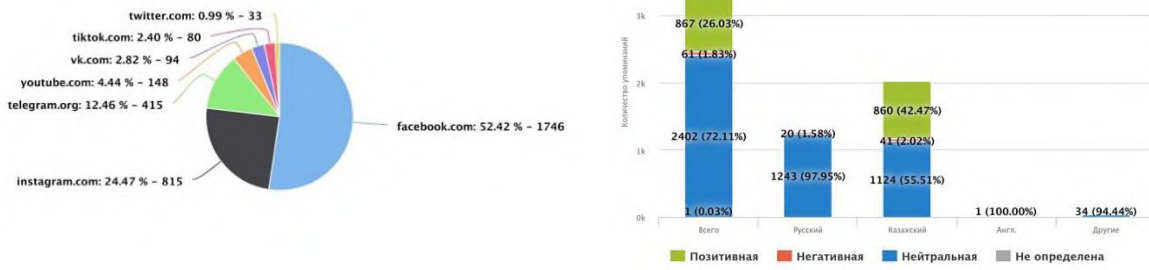
Baytaq Partisi için sosyal medya kullanımı, Facebook'ta %70,20 ile en yoğun olup, parti hakkında yapılan toplam bahsedilmelerin çoğunluğunu temsil etmektedir. Instagram, Telegram, YouTube, TikTok, VK.com ve Twitter da varlık göstermekte, bahsedilmelerin büyük bir kısmı nötr (%70,54), %25,39'u pozitif ve sadece %4,06'sı negatif niteliktedir. Bu veriler, Байтақ partisinin sosyal medyada genel olarak nötr bir imaj çizdiğini ve Facebook'ta özellikle etkin olduğunu göstermektedir.

Şekil 6: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Respublika Partisi

Respublika partisi, sosyal medya kullanımı açısından diğer partilerden biraz farklılık göstermekte olup, özellikle Facebook, Instagram ve Telegram platformlarında etkin bir varlık sergilemektedir. Bu platformlardaki bahsedilmelerin çoğunluğu pozitif veya nötr nitelikte olup, partinin genel algısına olumlu katkı sağlamaktadır.

Şekil 7: Sosyal Medya Platformlarına Göre Paylaşım Dağılımı

Bu inceleme, Kazakistan'daki çeşitli siyasi partilerin sosyal medya platformlarında nasıl temsil edildiğini ve kamuoyu tarafından nasıl algılandığını derinlemesine ele almaktadır. Her partinin sosyal medya stratejileri ve bu stratejilerin kamuoyu algıları üzerindeki etkileri, siyasi iletişim ve medya çalışmaları açısından önemli bulgular sunmaktadır.

Kazakistan'daki siyasi dinamiklerin anlaşılmasında sosyal medya içeriklerinin analizi önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Kazakistan'ın önde gelen siyasi partilerinin sosyal medya stratejilerini ve bu platformlarda en sık kullandıkları kelimeleri inceleyerek, partilerin kamuoyu ile iletişimdeki temel vurgularını ve politik yaklaşımlarını anlamaya çalışacağız.

Amanat Partisi, sosyal medya içeriklerinde "parti", "aday", "amanat", "seçim öncesi", "politik", "parlamento", "milletvekili", "hepsi" gibi kelimeleri sıkça kullanmaktadır. Bu kelimeler, partinin seçim öncesi hareketliliğine, politik pozisyonlarına ve parlamentodaki etkin rolüne işaret ediyor. Özellikle "seçim öncesi" ve "parlamento" terimlerinin sık kullanımı, partinin stratejik planlamada ve yasama süreçlerinde aktif bir rol üstlendiğini gösteriyor.

Buna karşın, Ak jol Partisi'nin sosyal medya dilinde "parti", "aday", "seçimler", "Kazakistan", "parlamento", "milletvekili", "insan" gibi ifadeler öne çıkıyor. Bu terimler, partinin seçim stratejilerine, Kazakistan'ın genel politik yapısına ve insan odaklı politikalarına vurgu yaptığını ortaya koyuyor. "İnsan" kelimesinin sık kullanımı, partinin halka yönelik politikalarını ve halkın ihtiyaçlarını önceliklendirdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kazakistan Halk Partisi, KHP ise "parti", "köy", "aday", "seçimler", "Kazakistan", "parlamento", "insan" kelimelerini sıkça kullanmakta. Bu durum, partinin yerel topluluklarla olan güçlü bağı, seçim süreçlerindeki aktif rolünü ve yine insan merkezli politik yaklaşımını yansıtıyor. Özellikle "köy" kelimesinin kullanımı, partinin kırsal kesime yönelik politikalarına ve bu bölgelerdeki seçmenlerle kurduğu bağlara dikkat çekiyor.

Diğer partilerin de benzer şekilde sosyal medya içeriklerinde belirgin kelimeler ve ifadeler kullanarak politik mesajlarını şekillendirdikleri görülüyor. Bu kelimeler Kazakistan'daki siyasi partilerin kamuoyu

ile iletişimde hangi konulara odaklandıklarını ve bu konuların seçmenlerle nasıl iletişim kurduklarını gösteriyor.

Genel olarak, partilerin sosyal medya stratejilerinde seçimler, parlamento faaliyetleri ve yerel topluluklarla ilişkiler gibi temaların ağırlık kazandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, Kazakistan siyasetinde sosyal medyanın önemli bir iletişim ve etki aracı olarak konumlandığını ve partilerin bu platformları etkin bir şekilde kullanmaya yönelik stratejiler geliştirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, sosyal medyanın siyasi iletişimde ve seçim sonuçlarında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Çalışma bulguları, Amanat ve Ak Jol gibi sosyal medyayı aktif olarak kullanan partilerin, seçmenlerle etkileşimlerini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Bu partiler, daha fazla dikkat çekmiş ve seçmenlerden olumlu geri bildirimler almışlardır. Yayınların sıklığı ve içerik analizi, sosyal medyayı aktif kullanan partilerin politik mesajlarını geniş bir kitleye etkili bir şekilde iletebildiğini ve bu durumun seçmen desteği üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Çalışma ayrıca, siyasi partilerin sosyal medyayı kullanma yaklaşımlarında önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Amanat Instagram'ı etkin bir şekilde kullanırken, Ak Jol ve diğer partiler Facebook'u tercih etmektedir. Bu farklı sosyal medya stratejileri, farklı düzeylerde seçmen katılımı ve desteği sağlamıştır. Sosyal medyanın farklı etkinlik seviyelerinde kullanılması, partilerin popülerlikleri ve kamu desteği üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmuştur. Bu bulgu, farklı partilerin sosyal medyayı farklı etkinlik seviyelerinde kullanarak çeşitli başarılar elde ettiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, sosyal medyanın siyasi kampanyalarda kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Amanat gibi başarılı kampanyalar, sosyal medyanın sadece politik mesajları yaymakla kalmayıp aynı zamanda seçmenleri harekete geçirme konusunda da etkili olduğunu göstermektedir. Sosyal medya platformları (Instagram, Facebook, Telegram) siyasi partilere, seçmenlerle doğrudan etkileşim kurma ve onları harekete geçirme konusunda benzersiz fırsatlar sunmaktadır.

Ayrıca, sosyal medya platformları siyasi partilere seçmen verilerini toplama ve analiz etme konusunda da önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu veriler, adayların hedefleri, mesajları ve kampanya stratejilerini daha etkili bir şekilde oluşturmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, sosyal medyanın siyasi amaçlı kullanımı etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Dezenformasyon, hedef kitlemeler ve kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi konular, sosyal medyanın siyasi amaçlı kullanımıyla ilgili endişeleri arttırmaktadır. Bu nedenle, siyasi aktörlerin sosyal medya kullanımında etik ilkeleri gözetmeleri ve şeffaflık sağlamaları önemlidir.

Ayrıca, seçmenlerin de sosyal medya içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri ve doğruluklarını teyitmeleri gerekmektedir. Sosyal medyanın siyasi süreçlerdeki rolü ve etkileri hakkında daha fazla araştırma yapılması ve bu konuda kamusal tartışmaların artırılması önemlidir.

Böylece, sosyal medyanın faydalarından yararlanırken, olumsuz etkilerinin de en aza indirilmesi mümkün olabilir.

Genel olarak, çalışma, sosyal medyanın siyasi süreçlerdeki rolünün önemli olduğunu ve demokratik süreçlerin daha açık, şeffaf ve katılımcı hale gelmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Siyasi partilerin sosyal medyayı etkin kullanımı hem bilgi yayma hem de seçmenlerle etkileşim ve destek kazanma açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, siyasi partilerin sosyal medyayı sadece bir bilgi yayma aracı olarak değil, aynı zamanda seçmenlerle doğrudan etkileşim kurma ve onları harekete geçirme aracı olarak kullanmaları gerekmektedir. Sosyal medyanın siyasi süreçlerdeki rolü, sadece politik kampanyaların ve partilerin stratejilerini değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda demokratik süreçlerin daha açık, şeffaf ve katılımcı hale gelmesine de katkıda bulunuyor.

Sosyal medya platformlarının sağladığı geniş erişim imkânı, seçmenlerle birebir iletişim kurmayı mümkün kılarken, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinin seslerini duyurmasına da olanak tanımaktadır. Özellikle genç seçmenler ve sosyal medyayı yoğun olarak kullanan kitleler, bu platformlar aracılığıyla siyasete daha fazla dahil olma fırsatı bulmaktadır. Bu durum, geleneksel medyanın kısıtlı yapısına kıyasla daha kapsayıcı bir bilgi ekosistemi yaratılmasını sağlamaktadır. Örneğin, siyasi partiler sosyal medyayı kullanarak politik mesajlarını hızlı ve doğrudan iletebilirken, seçmenlerden gelen geri bildirimleri de gerçek zamanlı olarak değerlendirme şansı bulmaktadır. Bu etkileşim, sadece siyasi kampanyaların etkisini artırmakla kalmaz, aynı zamanda seçmenlerin taleplerinin ve beklentilerinin daha iyi anlaşılmasını da sağlar.

Ayrıca, sosyal medya sayesinde yerel ya da küresel düzeydeki önemli olaylar anında geniş kitlelere ulaşabilir, bu da siyasi farkındalığın artmasına katkıda bulunur. Seçmenler, sosyal medya aracılığıyla sadece partilerden ve adaylardan bilgi almakla kalmaz, aynı zamanda bu platformları bir tartışma ve fikir alışverişi alanı olarak da kullanabilir. Bu bağlamda sosyal medya, katılımcı demokrasinin önemli bir aracı haline gelmiştir. Ancak, sosyal medyanın bu olumlu etkilerinin yanı sıra, yanlış bilgi yayılımı, kutuplaştırıcı söylemler ve manipülatif içerikler gibi riskler de taşımaktadır. Bu risklerin yönetilmesi, sosyal medyanın daha sağlıklı bir siyasi ortam yaratılmasına katkı sağlaması için kritik öneme sahiptir. Genel olarak, siyasi partilerin sosyal medya stratejilerinde seçimler, parlamento faaliyetleri ve yerel topluluklarla ilişkiler gibi ana temaların öne çıktığı görülmektedir. Bu stratejiler, parti yöneticilerinin ve kampanya ekiplerinin, sosyal medyayı sadece bilgi yaymak amacıyla değil, aynı zamanda kamuoyu oluşturmak, seçmenle doğrudan iletişim kurmak ve toplumsal dinamikleri etkilemek için etkin bir araç olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde sosyal medya, parti adaylarının projelerini tanıtmaya, seçmenlerle etkileşimde bulunma ve rakiplerine karşı stratejik üstünlük sağlama açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Parlamento faaliyetleri de bu bağlamda önemli bir yer tutmakta, çünkü parti üyeleri sosyal medya üzerinden düzenli olarak faaliyetlerini, yasama süreçlerini ve önemli

açıklamalarını kamuoyuyla paylaşmaktadır. Aynı şekilde, yerel topluluklarla olan ilişkiler, partilerin sosyal medya stratejilerinde sıkça vurgulanan bir diğer tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, partilerin halkla daha yakın bir bağ kurmayı ve yerel sorunlara çözüm önerileri sunmayı hedeflediğini göstermektedir. Sonuç olarak, sosyal medya Kazakistan siyaseti için güçlü bir iletişim kanalı olmayı sürdürmekte, partiler bu platformları, toplumsal ilişkileri şekillendirmek ve seçim başarılarını artırmak için kullanmaktadır.

Sonuç olarak, Kazakistan'daki siyasi partilerin sosyal medya stratejileri, seçim dönemlerinde, parlamento faaliyetlerinde ve yerel topluluklarla kurulan ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya, partilerin kamuoyunu etkileme, seçmenle doğrudan iletişim kurma ve toplumsal sorunlara çözüm önerileri sunma noktasında güçlü bir araç haline gelmiştir. Bu stratejik kullanımlar, partilerin seçmenle bağlarını güçlendirmelerine ve siyasi süreçlerde daha etkin olmalarına olanak tanımaktadır. Sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanılmasının, parti başarısını doğrudan etkileyen bir faktör olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Kazakistan siyaseti, sosyal medyanın sunduğu fırsatları en verimli şekilde değerlendiren bir politik ortam haline gelmektedir.

Kaynakça

- Norris, P. A. (2000). *Virtuous Circle: Political Communication in Postindustrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Postmes, T. (2002). Collective Action in the Age of the Internet: Mass Communication and Online Mobilization. *Social Science Computer Review*, 20(3).
- Enikolopov, R. (2013). Получено из slon.ru : <http://slon.ru/calendar/event/794575/>
- Vesnic-Alujevic, L. (2012). Political participation and web 2.0 in Europe: A case study of Facebook. . *Public Relations Review*, 38(3).
- We Are Social, & Hootsuite. (2023). *Digital 2023: Kazakhstan*.
- Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu. (2023). *2023 Parliamentary Election Report*.
- amanatpartiasy.kz. (2024). *amanatpartiasy.kz*. Получено из <https://amanatpartiasy.kz/history?lang=kz>
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. Routledge & Kegan Paul.
- Zasursky, Y. (2009). *K mobil'nomu obshchestvu: Utopii i real'nost'*. Moscow: Publishing house of Moscow State University.

Ruben, E., Makarin, A., & Petrova, M. (2020). Social media and protest participation: Evidence from Russia. *Econometrica*.

akzhol.kz. (2 12 2024 г.). Получено из akzhol.kz: <https://akzhol.kz/ru/>

halykpartiyasy.kz. (2 12 2024 г.). Получено из halykpartiyasy.kz: <https://halykpartiyasy.kz/ru>

auyl.kz. (2 12 2024 г.). Получено из auyl.kz: <https://auyl.kz/kz>

osdp.kz. (2 12 2024 г.). Получено из osdp.kz: <https://osdp.kz/ru>

baytaq.kz. (2 12 2024 г.). Получено из baytaq.kz: <https://baytaq.kz/kk/main-kz/>

<https://respublica-partiyasy.kz>. (2 12 2024 г.). Получено из respublica-partiyasy.kz: <https://respublica-partiyasy.kz>

Yüksel, H. (2022). Yeni Medya Alanında Siyasal İletişim Faktörü “Twitter Platformu”. *Troy Academy International Journal of Social Sciences*.

Yücel, Y. (2020). Etkili Politik Katılım Yolu mu, Bireysel Tatmin mi? Change.org Üzerinden Çevrimiçi İmza Kampanyalarına Katılım Davranışlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*.

Akyüz, S., & Akpınar, G. (2023). Politik ve Kişisel Yakınlıkların Sosyal Medyada Yanlış Bilgi ve Yalan Habere Verilen Tepkilere Etkisi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 158-174.

Özkan, M. (2024). Atatürk Üniversitesi Öğrencileri Arasında Sosyal Medya Kullanımının Siyasi Tutumlara Etkisi: Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir Analiz. *Veche*, 12-23.

Çağlak, E., & Pekcan, G. (2022). Youtube as a political agenda monitoring tool: babala tv example. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 275-294.

Çat, A., Koçak, M., & Toprak, Ö. (2021). Field research on the effect of social media addiction level on life satisfaction. *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, 2021(56), 185-202. <https://doi.org/10.47998/ikad.999223>

Tarakçı, I., & Baş, M. (2018). Post-truth medya ve tüketici davranışlarına etkisi: "genç yetişkinler" üzerine keşifsel bir araştırma - post-truth media and its impact on consumer behavior: an exploratory study on "young adults". *Journal of Business Research - Turk*, 1110-1122.

Ceylan, I., & Güler, Y. (2022). Hatay mustafa kemal üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin spor yapma değişkenine göre sosyal medya kullanım amaçları ve bağımliliğinin incelenmesi. *Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 32-42.

Baz, F. (2018). Sosyal medya bağımlılığı: üniversite öğrencileri üzerine çalışma. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*.

İli, B. (2023). Dijital siyaset aracı olarak ‘youtube’: ‘babala tv’ ‘mevzular açık mikrofon’ programına yönelik bir araştırma. . *Etkileşim*, 484-505.

Yıldırım, L., & Eldeniz, L. (2022). Sosyal medya ünlülerinin, takipçi davranışlarına etkisi. *Yeni Medya Dergisi*.

Tosyalı, H. (2021). Dijital çağda siyasal iletişim: algoritmalar ve botlar. *CTC 2021 Proceedings Book*.

Tiryaki, S. (2023). Post-truth ve sosyal medya ilişkisine bibliyometrik bir bakış. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 527-545.

ANALYSING THE FILM “COLD EYES” (GAM-Sİ-JA-DEUL) IN THE CONTEXT OF SURVEILLANCE SOCIETY

GÖZETİM TOPLUMU BAĞLAMINDA “GİZLİ TAKİP” (GAM-Sİ-JA-DEUL) FİLMİNİN ANALİZİ

*Mehmet Yiğit Çekilmez**

DOI: <https://doi.org/10.69999/emedi.1485751>

MAKALE BİLGİLERİ

Araştırma Makalesi
Research Article

Article / Makale:

Send / Gönderim: 28.05.2024

Appraisal / Değerlendirme: 05.06.2024

Accept / Kabul Tarihi: 12.12.2024

Sayfa: 205-223 / Page: 205-223

Anahtar Kelimeler:

Gözetim, Gözetim Toplumu,
Panoptikon, Süper Panoptikon,
Sinema

Key Words:

Surveillance, Surveillance
Society, Panopticon, Super
Panopticon, Cinema

ÖZET

Gözetim olgusu, insanlık tarihi boyunca iktidarların toplum üzerinde sahip olduğu kontrol ve denetim mekanizmasının devamlılığını sağlamak amacıyla sıklıkla kullandığı önemli araçlardan birisidir. Devletlerin tarih sahnesine çıkmaya başladığı süreç içerisinde gözetim, genellikle casusluk faaliyetleri için başvurulan bir yöntem olur. Zaman içerisinde iktidarlar, gözetim olgusunun iktidarın devamlılığı ve toplumsal kontrol konularında önemli bir araç olabileceğini fark ederler. Bunun sonucunda gözetim, iktidarın devamlılığını sağlamanın yanı sıra toplumu kontrol etmek ve denetim altında tutmak amacıyla kullanılan bir araç haline gelir. Zaman içerisinde meydana gelen toplumsal ve teknolojik gelişmeler gözetim toplumunun ortaya çıkmasına neden olur. Bu çalışmada Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminin gözetim toplumu bağlamında analizi gerçekleştirilmiştir. Filmin analizi gerçekleştirilirken içerik analizi yönteminden yararlanılır. Çalışmanın amacı gözetim toplumunun film içerisinde ne şekilde ele alındığının ortaya çıkarılması ve gözetleme eyleminin toplumlar üzerinde yaratmış olduğu etkinin filmdeki bulgular aracılığıyla ortaya koyulmasıdır. Çalışmada Gizli Takip filmin seçilmesinin nedeni yapılan literatür taraması sonucunda bu filmle ilgili bilimsel bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Gerçekleştirilen bu çalışmayla birlikte literatüre özgün bir akademik eser kazandırılması hedeflenir.

ABSTRACT

The phenomenon of surveillance is one of the important tools that governments have frequently used throughout human history to ensure the continuity of the control and supervision mechanism they have over society. During the process in which states began to enter the historical scene, surveillance was generally a method used for espionage activities. Over time, governments realized that the phenomenon of surveillance could be an important tool in the continuity of power and social control. As a result, surveillance became a tool used to control and monitor society as well as to ensure the continuity of power. Social and technological developments that occurred over time led to the emergence of a surveillance society. In this study, the film Secret Surveillance (Gam-si-ja-deul) was analyzed in the context of a surveillance society. The content analysis method was used while analyzing the film. The aim of the study was to reveal how the surveillance society was addressed in the film and to reveal the impact of the act of surveillance on societies through the findings in the film. The reason for choosing the film Secret Surveillance in the study was that no scientific study was found on this film as a result of the literature review. With this study, it is aimed to contribute an original academic work to the literature.

* İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID: 0000-0002-7989-163X, cekilmez94@gmail.com

Giriş

Gözetim olgusu, devletlerin tarih sahnesine çıkmaya başladığı dönemden itibaren iktidarlar tarafından çeşitli amaçlar için kullanılan bir araç olarak varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başarır. Sözü edilen dönem içerisinde genel olarak casusluk faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla yararlanıldığı gözlenen gözetim kavramı, zaman içerisinde iktidarların hem kendi varlıklarının devamının sağlamak hem de toplum üzerinde kontrol ve denetim mekanizması tesis etmek amacıyla kullandıkları bir araç haline dönüşür. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen teknolojik toplumsal ve siyasi gelişmeler sonucunda gözetim olgusu dönüşüm geçirir. Bu dönüşümün gerçekleşmesindeki en önemli etken ise enformasyon teknolojilerinin ortaya çıkmasıdır. Bu teknolojilerle beraber gözetim eyleminin yönü ve biçimi hızlı bir biçimde değişime uğramaya başlar. Gözetim toplumu da meydana gelen bu değişimler sonucunda ortaya çıkar. Jeremy Berthnam'ın panoptikon modelinden esinlenilerek panoptikon toplumu olarak da adlandırılan gözetim toplumunda iktidarlar, toplumu kontrol etmek ve denetim altında tutmak amacıyla toplumdaki her bireyi başta kitle iletişim araçları olmak üzere çeşitli aygıtlar ile gözetime tabi tutar. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme neticesinde gözetim toplumu süperpanoptikon, sinoptikon ve omniptikon gibi türler ortaya çıkar. Bu türlerin hepsi gözetim toplumunu ifade etse de bu türler gözetimin kapsamındaki değişime bağlı olarak isimlendirilir. Günümüzde başta sosyal medya uygulamaları olmak üzere ortaya çıkan yeni medya teknolojileri ile gözetim kavramı, organik yaşamın da ötesine geçerek dijital boyuta taşınır. Gözetim olgusunun kapsamının bu ölçüde genişlemesinin yeni medya ve yapay zekâ teknolojilerinde inanılmaz boyutlara varan gelişim hızıdır. Sözü edilen teknolojilerin gelişim düzeyleri bu hızla artmaya devam ettiği takdirde Dünya'nın küresel bir gözetim alanı haline gelmesi ihtimali oldukça yüksektir.

Bu çalışmada Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminin gözetim toplumu bağlamında analizi gerçekleştirilecektir. Filmin bu bağlamda analizinin gerçekleştirilmesi için içerik analizi yöntemi tercih edilir. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, çalışmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmesi için uygun niteliklere sahip olmasıdır. Çalışmanın amacı ise film içerisinde gözetim olgusuna dair bulguların tespit edilerek, gerçek hayatta var olan gözetim toplumu ile bağlantı kurulması ve bu toplum türünün özelliklerinin yaşam üzerindeki etkilerinin örneklem olarak seçilen Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filmi üzerinden ortaya koyulmasıdır. Örnek olarak bu filmin seçilmesinin nedeni için çalışmanın gerçekleştirilmesi adına gerekli kriterleri karşılaması ve yapılan literatür taraması sonucunda bu film hakkında herhangi bir bilimsel çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Bu çalışmayla birlikte hem Güney Kore sinemasının gözetim toplumuna bakışının yansıtılması hem de literatüre nitelikli bir akademik çalışma kazandırılması hedeflenir.

Gözetim Kavramı

Gözetim, günümüz enformasyon çağında insan yaşamının her alanına yayılmış durumda olan, günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş bir kavramdır. Bu kavram ile ilgili literatürde yer alan birçok tanım mevcuttur. Bu tanımlardan birisinde gözetim, polisiye, güvenlik, istihdam, ticaret, yönetim gibi çok çeşitli alanlara ait kurumlarca, sürekli genişleyen bir kapsam ve yoğunlaşmayla kişisel verilerin elde edilmesi, biriktirilmesi; analiz ve senteze tabi tutulması şeklinde tanımlanır (Çatalbaş,S. & Kaya,B. ,2017 :24). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere gözetim birçok alanda çeşitli amaçlar için kullanılan kontrol ve denetim mekanizmasıdır.

Gözetim olgusu, bir denetleme mekanizması olarak tarihsel açıdan oldukça eskiye dayanır. Eskiden askeri amaçla casusluk şeklinde gerçekleştirilen gözetim, özellikle modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte gözetim pratiklerinin biçimsel olarak değişime uğrar. Gündelik yaşam içerisinde gelişen ağ ve iletişim teknolojileriyle birlikte gözetim daha kolay icra edilen bir eylem haline gelir.

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli şekillerde gerçekleştirilen gözetim enformasyon teknolojileriyle birlikte doruk noktasına ulaşır. Bu nedenle günümüz toplumları gözetim toplumu olarak gözetim toplumları olarak adlandırılır. (Tümürtürkan, 2010:3).Günümüz toplumlarında iktidarlar, bireylere geniş bir özgürlük alanı tanımış gibi görünse de sözü edilen bu alan esasında iktidarın toplumdaki bireyler için yaratmış olduğu bir illüzyondan ibarettir.

Bireyler dünyaya geldikleri andan itibaren hayatlarının her aşamasında sistematik olarak kayıt altına alınarak iletişim ve eylemleri denetlenmeye başlanır. Sözü edilen bu süreç enformasyon gözetimi olarak adlandırılır. Bu nedenle gözetim olgusu, hem toplumsal denetim hem de iktidar ve egemenlik ilişkileriyle doğrudan bağlantılıdır (Dolgun, 2005: 14). Bu açıklanan bilgilerden yola çıkarak, gözetimin gücün korunması ve sürekliliğinin sağlanması için iktidarlar tarafından sık sık kullanılan bir aygıt olduğu sonucuna varılması mümkündür.

Gözetim toplumunun özelliklerinden birisi denetimin içselleştirilerek kendi kendine gözetime dönüşmesidir. Bunun yanında, reddedilemez bir şekilde gözetleme prensibi olarak panoptikon kabul edilir (Çatalbaş,S & Kaya, B, 2017:23). Bu şekilde gözetim toplum tarafından kanıksanarak gözetim normal bir eylemiş gibi toplumdaki bireyler tarafından uygulanabilir. Bunun sonucunda toplumda her bireyin birbirini gözetleme eğiliminde olduğu toplumda paranoyaya sebep olan bir tekinsizlik ortamı yaratılmış olur.

Günümüzde gözetimin sınırları tarihte hiç olmadığı kadar geniş bir alana yayılır. Kamusal alanların yanı sıra özel alanlarda iktidarlar tarafından birer gözetim alanı olarak görülür. Bu durum toplumda var olan bireyler üzerinde birtakım etkilere sebep olur. Enformasyon teknolojileri aracılığıyla iktidarlar tarafından gözetime tabi tutulan bireyler adeta panoptikonda hapsedilmiş mahkûmların yaşadıkları benzer bir

sürece maruz kalırlar. Bahsedilen bu iki gözetim biçimi arasındaki fark ise enformasyon teknolojileri ile yapılan gözetimin mekândan bağımsız olarak toplumun geneline yayılmasıdır. Bu durum bireylerde sürekli gözetlendiğine yönelik düşünceleri de beraberinde getirir. Bireylerde oluşan bu düşünceler, davranışlarında ve eylemlerinde temkinli olmalarına sebep olur. Bu durum toplum içerisinde tek boyutlu davranış biçimini daha baskın hale getirir. Gözetimle birlikte bireyin her anı görünür kılınarak ve bireye ait her türlü bilgi edinilerek, bilgisi edinilen kişiler üzerinde denetim kurulması sağlanır.

Gözetim olgusu ilgili ilk bilimsel ve sistematik çalışmalar sosyal bilimlerin ortaya çıktığı, toplum ve birey kavramlarının önem kazandığı bir dönemde gerçekleştirilmeye başlanır. Birçok düşünür ve bilim adamı bu konu üzerine kuramsal yaklaşımlar üreterek gözetim olgusu ile ilgili kuramsal bir zemin oluşturmayı başarırlar.

Gözetim İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

özetim konusuna, ilk olarak vurgu yapan Karl Marx'a göre gözetim, emek ve sermaye arasındaki mücadelenin bir unsurudur. Köleliğin ortadan kalkması ve kapitalizmin gelişimine paralel olarak, emeğin eski yöntemlerle sürdürülmesi imkânsız hale gelir. Biçimsel olarak özgürleşmiş olan işçilerin düşük maliyetle en yüksek üretimi sağlayacak şekilde çalıştırılabilmeleri için yöneticiler işçileri denetleme gereği duyarlar. İşçileri fabrikalarda ve atölyelerde bir araya getirme fikri, teknik verimliliği en üst düzeye çıkarmanın makinelerin tam kullanımını sağlamanın bir yolu olarak görülür. Oysa Marx'a göre, fabrikaların kullanımı ve işçilerin faaliyetlerinin gözetimi, emeğin disipline edilmesi açısından oldukça önem taşır. Marx bu yaklaşımını Kapital'de gözetimin sermayenin işlevi haline geldiğini ve kapitalist işlev olarak özel nitelikler kazanmış olduğunu ifade eder (Marx,K. 1975 :65 akt; Çatalbaş & Kaya, 2017:25). Marx'ın öne sürmüştüğü bu eleştirel yaklaşımla gözetimin işgücünün en az maliyetle verimli bir şekilde kullanılması adına gerçekleştirdiğini belirtilir. Düşünür bu olguya emek sermaye, işçi ve işveren yönünden ekonomik temelli bir yaklaşım geliştirir.

Max Weber ise rasyonel örgüt modeli olarak gördüğü bürokratik yönetimlerin özelliklerinden birinin ayrıntılı kayıt ve dosyalama olduğunu belirtir. Weber'in verimliliği azamiye çıkarttığını söylediği bu bürokratik sistem, aslında azamiye çıkartılan bir toplumsal denetimdir (Weber,1996: 98). Weber ortaya koyduğu bu anlayışla döneminde hâkim olan bir gözetim türü olan bürokratik gözetimi ön plana çıkarır. Kişilerin bilgileri kayıt altına tutulur, dosyalanır ve arşivlenir. Düşünür verimlilik üzerine inşa edilen sözü edilen gözetim sisteminin esasında toplumsal denetimin sağlanması başvurulmuş bir araçtan ibaret olduğunu savunur

Gözetim ile yapılan kuramsal çalışmalar ile meydana gelen teknolojik, toplumsal ve siyasal gelişmeler, gözetim toplumu kavramının doğmasına neden olur. Gözetim toplumu ortaya çıkmasından günümüze kadar olan süreçte gözetim anlayışında dönüşümler yaşanır ve toplumsal yapılar köklü bir şekilde

değişime uğrar. Gözetim olgusunun toplumsal bir nitelik kazanmasında hiç şüphesiz ki enformasyon teknolojilerindeki gelişmelerin rolü oldukça büyüktür.

Gözetim Toplumu

Toplumsal denetimi sağlamada kullanılan başlıca araçlardan birisi de gözetimdir. Gözetim olgusunun tarihi insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, gözetim toplumu terimi literatüre ancak. Gözetim toplumu kavramını ilk olarak, Gözetim Toplumu: 1984 Tarzı Tekniklerin Tehdidi başlıklı makalesiyle 1985 yılında Gary T. Marx tarafından kullanılır. Sonraki yıllarda gözetim toplumu terimine, David Flaherty'nin Gözetim Toplumunda Mahremiyetin Korunması adlı makalesinde ve Anthony Giddens'in çeşitli yazılarında rastlanır. Görüldüğü üzere gözetim toplumu kavramı enformasyon çağıyla birlikte çeşitli bilimsel ve akademik çalışmalar içerisinde yer almaya başlar. Yeni medya teknolojileri ve sosyal medya uygulamalarındaki gelişmeler ve bu teknolojilerin küresel çapta yayılmasıyla beraber gözetim anlayışında olduğu gibi gözetim toplumunda da köklü değişimler meydana gelir. Bunun sonucunda gözetim toplumunu konu alan çok sayıda akademik çalışma gerçekleştirilmeye başlanır. Sonuç olarak gözetim toplumu her geçen gün kuramsal açıdan daha fazla zenginleşmeye devam eder.

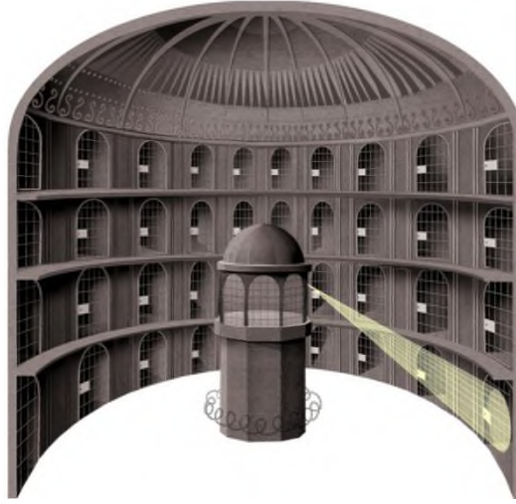
Gözetim toplumu denince akla gelen en önemli kavram ise, toplumsal denetimdir. Toplumsal denetim iktidar tarafından iki şekilde gerçekleştirilir. Bu yöntemlerden ilki toplumsal düzene zarar vereceğine inanılan bireylerin, istenmeyen hareketleri yapmalarını engelleyecek şekilde konuşlandırılmasıdır. Bir diğer yöntem ise bireylerin yapmaları istenilen hareketlere teşvik eden bir konuma yönlendirilmesidir (Bauman,1998:19). Toplumsal denetim her ne kadar toplumun güvenliği ve sürekliliği için gerçekleştirildiği öne sürülse de aslında bu denetim biçimi iktidarın devamlılığının sağlanması yapılmış olan toplumu bu çıkar doğrultusunda dizayn etme hamlesidir.

Gözetim toplumu, tıpkı diğer toplum yapıları gibi dinamik bir yapıya sahip olmasından dolayı başta enformasyon teknolojilerindeki meydana gelen gelişmeler olmak üzere çeşitli nedenlerle zaman içerisinde dönüşüme uğrar. Süper-panoptikon, sinoptikon ve omniptikon gibi yeni türlerin ortaya çıktığı gözetim toplumunda, gözetim biçim, yön ve kapsam bakımından ciddi bir dönüşüme uğrar. Gözetim toplumunun uğradığı dönüşümün boyutlarının anlaşılması adına çalışma içerisinde panoptikon, süper-panoptikon, sinoptikon ve omniptikon kavramlarına kısaca değinilecektir.

Panoptikon, Süper-Panoptikon, Sinoptikon ve Omniptikon Kavramları

Gözetim toplumu meydana gelen teknolojik toplumsal ve siyasi gelişmeler sonucunda dönüşüme uğrar. Bu toplum türünün geçirdiği dönüşüm süreci, panoptikon, sinoptikon ve omniptikon toplum yapılarının ortaya çıkmasına neden olur. Bu kavramlar gözetim olgusunun geçirdiği değişimin kanıtı niteliğindedir. Foucault tarafından literatüre kazandırılan gözetim olgusunun temeli Bentham'ın panoptikon modeline dayanır.1785 yılında Mimar Samuel Bentham, kardeşi Jeremy Bentham ile birlikte bir hapisane

tasarımı yapmaya başlar. Bu mimari çalışmanın düşünsel felsefesinin sahibi Jeremy Bentham olduğu için panoptikon onun ismi ile özdeşleşir. Panoptikon kelimesi pan ve opticon olarak bilinen iki farklı sözcükten türetilir. Pan kelimesi bütün anlamına gelir, opticon ise gözlemlemek anlamına gelir. Tüm bu nedenlerden ötürü Bertham'ın hapisane mimarisi modeli bütünü gözetlemek anlamına gelen panoptikon adını alır (Özdel,2012:23). Panoptikon toplumu bu hapisane modelinin tüm topluma uyarlanmasından ibarettir. İktidar gözetleme kulesinde gözetleyen kişi olarak toplumsal denetimi gerçekleştirir. Bunun sonucunda iktidar kendi çıkarları adına toplumsal kontrolü sağlamış olur.

Resim1:Panoptikon Tasarımı <https://www.nytimes.com/2013/07/21/books/review/the-panopticon-by-jenni-fagan.html> .

Erişim Tarihi:26.01.2024

Hapishanenin temel mantığı görünmeden gözetleme ilkesine dayanır. Hapishane binası gözetleyen iktidarın merkezde olabilmesine ve her şeyi gözetleyebilmesine olanak verecek şekilde yuvarlak bir formda tasarlanır. Bu sebeple mahkûm sürekli izleniyor hissine kapılır ve buna uygun davranışlar sergiler. Gözetleme kulesi mahkûmlar için görünmez bir iktidardır. Görünmeden gözetleme yöntemi sayesinde gözetleme kulesinin içerisinde mahkûmları gözetleyen bir kişi olmasa dahi panoptikonda bulunan mahkûmlar sürekli gözetlendiğini düşünerek kendini otoritenin arzuladığı biçimde kurallara uygun olarak disipline eder.

Foucault'ya göre görünürlük bir tuzaktır. Panoptikon'da mahkûm, gözetlenmesine karşın kendisini gözetleyen kişiyi görme şansına sahip değildir. Bunun yanında gözetleme kulesinde onları gözetleyen bir kişinin olup olmadığı da mahkûmların zihinlerinde şüphe uyandırır. İçinde bulunulan bu durum mahkûmlarda paranoya oluşmasına sebebiyet verir. Panoptikon modeli hapishanede mahkûmlar bir bilginin nesnesidir ancak bir iletişimin öznesi konumunda değildir. Panoptikon'un büyük etkisi de buradan kaynaklanır (Foucault,1992:297). Bu sayede hapishanede çok daha az görevliyle çok daha verimli bir disiplin sistemi oluşturulur.

Foucault bu görünürlüğü içerisindeki hücreleri birer kafes olarak tanımlar ve ona göre ne kadar kafes varsa o kadar da tiyatro sahnesi vardır. Fakat bu oyunda herkes tek başındır ve oynadıkları bireysel oyunlar sürekli görünür durumdadır (Foucault,1992: 295). O zamana dek gerçekleşen kapalı ve karanlık hücre algısının tersyüz edildiğini savunan düşünür bu durumu şu cümlelerle açıklar:

“Görünürlük bir tuzaktır. Hücre içinde olanlar yan hücrede kimin ne yaptığını görememektedir. Buradaki gözetimin esası görünür olma, ama görememektir. Görünmezlik düzenin güvencesidir. Bu sayede nerede gözetim yapılıyorsa orada kuralların dışında hareket edilmeyecektir” (Foucault 1992: 295)

Foucault’ya göre panoptikon, iktidarı otomatikleştirip bireysellikten çıkarır. İktidar ilkesinin otomatik hale gelmesiyle birlikte düzeni sağlamak için güç kullanmaya gerek kalmaz. Bunun yanında denetim mekanizması kişiye bağlı olarak işlemez; çünkü kulede kimin izlediği önemli değildir. Kulede bir izleyenin olduğunun bilinmesi ya da sanılması, sonuç olarak izleyenin olduğu düşüncesi sistemi devam ettirir. Bu sistemi devam ettiren, izleyenin bakışının içselleştirilmesidir. Bunun sonunda herkes kendi kendini gözetleme noktasına varır (Kesim Güven,2007:87-88). Panoptikon toplumunda yaratılan bu durum gözetleme ve gözetlenme durumunu sürekli hale getirir. Herkes kendisini bir denetim mekanizması olarak görmeye başlar. Bunun sonucunda toplum içerisinde paranoya ve tekinsizlik durumu baskın hale gelir.

Panoptikon ilk başta bir hapisane tasarımı olarak ortaya çıktıysa da kapitalizm içerisinde hemen her alanda kitleleri otomatikleştirmek ve yönetebilmek adına kullanılır. Panoptikon sadece cezalandırma amaçlı oluşan bir mimari tasarım olarak değil, pek çok alanda uygulanmak üzere üretilen bir düşünsel sistemdir. Günümüzde hastaneler, okullar, adliyeler, çeşitli devlet daireleri gibi sayısız mimari tasarımda kullanılmasının yanı sıra panoptikon araçları çeşitlendirilerek, gözetim olgusunun yaşamın her alanına yayılması sağlanır. Güvenlik kameraları, kredi kartlarının arkasındaki manyetik bantlar ve siber uzay bu çeşitlilikten sadece bir kaçıdır (Kesim Güven ,2007:90). Bir hapisane modelinin uyarlanması sonucunda ortaya çıkan panoptikon modeli, teknolojik, toplumsal ve kültürel gelişmeler sonucunda dönüşüme uğrar. Bu dönüşüm, dijital teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte dijital boyuta da taşınır.

Foucault, bu sistemin artık hayatın diğer alanlarında da uygulanabildiğini, hatta insanları farklı kategorilere ayırmak için kullanılabileceğini savunarak panoptisizm kavramını geliştirmiştir (Kesim Güven, 2007: 92). Panoptisizm kavramı ile birlikte panoptikon modeli ve gözetim biçiminin geçirdiği dönüşüm kavramsal bir zemine oturtulmuş olur.

Süper- Panoptikon kavramı teknolojik gelişmeler ve gözetim olgusunun yaşamın her alanında etkin olmasından dolayı panoptikon kavramı yeterli kapsayıcılığı gösteremeyeceğini fark eden Mark Poster tarafından bulunur. Poster’a göre bu sanal dünyada bedenler şebekelere, veri tabanlarına, enformasyon

koridorlarına tespih tanesi gibi dizilir. Böylelikle bedenler adeta enformatik olarak ipe geçirilir. Tüm bu enformasyon depolayan sistemler sayesinde artık gözlenmekten kaçabilecek ya da etrafında bir direniş oluşturabilecek bir alan kalmamıştır. Çünkü her kredi kartı kullanımı ve her satın alma eylemiyle verilen verilerle bireyler, süper-panoptikonu oluşturur. Süper-panoptikon, panoptikon modelinden tek bir fark ile ayrılır. Sözü edilen bu fark ise depoya veri sağlayan gözetim altındaki kişinin gözetimde birinci ve gönüllü bir unsur haline gelmesidir (Bauman,2021:55). Gözetlenme konusunda bireylerin gönüllülük esasına dayalı anlayışı sonucunda bu kişiler verilerini, kendi rızalarıyla başkaları tarafından elde edilmesinde rol oynarlar.

Süper-panoptikon toplumunda hem az sayıdaki kişi çoğunluğu izler hem de çoğunluk azı izler. Örneğin interneti kullanan bir kişi sitelerden mal veya hizmet satın alabilir. Bu durumda ekonomik iktidar alışverişi yapan kişinin tercihlerini izler, onu tanımlar, sınıflandırır ve değerlendirir. Diğer yandan gözetlenen kişi başka insanları sosyal medyada gözetim altında tutabilir. Buna karşılık kendisi ile ilgili içerikleri diğer kullanıcılarla paylaşır. Tüm bu süreç sonunda bir paylaşım ağı gelişir. Herkes birbirini görür, izler, okur, iştir. Üstelik cep telefonları gibi taşınabilir yeni medyalar sayesinde anlık paylaşım yapabilme imkânı bulunur, göstermek ve görülmek temel bir davranış haline gelir (Öztürk, 2013: 140). Dijitalleşmenin sonucunda ortaya çıkan yeni medya araçları ve dijital medya ortamları, bireylerin statü elde etme ve gözetlenme ihtiyacı duyarak mahremiyetini kaybettiği bir alan haline gelir. Bireylerin bu durumlarından yararlanan çok uluslu şirketler bireylerin verileri üzerinde sistematik gözetim gerçekleştirir. Gözetim sonucunda elde edilen veriler ise bu şirketler tarafından çıkarları doğrultusunda kullanılır. Böylece sözü edilen şirketler elde edilmesi oldukça maliyetli olan veriyi bireylerden gönüllü olarak ücretsiz bir şekilde sahip olurlar.

Sinoptikon kavramı ise çok olanın az gözetime tabi tutmasına dayalı bu model genellikle televizyon yayıncılığında görülen bir denetim mekanizmasıdır. Bu kavram ilk kez 1997’de Norveçli sosyolog Thomas Mathiesen tarafından kullanılır. Bu gözetim sürecinde televizyon karşısındaki bireyler oturdukları yerden mekân değişikliği sağlanmadan onların siber uzaya çekilmesi sağlanır. Bu koşullarda ekrandaki insanların hayatları üzerinde gözetim sürecine tabi tutulmuş olur. (Toktaş,2012:53). Bu gözetim türü ile verilebilecek en etkili örnek ise Jim Carrey’nin başrolünde olduğu Truman Show filmidir. Bu filmde televizyon karşısında insanlar bir bebeğin doğumundan yetişkin olma sürecini gözetleme şansına sahiptir. Bu şekilde çoğunluk, bir kişinin hayatını canlı yayında gözetleme olur. Gözetlenen kişi ise gözetlendiğini uzun zaman farkına varmaz. Sinoptikon modelinde ayrıca baskı sözü konusu değildir. İzleyiciler gözetleme yapmaları için yönlendirmeye tabi tutulur (Çakır,2014: 396- 397). Bu bilgilerden yola çıkılarak bu toplum modelinde baskı yapılmayan, manipülasyon ve kışkırtmalarla televizyonda başındaki kişiyi gözetime yönlendiren bir yapıya sahip olduğu sonucuna varmak mümkündür

Omnitikon modeli ise Sinoptikon'dan daha geniş kapsama sahip küresel çaplı bir modeldir. Bu kavram ilk kez 2004 yılında Jeffrey Rosen'ın Çıplak Kalabalık isimli kitabında yer alır. Bu gözetim toplumu biçimi, sinoptikon modelinden farklı olarak herkesin, herkesi, her anda, her yerde gözetlediği bir yapıya sahiptir. Böyle küresel boyutta gözetlemenin mümkün hale gelmesi internetin bulunmasıyla mümkün olur. İnternetin yanında yeni medyanın alt dallarından birisi olan sosyal medya platformları, küresel gözetimi oldukça kolay hale getirir. Omnitikon modelinde de gönüllülük esastır. Bu modelde gözetim herkes birbirini gözetleyebileceği siber bir ortamda gerçekleşir. Kullanıcılar bu sanal ortamda diğer kullanıcıların dijital ortamdaki içeriklerine erişmek ve çeşitli yollarla etkileşimde bulunmak suretiyle gözetim işlemini icra ederler. Bu durum gözetimde dijital ortamların daha baskın hale geldiğinin ve gözetim yöntemlerinde bir artış yaşandığının kanıtı niteliğindedir.

Gözetim toplumunun geçirmiş olduğu dönüşümü şu şekilde özetlemek mümkündür: İktidarın denetleyiciliğinin yerel düzeyde kaldığı panoptikon ve süper- panoptikon toplumundan, daha küresel bir denetleme ve gözetleme kültürüne geçmeyi ifade eden, çoğunluğun azınlığı gözetime tabi tuttuğu sinoptikon toplumuna, Sinoptikon toplumundan, gelişen teknoloji ile birlikte, herkesin herkesi gözetleme imkânına sahip olduğu omnitikon toplum yapısına geçiş yapılır (Okmeydan,2017:61). Gözetim olgusunun tarihsel süreçte uğradığı dönüşümün aşamaları bu şekildedir. Bu dönüşüm sürecindeki en etkili parametre ise yaşanan teknolojik gelişmelerdir. Günümüzde dijitalleşme ile enformasyon ve yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmeler, gözetimin yaşamın her alanına yayılmasını sağlamış durumdadır. Teknolojide meydana gelen gelişmelerin bu hızda gerçekleşmeye devam etmesi durumunda Dünya'nın küresel bir gözetim alanı haline gelme olasılığı oldukça yüksektir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gözetim olgusu teknoloji ve toplum kavramları ile ilişki içerisinde olduğundan doğal olarak sinema içerisinde kendine yer bulur. Günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen gözetim, filmlerde sıklıkla ele alınan bir konudur. Bu araştırmanın amacı Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminin içerisinde yer alan gözetim toplumuna dair bulguların yapılacak analiz sonunda ortaya çıkarmak ve bu bulgular ışığında gözetimin toplumdaki yaşama etkisinin çalışmada yer verilen filmin üzerinden ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminin bu çalışma için seçilmesinin nedeni çalışma için gerekli kriterlere sahip olması bir de literatür taraması sonucu bu film üzerinde gerçekleştiren herhangi bir bilimsel çalışmaya rastlanmaması bu filmin örneklem olarak belirlenmesinde etkili olur. Bunun yanında Güney Kore sinemasında gözetim toplumu ile ilgili bakış açısının saptanması gerçekleştiren bu çalışmanın önemini daha da arttırır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılır. Bu yönteminin tercih edilmesi araştırmanın konusu ile doğrudan ilişkilidir. Araştırma Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminde yer alan gözetim toplumuyla ilgili bulguların açığa çıkarılmasıyla ilgili olduğundan, bu bulguların açığa çıkarılması adına içerik analizi tercih edilir. Bu metodoloji türü röportajlardan, haberlere, televizyon ve radyo programlarından filmlere, tüm iletişim biçimlerinde kullanılabilir. Bu çerçeveden yaklaşıldığında içerik analizi ele alınan öznenin salt görünen içeriğini değil, görünenin ardındaki içeriği de inceleme konusu yapar. Bu araştırma yönteminde metnin tema ve içeriği birincil okumayla, bağlam dokusu ise ikincil okumayla irdelenir ve analizi bu doğrultuda gerçekleştirilir (Marriying,2000:2). İçerik analizi ile gözetim ile ilgili sahnelerin tespitinin yapılması sonrasında bu sahnelerin gözetim toplumu ile olan ilişkisi ortaya koyulacaktır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırmanın merkezini Cho Ui-seok'un yönetmenliğini üstlendiği Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) oluşturur. Yönetmenin diğer filmleri çalışma açısından uygun niteliklere sahip olmadığından çalışmanın dışında tutulur. Çalışmanın kapsamı Gizli Takip(Gam-si-ja-deul) ile sınırlı tutulur. Filmin analizi sırasında gözetim toplumuna dair bulguların var olduğu düşünülen sahnelerin üzerinde durulması planlanır.

Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırma evrenini Cho Ui-seok adlı yönetmenin dört uzun metrajlı filmi oluşturur. Bu filmlerin isimleri sırasıyla Ildan dwieo (Verileri Açtıktan Sonra), Joyong-han saesang (Sessiz Düşünceler), Gam-si-ja-deul (Gizli Takip) ve Ma-seu-teo (Usta) dır. Bu filmler içerisinden yapılan ön araştırma neticesinde sadece Gizli Takip filminin çalışmanın gereklerine uyduğu görülür. Bu nedenle çalışmada örneklem olarak sadece Gizli Takip filmi yer alır.

Araştırmanın Soruları

Araştırma, evrenine dâhil edilen Gizli Takip filmi üzerinden gözetim olgusunun toplumsal yaşam üzerinde ne tür etkileri olduğu araştırılır. Bu bağlamda araştırma aşağıdaki sorulara cevap arar.

- Filmde yer alan gözetim olgusuna ait bulgular nelerdir?
- Gözetim olgusuna ait bulgular film içerisinde ne şekilde yansıtılır?
- Film içerisinde yer alan gözetime dair bulguların gerçek hayattaki yansımaları nelerdir?

Araştırma Verilerinin Toplanması

Bu araştırma için veri toplanması adına ilk olarak gözetim olgusu üzerine sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilir. Sonrasında örneklem olarak belirlenen filmin gözetim olgusu bağlamında analizi yapılır. Bu analiz gerçekleştirilirken birisi ön izleme birisi de asıl izleme olmak film iki kez izlenir. Filmin

izlenmesi esnasında gözetim toplumunu yansıtan sahnelerin süreleri not edilerek araştırmanın veri toplama süreci tamamlanır.

Araştırma Verilerinin Analizi

Film den izleme aşaması sonrası seçilen sahnelerin ilk olarak betimsel analizi yapılır. Böylece sahne içerisinde nelerin yer aldığı ve ne tür olayların gerçekleştiği saptanmış olur. Sonrasında seçilen sahneler gözetim toplumu bağlamında analiz edilir. Yapılan analiz sonucu elde edilen bulgular gerçek yaşamla ilişkilendirilerek gözetimin günümüz toplumlarındaki konumunu ve bu olgunun toplumsal yaşamda yarattığı etki ortaya çıkarılmış olur.

Araştırma Bulguları

Araştırma doğrultusunda yapılan literatür taraması ve araştırma evreninden örneklem olarak seçilen film den elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla maddeler halinde verilmiştir.

- Kamusal alanlarda kameralarla gözetimin yapıldığı tespit edilir. Metro, sokak kısacası filmde kamera ile donatılan her alan güvenlik kaygısıyla yerleştirilmiş olsa da bir toplumsal kontrol mekanizması olarak film içerisinde yer aldığı gibi günlük hayatta da iktidarlar için vazgeçilmez gözetim araçlarından birisidir. Film içerisinde bireyler sürekli kamera görüntülerinde yer almaları şeklinde izleyiciye sunulur. Ayrıca görüntülerde yer alan tarih ve saatler, gözetimin sadece fiziksel olarak değil zamansal bağlamda da gerçekleştirildiğini ortaya koyar. Film aracılığı ile ortaya koyulan bu durum özgür olduğunu düşünen bireylerin aslında monitörlere hapis bir şekilde yaşadıklarının göstergesidir.
- Kameranın var olmadığı ya da görüntü alamadığı yerlerde filmdeki antagonist karakterler toplumsal huzuru bozan ve toplum tarafından suç olarak kabul edilen eylemleri gerçekleştirmeyi başarır. Kamera bu anlamda iktidar için varlığını sürdürmesi ve toplumsal kontrolü sağlaması için vazgeçilmez bir aygıttır. Kameralar bir anlamda iktidarın varlığını toplumdaki bireylere hissettirir. Kameraların olmadığı bir yerde iktidar kör hale gelir toplumsal kontrolü ve denetimi gerçekleştiremez duruma gelir.
- Panoptikon toplumunun temsili film içerisinde yer alır. Filmin kötü karakteri gökdelenin tepesinden aşağıda insanları gerek çıplak gözle gerekse dürbünle gözetler. Bu sahneler bir anlamda panoptikon toplum modelini temsil eder. Yüksek bir yerden insanla gözetlenmesine karşın insanlar gözetlendiklerinin farkında değildir.
- Film içerisinde dinleme şeklinde bir gözetim gerçekleştirilir. Banka soygunu sahnesinde baş kötü karakter polis telsizini gizli bir şekilde dinler. Bu şekilde hem polislerin durumu hakkında veri

elde eder. Hem de polisleri kontrol altına tutmuş olur. Gözetim toplumunda dinleme eylemi gerek bilgi almak gerekse tecimsel kaygı ile gerçekleştirilir

- Gözetim toplumunda kameralar aracılığıyla elde edilen veriler bireylerin haberi olmaksızın depolanıp, saklanabilir. Filmde yer alan bir sahnede hırsızların hard diskleri çaldıkları gözlenir. Bu eylemin sebebi kameralar tarafından görüntülenen hırsızlar dijital iz bıraktıklarının bilincinde olmalarıdır. Hard diskleri giderken yanlarında götürmelerinden arkalarında hiçbir iz bırakmamak istedikleri anlaşılır. Gerçek yaşamda ise durum çok ayrı bir boyuttadır. Başta kamusal alanda olmak üzere kameralar her yerde insanların görüntülerini kaydeder ve depolar. İnsanlar ise güvenlik kameralarının varlığından güvenlik hissi sağlamasından dolayı oldukça mutludurlar. Günümüz toplumundaki bireyler açısından düşünüldüğünde insanlar gözetimi içselleştirilmiş durumdadır
- Filmi içerisinde fiziksel gözetim gerçekleştirilir. Filmin ana teması izleme ve takip üzerinedir. İfade edilen bulgunun filmin genelinde defalarca yer verildiği, yapılan analiz sonucunda ortaya çıkarılır. Sürekli bir fiziksel gözetim ve takip hali sürekli gözetleme ihtiyacı hatta bunu paranoya haline getiren toplum yapısını yansıtır.
- Filmin intro sahnesi gözetim toplumunun bir temsilini sunar. Çok sayıda monitör bir araya gelerek dünya şeklini anımsatan bir şekil ortaya çıkarırlar. Bu sahne dünyada herkesin gözetlendiği mesajını içerisinde barındırır. Günümüz teknoloji çağında küresel gözetim gerçekleştirilir. Dünya’da var olan her bir birey sözü edilen gözetim ağının bir parçası konumundadır.
- Takip İzleme Merkezi’ndeki süper panoptikon toplumundaki iktidarı temsil eder. Sözü edilen yerde birçok kamera izleme monitörü mevcuttur. Toplumsal denetimin ve kontrolü sağlanması amacıyla tüm ülkenin için kameralarla gözlendiği filmde, bu işlemi gerçekleştiren kurumun gözetleme kulesiyle, kurum içerisinde gözetimi gerçekleştiren kişilerin de gözetleme kulesinin ardındaki iktidarla ilişkilendirmek mümkündür. Güvenlik ve toplumsal huzur temelinde gerçekleştirilen gözetimde aranan kişiler dışında toplumdaki diğer bireyler de gözlenir. Gözlendiklerinden habersiz olan bireyler görüntüleriyle kameraya dijital izlerini bırakırlar. Takip İzleme Merkezi’nde olduğu gibi sokaklar başta olmak üzere her yer güvenlik ve toplumsal huzur kavramları öne sürülerek gözlenir. Ancak esas yapılan toplumun denetlenmesinin gerçekleşmesidir. Filmin içerisinde sözü edilen bu kurumda toplumsal denetimi gerçekleştiren bu yapıların temsili niteliğindedir.
- Film içerisinde şüpheli kişiyi tespit etmek amacıyla vücut tanıma sistemi kullanıldığı gözlenir. Kişinin kamerada yer alan görüntüsüne göre analizi gerçekleştirip eşleştirme yapan bu sistem

teknolojik gelişmelerin gözetimin günümüzde geldiği boyutun kanıtı niteliğindedir. Bu sistemin başka bir yönü de kamerada görünen kişi ile ilgili olan verilerin ilgili kişinin rızası olmadan elde etmeyi olanaklı kılmasıdır. Günümüzde yaşanan kişisel bilgilerin veri tabanlarında kişinin rızası olup olmadığı fark etmeksizin saklanması film içerisinde yer alan sahne ile ilişkilendirebilir. Dijitalleşmenin sonucunda ortaya çıkan yeni medya teknolojilerinin alt dallarından birisi olan sosyal medya platformları kişisel verileri çeşitli yöntemlerle elde edip, depolayıp ticari amaç başta olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanırlar. Bu bakımdan dijitalleşmenin var olduğu yerde kişisel verilerin gizliliği ve güvenliği garanti altında değildir.

- Filmde kişilerin takibi ve konumlarının bulunması amacıyla GPS sinyalleri aracılığıyla dijital gözetim gerçekleştirilir. Takip İzleme Merkezi film içerisinde şüpheliler dışında kendi adamlarını da adım adım izler. Filmde yer alan bu sahnelerle anlatılmak istenen, günümüz teknoloji çağında herkesin gözetlenmesinin mümkün olduğu ve insanların bu gözetim ağından saklanacak yer olmadığı sorunsalıdır. Her ne kadar yararlı yönleri olsa da GPS aynı zamanda en çok yararlanılan gözetim araçlarından birisi durumundadır.
- Gözetim toplumunda bireylerde sürekli bir gözetleme ihtiyacı hâkimdir. Filmde gece vakti meydana gelen soygunda gökdelenin tepesinde bulunan soygunun basındaki kişi etrafı gece görüşlü dürbünle gözetlerken bir binadan kendisinin fotoğrafının çekildiğini fark eder. Bu sahne tamamen günümüz toplumlarında görülen gözetim kültürüyle yakından ilişkilidir. Bu kültür oluşumu teknolojide meydana gelen dijitalleşmenin bir sonucudur. Mikro bağlamda ve yerel düzeyde gözetim önceden var olan bir kavramdır. Dijitalleşme süreci ve yeni medya teknolojilerinin dünyada yaygınlık kazanması, dijital bir gözetim kültürü oluşmasına neden olur. Özetlenecek olursa dünya herkesin herkesi gözetleyebileceği bir yer haline gelir.
- Filmde asansörün düğmesinden parmak izi örneği alınan bir sahne vardır. Parmak izi özellikle suçluların bulunmasında etkili bir kanıttır. Bununla birlikte bireylerin parmak izleri veri bankalarına kaydedilir. Günümüzde kimlik kartı başta olmak üzere çeşitli alanlarda vatandaşların parmak izleri alınarak dijital ortamlara aktarılır. Tüm bu işlemler sonunda parmak izi kimliği kişiden bağımsız bir hale gelir. Film içerisinde şüphelinin tespiti için sistemde karşılaştırmak için alınan parmak izi örneği günümüzde dijital gözetimin gerçekleştirilmesi için başvuru yollarından birisidir.
- Gözetim için gizli kamera kullanılır. Gizli kamera genel olarak suçluların takip altına alınması için kullanılan bir yöntemdir. Suçlu olduğu düşünülen kişi bir anlamda gözetim altında tutulur. Gözetim toplumu bakımdan filmdeki bu sahneler irdelendiğinde kamera ile gözetimin boyutu daha da genişler. Kameralar açık bir şekilde kamusal alanlara hatta mahrem alan diye

sınıflandıran yerlere girerek gözetim amacıyla kullanılır. İnsanlar kameraları görmelerine rağmen güvende olma algısı oluşturmalarından dolayı gözetlenme hissine kapılmazlar. İnsanların bu güvende olma hissini rahatlığına karşın güvenlik kameraları iktidarın toplumu gözetim altına alarak toplumsal denetim ve kontrolü sağladığı bir aygıt olarak işlevini yerine getirir.

- Cep telefonu sinyalleri aracılığıyla gözetim gerçekleştirilir. Filmde soygunun başındaki kişinin yakalanması adına cep telefon sinyalleri yoluyla takip edildiğini işaret eden sahneler tespiti edilir. Gözetim toplumu içerisinde cep telefonu aracılığıyla yapılan gözetim ise filmde gerçekleştirilmiş olan gözetimden daha kapsamlıdır. Gözetim toplumda cep telefonu sinyallerinden konum belirleme dışında başka amaçlar içinde kullanılır. Bunlar arasında ticari kullanım amacı ön plana çıkar. İnsanların konuşmaları, mesajları ve sosyal medya üzerindeki eylemlere dair verileri çok uluslu şirketler kayıt altına alır, depolar ve ticari amaçla diğer şirketlere satar. Böylelikle verileri elde eden şirketler veri madenciliği yoluyla bilgileri işledikten sonra reklam stratejilerini bu verilerden yola çıkarak oluşturmaya öncelik verir. Örnek olarak sosyal medya platformları kişilere özel olarak elde edilen verilere dayalı şekilde kullanıcıların karşısına çıkarılır. Cep telefonlarının dijitalleşmesi bir anlamda bu tür telefonlara sahip olan tüm bireyleri birer gönüllü veri sağlayıcı konumuna getirir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gözetim olgusu, teknolojik gelişmelerin büyük bir hızla gerçekleştiği günümüzün dijitalleşen dünyasında yaşamın her alanına yayılmış durumdadır. Tarihsel süreç boyunca çeşitli amaçlar için kullanılan gözetim, yaşanan teknolojik ve toplumsal gelişmeler neticesinde dönüşüme uğrayarak daha karmaşık bir olgu haline gelir. Günümüzde ise gözetim, herkesin birbirini gözetleyebileceği, gözetlenen gözetleyene dönüştüğü küresel ölçekte bir yapı halini alır. Bu çalışma Gizli Takip adlı filmdeki gözetim toplumu ile ilgili olan bulguların ortaya çıkarılarak, bu bulguların film içerisinde ne şekilde yansıtıldığının çözümlenmesi sonucu elde edilen verilerin gerçek yaşamda var olan gözetim toplumuyla olan bağlantısını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilir. Çalışmanın gerçekleştirilmesi adına ilk olarak gözetim olgusu üzerine sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilir. Böylece çalışma için gerekli olan kuramsal zemin oluşturma aşaması tamamlanmış olur.

Kuramsal zeminin oluşturulması bakımından ilk olarak gözetim olgusu kuramsal bir çerçeve içerisinde ele alınır. Gözetimin ortaya çıktığı ilk zaman diliminden itibaren yaşadığı dönüşüm ve bu olgunun özellikleri hakkında bilgiler verilir. Sonrasında gözetim ile ilgili verilmiş olan bu genel bilgilerden sonra bu olgu ile ilgili çeşitli kuramsal yaklaşımlara yer verilir. Bu kuramsal yaklaşımlarda Marx gözetimi emek, işçi, işveren ve üretim kavramları üzerine temellendirilirken, Weber ise gözetim olgusunu

iktidarın toplumsal denetim mekanizması olarak bürokrasi ile ilişkilendirir. Foucault ise Bertham'ın panoptikon hapishane modelini toplum üzerinde uygulayarak gözetim toplumu kavramını ortaya atar. Düşünür bu modelin iktidarı otomatikleşmiş bir yapı haline getirdiğini savunur. Foucault'a göre burada önemli olan noktanın gözetlenmekten çok gözetlenme hissini bireylere aşılması ve sürekli gözetlenme üzerine bir algı yaratılmasıdır. Düşünür bu yolla iktidarın varlığını koruyup, sürekliliğini sağlayacağını aynı zamanda toplumsal denetim mekanizması yoluyla toplumsal kontrolü elinde tutacağını savunur.

Panoptikon toplumu ile ilgili özellikler ele alındıktan sonra sırasıyla süperpanoptikon, sinoptikon ve omniptikon kavramları ele alınır. Aslında bu kavramların her biri panoptikon toplumunu ifade ettiği görülür. Bu kavramları panoptikon modelinden ayıran nokta ise teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler neticesinde gözetim toplumu dönüşüme uğrar. Panoptikon toplumu geçirdiği dönüşümler neticesinde yukarıda yer alan bu üç kavramla kategorize edilir. Süper- Panoptikon, panoptikon toplumunun daha geniş versiyonudur. Bu modelle birlikte gözetim olgusu dijital boyuta taşınır. Güvenlik kameraları, bankacılık sistemleri bu toplum modelinde uygulanan gözetim aygıtlarına örnek olarak verilir. Sinoptikon ise çoğun azı gözetlediği bir toplum modelidir. Bu modelde yer alan gözetleme türünde ise bireylerin mekân değiştirmeden siber uzaya çekilerek televizyonda yer alan kişilerin hayatını gözetlemesi sağlanır. Gönüllülük esasına dayalı bu gözetleme biçimi daha çok bireylerin yönlendirilmesiyle gerçekleştirilir. Omniptikon toplumunda ise herkesin herkesi, her an gözetleyebileceği bir ortam oluşur. Yeni medya teknolojilerinin bu toplum modelinin oluşmasında etkisi oldukça fazladır. Omniptikon ile birlikte herkes herkesi gözetleyebilme imkânına sahip olduğundan dolayı bir anlamda gözetim küresel boyuta taşınır. Böylece iktidar, toplumsal denetim ve kontrolü sağlayan etkinliğini yitirmiş olur Yaşanılan bu dönemin en büyük gücü olan bilgi ve bilgiye erişim gücü çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilir. Verileri elde eden ve bu verileri tecimsel amaçlı kullanan bu şirketler iktidarların denetim ve kontrol güçlerini kırmaya başarırlar. Ayrıca yaygınlaşan teknolojik araçlar vasıtasıyla gözetim herkes tarafından normalleştirilmiş durumdadır. Teknolojinin gelişmelerin çok hızlı bu dönemde buna paralel olarak gözetimin gerçekleştirilme imkânının küresel boyutları için tedirgin edicidir. Gelecek dönemlerde gözetim imkânının sınırlarının ne olacağı konusu tahmin edilemeyecek kadar muğlaktır.

Çalışmanın kuramsal zemininin oluşturulmasından sonra bir araştırma modeli oluşturulur. Araştırmanın amacı ve önemi ifade edildikten sonra araştırmanın yöntemi belirtilmesinden sonra bu yöntem hakkında bilgi verilir. Gözetim toplumuyla ilgili bulguların açığa çıkarılıp bu bulguların filmdeki gözetim toplumunun temsil ediliş yönü ve gerçek hayattaki toplumsal yaşama etkileri bağlamında ele almayı amaçlayan bu çalışma literatüre özgün bir bilimsel çalışma kazandırılması açısından önem taşır. Gerçekleştirilen bu araştırma için metodoloji olarak içerik analizi tercih edilir. Çeşitli medya içerik

türlerinin analizinde kullanılan bu nitel yöntem görünenin ardındaki görünmeyeni ortaya çıkarılmasını sağlar. Sonrasında araştırma evreni ve bu çalışma için seçilen örneklem belirtilir. Araştırma evreni olarak Cho Ui-seok adlı yönetmenin uzun metraj filmleri belirlenir. Çalışma için belirlenen araştırma evreninden sadece Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filmi örneklem olarak seçilir. Bunun nedeni örneklem olarak seçilen filmin çalışmanın nitelikli bir şekilde sürdürülmesi adına gerekli verilere sahip olmasından ileri gelir. Araştırmanın verilerin toplanma ve analiz süreçlerinden bahsedildikten sonra filmin analizi sonucu elde edilen bulgular maddeler halinde listelenir. Elde edilen bulgularda film içerisinde çeşitli aygıtlarla gözetim yapıldığı saptanır. Bu aygıtların arasında kamera, cep telefonu sinyalleri GPS teknolojisi vardır. Genel olarak bakıldığında film içerisinde panoptikon ve süper panoptikon gözetim toplum modelleri olarak ön plana çıktığı görülür. Panoptikon modelinin temsili soygun liderinin gökdelenden aşağı gözlemesiyle yansıtılır. Filmdeki süper-panoptikon modelinin temsili güvenlik kameralarının yanında vücut tanıma sistemleriyle sağlandığı gözlenir. Kamerada yer alan insanların görüntülerini yapay zekâ aracılığıyla analizi gerçekleştirilerek tahmini bir insan profili çıkaran bu sistem, kişilerin fiziksel görüntüleriyle ilgili dataları onların haberi olmadan dijital ortama aktarılıp analizini gerçekleştirilmesi süper- panoptikon toplumundaki gözetimin boyutlarını ortaya çıkarır. Film süresince hâkim olan kameranın gözetim gücünün bazı sahnelerde bir anlığına da olsa yitirdiği gözlenir. Bu sahnelerde genel olarak toplumsal normları ve huzuru sekteye uğrayan eylemler gerçekleştirilir. Filmin vermek istediği iktidarın toplumsal kontrol ve denetim gücünün toplum üzerinde gözetimi gerçekleştirebildiği sürece var olmasının mümkün olduğudur. Günümüzdeki omniptikon toplumuyla birlikte iktidar, internet ve yeni medya teknolojilerinin hayata girmesiyle gözetim gücünü kaybeder. İçinde bulunulan enformasyon çağında gözetim gücü çok uluslu şirketlerin eline geçmiş durumdadır. Bu şirketler başta sosyal medya platformları olmak üzere kişilerin sözü edilen dijital ortamlardaki verilerini ve bu ortam üzerinden yapmış oldukları hareketlerinin gözetimini gerçekleştirip elde ettikten sonra bu verileri depolayıp saklarlar. Saklanan bu veriler çok uluslu şirketler tarafından tecimsel fayda ön planda tutularak başka şirketlere satılır. Bireylerin gerek bu platformların sunmuş olduğu sözleşmeler için yeterli dikkati sağlayamamaları gerekse bu platformların kullanıcılar üzerinde verilerinin gizliliği ve güvenliği konusundaki yaratmış oldukları algı, bu şirketlerin elde ettikleri kişisel verilerde artış yaşanmasına neden olur. Çok uluslu şirketler, kullanıcıları sadece ham veri olarak görmelerinden dolayı yapmış oldukları gözetimin etik dışı olduğunu göz ardı ederler. Çok uluslu şirketlerin yapmış olduğu dijital gözetim ve veri gözetiminin etikliğine dair tartışmalar günümüzde de sürdürülmeye devam eder. Gerçekleştirilen çalışma sonucunda Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filminde yaratılan evrenin gözetim toplumunun mikrokosmosu olduğu sonucuna varılır. Film içerisinde gözetim toplumuyla ilgili olarak panoptikon ve süper- panoptikon toplumunun özelliklerine yer verildiği saptanır. İlk bakışta aksiyon ve suç filmlerinin kodlarını barındıran filmde gözetim olay örgüsünün ilerlemesi ve en sonunda

soyguncuların cezalandırılması için gerekli bir aygıt olarak görülebilir. Ancak filmde görünen durumdan çok daha fazla veri vardır. Gizli Takip (Gam-si-ja-deul) filmi sürekli kameralara yer vererek gözetimi bir anlamda olumlar. Buna karşın güvenlik kameraları suçluların tespit etme amacıyla kullanılsa da kameranın görüntülerinde başka bir insanlarda yer alır. Ana teması suçluyu takip sonucu yakalamak olan bu filmde film evreninin içerisinde yer alan herkes gözetimin bir parçası haline gelir.

Bu çalışmada elde edilen bir başka sonuç ise Güney Kore'nin gözetim toplumuna bakışı ile ilgilidir. Çalışma için bu filmin seçilmesinin nedenlerinden birisi de sözü edilen ülkenin gözetim toplumu ile ilgili bakış açısının ortaya çıkmasını sağlar. Çalışmada Güney Kore sinemasından bir filme yer verilmesi de ülkenin sahip olduğu teknoloji kültürüdür. Güney Kore teknolojik gelişim konusunda inanılmaz boyutlarda bir hıza sahiptir. Bu durum ülkede çok güçlü bir teknoloji kültürünün doğmasına neden olur. Teknolojinin bu kadar etkin bir şekilde varlığını sürdürdüğü ülkede gözetimin boyutu da doğal olarak daha büyük olacaktır. Ülkede teknolojinin ileri düzeyi hemen her alanda dijitalleşmeye gidildiğinden rahatlıkla anlaşılabilir. Güney Kore'nin sahip olduğu yüksek teknoloji kültürü bir anlamda toplumu teknolojinin kontrolü altına girmesine neden olur. Bu durum Güney Kore toplumunda yer alan her bir bireyin zihninde günlük yaşam içerisinde yer alan hiçbir teknolojinin zararlı olamayacağı yönünde bir algı oluşmasına neden olur. Güney Kore'nin gözetim toplumuna olan bakış açısı net bir şekilde aktarılır. Filmde genel olarak güvenlik kameraları üzerinden aktarılan bu anlayış güvende olma isteğiyle ilgilidir. Her yerde gözetleyen varlığını hissettiren güvenlik kameraları, film boyunca suçluların yakalanması için yararlanılan bir araç olur. Kameranın olmadığı ya da otoparktaki bir arabanın patlama sahnesinde olduğu gibi kameranın görüntü almada problem yaşadığı anda film içerisinde hep bir sorunla karşılaşılır. Filmin bu bakımdan vermek istediği mesaj Güney Kore'nin toplumsal algısıyla uyum içerisinde. Bu mesaj güvende olmak ve bireylerin yaşamlarının sorunsuz bir şekilde sürdürmesi adına güvenlik kameraların gerekliliğini savunur. Güvenlik kameraların olmadığı yani devletin varlığının hissedilmediği durumda bireylerin güvende hissederek yaşamlarını sürdüremeyeceklerini ve toplumda kaosun hâkim olacağını öngörür. Yapılan analiz sonucunda filmin alt metninde farklı bir mesaj olduğu saptanır. Toplumdaki huzuru ve güvenliğini sağlama amaçlı kameralara gerek duyulduğunu ileri süren erki elinde bulunduranlar aslında bu gözetim araçlarını toplumsal denetim ve kontrolü sağlamak ihtiyacıyla kullanırlar. Toplumda yer alan bireyler ise gözetime tabi tutulduklarının farkında olmadan güvende olma hissinin verdiği rahatlıkla yaşamlarını sürdürmeye devam ederler.

Gözetim olgusunun ortaya çıktığı zamandan günümüze kadar olan süreç içerisinde uğradığı dönüşüm çalışma içerisinde yer verilen aşamalar sonucunda gerçekleşir. Ele alınan bu olgu insanlığın geçirdiği teknolojik, toplumsal vb. gelişmeler neticesinde günümüzdeki halini alır. Bu durum gözetim için kullanılan araçlar içinde geçerlidir. Çalışma içerisinde bahsedilen gözetim araçlarının yanı sıra VR teknolojileri akıllı saat, kameralı gözlük, akıllı ev aletleri gibi teknolojik aygıtlar hayatın her alanında

kolaylık sağlamalarına karşın sahibi oldukları kişiler üzerinde gözetim gerçekleştirip verilerini elde ederler. Bahsedilen bu durumun özünü teknolojinin kendi içerisinde barındırdığı dikotomi oluşturur. Özellikle küreselleşme teknolojik gelişmelerdeki değişim hızı bugün hayal edilemeyecek boyutlara ulaşır, Yakın gelecekte ve ötesinde teknolojik değişimlerin daha da hızlı olacağı düşünüldüğünde gözetim anlayışının ve gözetimi için kullanılan aygıtların dönüşümü de aynı doğrultuda olması beklenen bir durumdur. Bugün dahi herkesin birbirini her an gözetime tabi tutabildiği bir ortama sahip olan Dünya, öngörülen koşulların gerçekleşmesi durumunda mahremiyet kavramının tamamen ortadan kalktığı bir küresel dijital gözetim alanı haline gelecektir.

Kaynakça

Bauman, Z. (2021). “Küreselleşme”. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2015). “Özgürlük”. çev . Kübra Eren, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çakır, M. (2014). “Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü”. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çatalbaş, S. & KAYA, B. (2017). “Gözetim Toplumu ve Distopik Filmlerde Göz’ün İktidarı: The Lobster ve Equilibrium Filmlerinin Analizi”. Online Academic Journal of Information Technology, Cilt:8, Sayı:30, 21-44. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.002.x>

Dolgun, U. (2005). “İşte Büyük Birader”. İstanbul: Hayy Kitap.

Marx, K. (1975).” Kapital”. çev. Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları

Weber, M. (1996). “Sosyoloji Yazıları” çev. Taka Varlam, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdel, G. (2012, Ocak). “Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve “Panoptikon” ile İktidarın Gözü”. Göstergeleri”. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, Cilt 1 (Sayı 2), 22-29. DOI:10.7456/10201100/003

Foucault, M. (1992). “Hapishanenin Doğuşu”. çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Yayınevi.

Kesim Güven, S. (2007). “Gözetim toplumu ve toplumsal meşruiyet”. Doktora Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Krippendorff, K. (2004). "Content Analysis: An Introduction To Its Methodology". New York: Sage Publication.

Okmeydan, S. B. (2017). "Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omniptikon'a". Online Academic Journal of Information Technology 8, (30), 43-63. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.003.x>

Öztürk, S. (2013). "Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon". İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (Sayı 36), 133-151.

Mayring, P. (2000). "Qualitative Content Analysis. ForumQualitativeSozialforschung/Forum: Qualitative Social Research". Art. 201(2), Haziran 2000, <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0002204> (Erişim Tarihi 22 Ocak 2024): 1-10

Toktaş, S. A.(2012). "Türkiye'de Dijital Gözetim: T.C. Kimlik Numarasından e-kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi". İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.

Tümürtürkan, M. (2010). "Gündelik Hayatın Gözetimi: Panoptikon toplumu". ETHOS: "Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar", Cilt:2 Sayı:3,1-19.

<https://www.nytimes.com/2013/07/21/books/review/the-panopticon-by-jenni-fagan.html> . (Erişim Tarihi: 25.01.2024)